

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

12 - 18 martie 2003
(Anul XXXVI)

10

■ pagini franceze

paginile

26
28

Cu **ANDRÉ GLUCKSMAN**
despre terorism
O convorbire de Dan Alexe

■ arte

pagina

23

Pe ecrane,
ultimul film al
lui Zeffirelli:
CALLAS

Interviurile României literare

Fotografie de Octavian Tîbar

Cu
Pericle Martinescu

Convorbire realizată
de George Arion

(pag. 16-17)

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

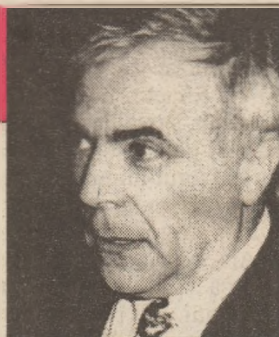

Foto: Ion Ciucu

Critici și detractori

DUPĂ o absență de peste un deceniu din publicistica literară, dl Alexandru Dobrescu revine cu o antologie de texte ale "detractorilor" lui Eminescu. În titlul cărții de la Junimea ieșeană, cuvîntul e fără ghilimele: *Detractorii lui Eminescu* (2002). Modelul e, desigur, titlul articolului lui Ș. Cioculescu din 1935: *Detractorii lui Caragiale*. E vorba, într-un prim volum, de contemporani ai poetului. În următorul, vor fi de găsit urmași. Numele sînt, în general, cele bine cunoscute istoricilor literari: Petru Grădișteanu, Gr. Gellianu, Alexandru Grama, Aron Densușianu și Anghel Demetrescu. Studiile au apărut între 1873 și 1903.

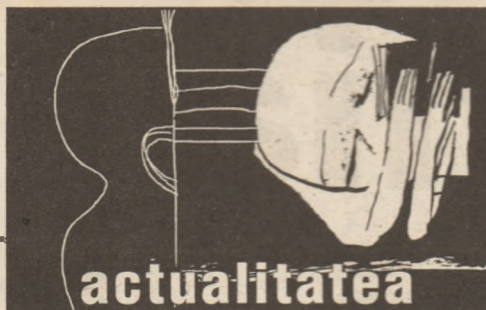
N-am menționat întîmplător ghilimelele. Înainte de a intra în fondul chestiunii, e de văzut ce înseamnă *detractor*. Este evident că nu orice critic, oricît de drastic sau de neînțelegător, trebuie considerat detractor. Dl Dobrescu e conștient de diferența dintre unul și altul. Ampla prefață a d-sale se intitulează întocmai ca editorialul meu. "Detractorul este, în accepție curentă, persoana care lucrează cu bună-știință la știrbirea (sau distrugerea) bunei reputații a cuiva", scrie dl Dobrescu din capul locului. Definiția, corectă, comportă două remarci. Detractorul este de rea-credință și își face din negare un scop precis. El pornește de la ideea că scriitorul la care se referă trebuie să fie contestat. Nu ajunge la ea, în urma unei demonstrații. Ideea e așadar preconcepută. Apoi, el are în vedere reputația, nu numai decît valoarea acestuia: cu alte cuvinte, nu atît Eminescu și opera lui poetică au fost ținta unora dintre primii critici, dar Maiorescu, adică acela care-l socotea pe poet reprezentativ pentru o "direcție nouă" în cultura noastră, și prestigiul timpuriu pe care i-l crease. Dl Dobrescu are dreptate și cînd încearcă să atenueze imaginea proastă de care "detractorii", la rîndul lor, au avut parte în ochii istoricilor literari. El lămurește convingător contextele și conjuncturile. Și încheie cu sugestia că nici unul dintre acești dintîi ne iubitori ai poetului n-a fost propriu-vorbînd un detractor. Mai rămînea ca autorul antologiei să folosească în titlu ghi-

limele. N-a făcut-o și nu știu de ce.

Detractorul paradigmatic este Zoil, sofistul din secolul IV î.Chr. care s-a străduit să arate în nouă cărți erorile și contradicțiile lui Homer. Detractori adevărați, sînt, la noi, Caion și N. Davidescu (aflați în "caragialiana" lui Ș. Cioculescu). În ce-l privește pe Eminescu, el a avut, printre contemporani, doi: Macedonski și Grama. Doar al doilea e inclus în "eminesciana" dlui Al. Dobrescu, în care figurează, în schimb, alți patru contestatari socotiți îndeobște în tradiția literară detractori ai lui Eminescu, deși, după părerea mea (care nu diferă de a lui Dobrescu!), nu sînt cu adevărat.

Să-i luăm pe rînd. Petru Grădișteanu scrie în *Revista contemporană* din 1973 un articol contra *Convorbirilor*, a lui Maiorescu și a pretenției criticului că a descoperit o "direcție nouă" în literatură. Eminescu e unul din exemplele menite a arăta că Maiorescu se înșală. Grădișteanu examinează poemul *Egiptul* din numărul pe 1 octombrie 1872 al revistei ieșene și se arată scandalizat de licențele pe care Eminescu și le permite. În rest, Grădișteanu se referă la Iacob Negruzzi, Samson Bodnărescu sau la critice pe care Maiorescu însuși le adusese unor colaboratori ai *Revistei contemporane*. Lipsesc scurtului text al lui Grădișteanu, pentru ca autorul să merite a fi socotit detractor, mai multe lucruri: Eminescu era de parte de a avea în 1873 o reputație consolidată care să ceară contestarea; articolul nu contestă o operă în întregul ei, ci o singură poezie; Grădișteanu e convins cu sinceritate că *Egiptul* e un poem prost, el n-are acea rea-credință care-l caracterizează pe detractor. Gr. Gellianu, confundat de N. Iorga și de G. Călinescu cu Anghel Demetrescu, e un simplu "cretin". Aici are dreptate Călinescu (dacă îl scoatem din cauză pe cel din urmă, neștiind totuși pînă azi identitatea reală a lui Gellianu), *Șchițele literare* din aceeași *Revista contemporană* (1875) izvorăsc tot din antipatia față de Maiorescu, dar constituie o lectură aît de stupid-naivă a unei poezii ca *Mortua est*, încît n-are rost să ne ocupăm de ele. "Ce înseamnă dar *un vis ce-și moaie aripa-n amar*?", se întreabă Gr. Gellianu.

(continuare în pag. 5)

contrafort

de Mircea Mihăieș

Mutanți în țara lui *Ca-și-cum*

A FĂCUT multe valuri cererea lui A. Năstase de a racola pentru partid cât mai mulți intelectuali. Prin noul ukaz, *Arogantul* încearcă să dreagă busu-iocul imaginii partidului. Cineva din preajmă o fi ajuns la gradul de luciditate care-ți spune că dacă nu ai de partea ta elita nației nu ești legitim, oricâte procente ai scoate de la populația neinformată. Să-l fi îngrijorat, apoi, IQ-ul prea mic pe cap de pesedist? Și-o fi dat, în sfârșit, seama că paiațele intelectuale aflate în slujba regimului sunt cu puterea nu din motive de ideologie, ci pentru milogeală? Faceți diferența între ce aduc și ce pretind aceștia și veți vedea ce fel de oameni sprijină PSD-ul. Or fi realizat că nea Sergiu, omul cu filmele, nu e decât o permanentă sursă de probleme? Când nu-i pupă-n dos pe comuniști, regizorul-minune se prosternă cât e de lung-lat în fața unor strigoi ai istoriei, precum Antonescu. Nu mi-a venit să cred că un post de televiziune cu pretenții de pro-occidentalism a găsit de cuviință să propage aberațiile ideologice ale regizorului-senator căruia i s-a spart oglinda la revoluție!

Și-o fi dat cineva seama că un Mălaimare, actoraș pripășit pe la comisiile de cultură, nu impresionează pe absolut nimeni, deși, să recunoaștem, omul a făcut tot ce-a putut să ne bage-n sperieți: văzând că nu ne dăm pe brazdă, a amenințat că pune mitraliera pe noi. Bravo, Gogule, pe când un film despre Goebels, finanțat de la buget, cu mătălică-n rolul principal? O fi realizat dom' Năstase că îmbrățișările Florinei Cercel și-ale Dragăi Olteanu, că temenelile lui Dorel Vișan, „inspirațiile” repertoriale prăfuite ale lui Săraru (despre Păunescu nu spun nimic: omul e îndrăgostit și, cel puțin din partea mea, are o perioadă de grație!) sunt mai degrabă pietre de moară la picior decât aripi la subțiori?

Scoateți-i pe toți neo-politrucci din comisiile de împărțire a fondurilor, înlăturați-i de la conducerea instituțiilor culturale pe care le-au retrimis în anii '70, tăiați-le stipendiile grase pentru gazetele sau cărțile ilizibile și vedeți ce rămâne. Sigur că apelul la prinderea cu arcanul a intelectualilor are o evidentă miză. A. Năstase știe că nu se poate merge la nesfârșit cu reciclarea scârnei politice secretată de mintea pitică a lui Ceaușescu. El vrea noi intelectuali în partid. Dar să nu ne facem iluzii; nu orice fel de intelectuali.

PÂNĂ una-alta, a început să-i caute prin școlile generale, unde se vorbește de organizații ale elevilor-pesediști. Nimic nou. Pe vremea Răposatului, Securitatea nu ezita să racoleze pentru uzina „Timpanul și Urechea” chiar copii din clasele gimnaziale. Multă vreme am crezut că e o bazonie ca oricare alta. Când vād, însă, că tot mai mulți tineri intrați în politică nu sunt cu nimic mai breji decât bătrânii securiști convertiți la afaceri și democrație, parcă-parcă ideea nu mi se mai pare absurdă. Ce altceva decât pactul cu diavolul și teroarea generată de pact să-i împingă, încă din prima tinerețe, la slugărnice, ură pentru orice deviere de la ordinul șefului, la ticăloșie și la nesimțire?

Un mini-securist care în 1985, avea, să spunem, cincisprezece ani, astăzi abia a trecut

de treizeci. Și sunt din ce în ce mai mulți. Li recutoști dintr-o ochire: sunt dominați de-o imperceptibilă, crispată neliniște (reflex permanent al vinei nemărturisite), sentiment ce virează fie spre cea mai scârboasă slugărnice în fața „superiorului”, fie într-o aroganță inflexibil-disprețuitoare pentru cei aflați sub treapta lor socială. De vreun an și ceva au inundat canalele de televiziune, paginile ziarelor și radiourile. Roboței de subsol, cu defect de fabricație, ei își găsesc, în fine, legitimitatea, după ani îndelungați de marginalitate, nesiguranță și difuză teroare.

Noua categorie a pesedeului-junior diferă fundamental de băiețarii aflați în linia a treia sau a patra a sistemului comunist. Șefi pe la pionieri, la UTC, la studenți, aceia apucaseră să fie virușii de sistem. Nu e unul liber de bolile clasice ale activistului bolșevic: bețivăneala, curvușagul, delăsarea, cinismul. După așa-zisa revoluție, mulți au intrat în afaceri. Vorba vine, afaceri: au fost desemnați să ciordească tot ce putea fi ciorbit din avuția statului. Unii au ajuns milionari în dolari, dar destui au falimentat când țâța contractelor cu statul, a privatizărilor cu cântec, a import-exporturilor deocheate s-a dovedit insuficientă pentru prea multe guri ale național-securistimii.

Îmi vine în minte un ins, provenind dintr-un târg banatic, nu deștept, nu prost, dar puter-

nic sprijit de organe și avansat fulgerător „la județ”. Vremurile i-au îngăduit să facă doi-trei ani de carieră, suficient să-l apuce damblaua băutului. În scurtă vreme, a ajuns acolo unde trebuia să ajungă: la PRM, partid pe care-l reprezintă azi la cel mai înalt nivel. Citesc, din când în când, în presă despre el; ba despre eșecul răsunător în afaceri, ba despre amnezia plății la întreținere. Acum vreo doi-trei ani, fosta stea a utecismului județean a suferit chiar rușinea evacuării cu forța pentru refuzul de a-și lichida datoriile la bloc.

EX-UTECIȘTII și ex-aseceriștii mai păstrează o undă de umanitate în ei. Marirea și, pentru scurtă vreme, decăderea sistemului le-a insuflat o doză de relativism. Obişnuți încă de pe vremea fostului regim că nimic nu e perfect, că totul se poate „aranja”, „discuta”, „modifica”, ei pot fi uneori chiar oameni de treabă: știu să stea de vorbă, să asculte, să bea un pahar, să dea un sfat. Au, cu alte cuvinte, morbul „complicității”, știința perversă a muștrului în public urmată de trasul amical cu ochiul. Ei vin din țara lui *ca-și-cum* și nu par interesați să plece nicăieri de-acolo.

Cu totul altfel sunt *mutanții* post-2000. Aparent curați, liberi de jenanta biografie publică a activistului ceaușescian (aripa Nicu), ei își ascund foarte bine fisurile. Dacă oamenii lui Ce-

șescu au fost deformați de sistem, oamenii de ultimă oră sunt greșiți din construcție. Ei vin cu inimaginabile frustrări și fobii, cu spaima pușcăriașului confruntat pentru prima oară cu lumina crudă a soarelui. Nu pot dovedi că toți junii ridicați în funcții provin din rândurile elevilor-turnători. Nici nu e nevoie. E suficient să te înscrii într-un anumit tip comportamental ca să fii, tu, copie, la fel de reprezentativ ca și originalul. Or, într-o lume prin excelență a formelor, cum e politica, inutilele subtilități de definire nu-și au locul.

Să-l lăsăm, așadar, pe premier să vâneze intelectuali. Sper, totuși, că n-o să-i confunde cu mistreții, căprioarele ori rațele sălbătice pe care s-a obișnuit să-i ia în cătarea puștii. Nu c-ar fi mare pagubă: de ce să plângem un intelectual vândut unui regim pentru care ideea de elită, de valoare, de gândire liberă reprezintă dușmanul natural? Apelul șefului pesedist nu e decât scrâșnetul neputincios al cuiva care vede că vecinul de tarla (în cazul de față, PUR-ul lui Voiculescu) a fost cu-o secundă mai deștept și-a ieșit la bataie cu echipa — nu știu cât de eficientă, dar spectaculoasă — de salvatori în halate albe. ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFANESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție,
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,

CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 26, 27, 28, 29), SIMONA GALAȚCHI (pag. 11, 13, 21, 23, 24, 25, 31, 32), NINA PRUTEANU (pag. 1, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 30).

Grafică: MIHAELA SCHIOPU

Tema numărului: *Despre muzicologie* (1)

Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU,

EDUARD CANDET, MAGDA TUFEANU

Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, SV13759804450. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR). Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81). Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

De disparitione baronorum

LA GENEVA a luat de curând sfârșit o conferință internațională dedicată celor fără de urmă dispăruți – în conflagrații (războaie civile, atentate, masacre etc.), nenumărați se pare și de pe toate meridianele globului. Dispăruți? Oricine citește comunicate află că într-un naufragiu, bunăoară, au pierit unsprezece pasageri și sunt dați dispăruți încă o sută unsprezece. Nici o altă știre ulterioară nu ne va lămuri ce s-a întâmplat cu aceștia, o dată ce statutul bunului dispărut impune să rămână astfel până la sfârșit.

În *Sub pecetea tainei*, Mateiu Caragiale a intuit perfect situația în povestirea micului funcționar căruia i se pierde urma de parcă ar fi intrat în pământ. Karel Capek are o schiță cu niște pași pe zăpadă ce se opresc brusc într-un loc, de parcă persoana ce-i adâncise în omăt și-ar fi luat dintr-odată zborul. Fundul pământului sugerează localități, coaste de dealuri se surpă, la seisme pământul se face cocă și-i înghite fără alegere pe cei ce vor fi dați dispăruți, ape se năpustesc peste țărături și...

În triumphiul Bermudei dispar, cu aparatele lor cu tot, aviatori, cu vase la un loc, navigatori, dar și în alte părți ale planetei au dispărut, de-a lungul deceniilor, Amelia Earhardt, Antoine de Saint-Exupéry, pe vreun vârf muntos Guynemer. Când vreun dispărut se întoarce acasă, precum colonelul Chabert sau, în romanul, astăzi uitat cu desăvârșire al lui Edmond About, omul cu urechea spartă (câci zăcuse ani grei într-un bloc de gheață și devenise friabil!), apropiatii nu-l mai recunosc, societatea-l respinge – ca pe unul ce a încălcat normele unei autentice dispariții.

O absolută rezervă prinde bine celor dispăruți. Oastea lui Igor, care nu s-a întors niciodată, a regelui persan Cambyse, suptă de nisipurile Nubiei, inspiră la reverii, după cum dispariția lui Ben Laden, a Ioanei Maria Vlas, a unui număr considerabil de datomici ai Bancorexului generează starea de mister favorabilă frisonului, îndeamnă la adânci meditații – ce ți-e și cu soarta omului! În fapt, cele mai multe dintre dispariții n-ascund nimic tainic, care să le facă pal-

pitante, măcar interesante, punctul lor de plecare, în Burundi, Congo, Sri Lanka fiind cunoscut și înscriindu-se, finalmente, în căsuțele desfășurătoarelor statistice, la rubricile sutelor de mii, a milioanei de subiecți. Pier ei de tot? Trăim în epoca pregătirilor în care (înainte de a se pierde totul, nimic nu se pierde), se perfecționează metodele de resuscitare a speciilor dispărute, mult regretate de cei ce le-au exterminat, de la tigru tasmanian la mamuți, al căror ADN a fost recuperat într-un leș acoperit de zăpezi milenare. Vor fi clonați, dispăruții vor reapare – în câteva generații de însământări celulare.

Altfel, prin definiție, dispăruții sunt absenți, excepție făcând marcante personalități, cuprinse în categoria de iluștri dispăruți. Astfel numiți, ei se află, totuși, pe catafalc, la înălțimea genunchilor celor ce-i jelesc. A da anunțuri întru aflarea lor ar fi curată blasfemie. Logic, dispăruții întorși la viață pierd orice farmec, își leapădă aura de romantism, de straniețate, reintrând în banalul cotidian, cu un nou buletin de identitate, nouă carte de alegător – în privința altora ce ți se bagă în suflet se pune întrebarea dacă au existat cu adevărat înainte. Așa cum i-a născut legenda pe urieșii zestre folclorice, dispăruți, și ei, fără să se prea știe de ce – și încă mai puțin când. Ei mutau munții din loc, se scărpinau pe spinare cu falnici stejari smulși din rădăcini, puneau stânci în prăștii, se înfruntau în trântă năpraznice – aceasta ar putea fi explicația, dacă n-aveau cine știe ce minți. Sau, poate, o dată cu dinozaurii, ciocnirea unui meteorit de gheață cu pământul pe atunci fierbinte fără nici un spor de încălzire adus de oameni, le-a fost fatală și urieșilor. (Oare virusul guturaiului?) Iar dacă robustul Yeti a supraviețuit, o extraordinară de profitabilă timiditate îl ține departe de oameni, care dacă găsesc câte un smoc de blană, un fir de mustață, prin tufișuri himalaiene.

La americani, scumpul dispărut obișnuiește a fi așezat pe un scaun, bine boit, spre a-i atenua paloarea cadaverică, în cele mai bune haine și cu pantofii lustruiți, în timp ce rudele, apropiatii își iau rămas bun de la el, ciocnind cupe de șampanie (cu pișcoturi?), făcând fotografii,

schimbând impresii – o seară de neuitat și ultima deasupra pământului a scumpului dispărut. În societăți mai sărace, se bea țuică, în încăperea alăturată.

În dulcea-ne patrie din nou socialistă, dar de astădată pe bune, un eveniment deosebit ce tocmai era în toi, când, cum se spune, însălam aceste rânduri, aducea în capitala republicii șefii filialelor județene ale partidului la guvernare, spre a răspunde în fața primului ministru dacă adăpostesc sau nu în mijlocul lor baroni. Presa a numit așa conducători ai acestor filiale sau foarte influente personaje din preajma lor care, lăundu-și afacerile în întrecere cu timpul, au transferat județul în propriile buzunare, feudă cu toate șansele de a deveni ereditară. Fixându-se pe bărbați de preferință corpolenți, cu triple bărbii, popular numite gușă, de-o palmă mai late decât fruntea, lenți la vorbire și cu dificultăți a cobori din jeep-uri neasistați, presa a bombardat cu nume – parcă predestinate, dar să nu ne legăm de ele – scontând pe efectul, să recunoaștem ieftin că, pe cât e județul mai sărac, pe atât mai bogat jupânul.

HEMAȚI să dea socoteală forului suprem al partidului, șefii de filiale nu puteau minți în fața agerului prim-ministru, pe care nimeni nu-l poate duce de nas. Una după alta, filialele s-au declarat, prin șefii lor, răspunzând unicei întrebări: "aveți baroni?" Cu mâna pe inimă, în cea mai deplină sinceritate, sfidând riscurile, șefii de filiale au răspuns răspicat, deschis, ca unii ce-și cunoșteau la perfecție județul: "nu!" Neîndoiș, în nici o organizație județeană P.S.D. nu s-a cuibărit vreun baron. Dispariția lor a fost spontană, totală, ireversibilă. Dinozaurii au dispărut și ei cu toții, dar nu în intervalul unei săptămâni. Uimiți! Să vezi că nu vezi, și cum să nu crezi?

I se pune analistului în chipul cel mai firesc întrebarea: cum au dispărut baronii? Elementul climatic se elimină, cu toate că luna februarie a fost neobișnuit de geroasă. În mod sigur, nici un baron n-a rămas fără căldură în noua sa vilă, nu s-a debransat și nici debransat nu a fost. Nici un meteorit – nu neapărat pe măsura celui siberian, dar mă-

car de mărimea unui ou de struț, n-a căzut prin Ialomița sau Maramureș, viruși care să-i extermină doar pe baroni, lăsând îndemn restul populației, nu sau depistat, pe câmpul de luptă n-au căzut, alegerile fiind încă departe, surprinși, ca bravul Roland la Roncevaux, în vreo strămtore n-au fost, ambuscadele la care participă fiind de cu totul altă natură, în parlament, la bursă, licitații, federații de fotbal. Și, totuși, ce s-a întâmplat cu ei? Erau și nu mai sunt – deloc și nicăieri. Așanunțite, sistematice investigații, prin mijloacele curente rămân fără nici un efect. Trebuie recurs la noi tehnologii, la aparatură din dotarea spațială.

DISCRETE cercuri de influență știu ceva, dar nu fac destăinuirii profanilor. O asemenea neprețuită sursă ne-a atras atenția asupra unui fenomen întâlnit cu relativă frecvență și discernabilă repetabilitate numai în Statele Unite ale Americii. Acolo, persoane de ambele sexe, de preferință din clasele mijlocii – peste un milion de dolari în cont – diferite între ele, dar de o înfloritoare stare fizică sunt răpite de extraterestri, duse pe farfuriile zburătoare, ce scapă celor întinși pe masă și înțepați ici-colo, în stare de confuzie și extremă emoționalitate, tipând isteric că vor acasă. Caracteristică este împrejurarea că subiecții sunt întotdeauna răpiți de pe șosele, mai ades din mașini luxoase, de peste două sute de cai putere, al căror motor funcționează atât de silențios, încât victimele nu-și dau pur și simplu seama că s-a oprit. Și tot în vehiculele lor sunt apoi depuși,

cu sau fără mulțumirile de răgoare.

Ceea ce nu ne-a mai sugerat sursa a fost goana cu vajnicele Volvo către capitala României a baronilor ce intenționau să se supună interogatoriului condus de premier. Noi, însă, am intuit cum s-a petrecut drama: unul câte unul acești supraoameni, magnifici supraponderali, au fost extrași de pe scaunele lor, duși pe platforma farfuriei, unde tot întrebări li s-au pus, dar de o cu totul altă factură, extraterestrii nearatând interesul politicii noastre interne și respectând cu strictețe mai vechiul principiu al neamestecului. În situația în care cel chestionat uită nu numai ce a răspuns, dar și ce a fost întrebare, iar dacă reține n-are capacitatea de a se exprima, miezul interesului pentru baroni al extraterestrilor ne va rămâne în eternitate secret. Cert este că, la scurtă vreme de la răpire, cei luați pe sus sunt eliberați, lăsați pe marginea șoselei, dacă nu în propriile vehicule, trase pe dreapta, nu și amendate.

Dispariția baronilor este, așadar, temporară, pasageră. Nu vom fi nevoiți, ca în cazul dinozaurilor, să le colecționăm oasele cefii și noadei prin lutoase râpe, încântați de a le ține în mână fălcile, în ideea recompunerii. Ei sunt vii și vor apărea printre noi – un fel de a vorbi – spre a asigura mai departe miile de locuri de muncă ale salariaților lor, spre a îndestula obștea, la onomastici, cu iahnie și bere, își vor achita datoriile de mii de miliarde eşalonate, câștigând onest, pe calculator, licitații, forțând respectul alegătorilor. Și ce nebun îi va mai întreba dacă sunt sau nu baroni?

Barbu Cioculescu

România literară 3

Limba zmee

AȚI FOST vreodată pe deplin siguri de sensul expresiilor pe care le folosiți sau pe care le-ați întâlnit în lecturile voastre? *Enciclopedia zmeilor* vă va dovedi propria ignoranță, sau mai degrabă propria lipsă de imaginație. Credeați, de pildă, că exclamația voinicului din basme „Am dat de tine, câine de zmeu!” este doar o interpelare injurioasă? Nicidecum. „În realitate,” ne luminează autorul, „Feții-Frumoși se confruntau cu o varietate specială, patrupeadă, din rasa zmeilor de câmpie.” Câinii de zmeu, aflăm mai departe, sunt niște literați și se hrănesc cu ce altceva decât cu... porci de câine.

Deși pare o lume întoarsă pe dos, aici totul se articulează după regulile unei logici imbatibile. Cea mai savuroasă este, desigur, logica etimologiei populare. De ce să te chinui să cauți originile obscure ale cuvântului *toroipan*, când poți foarte bine introduce o simplă liniuță despărțitoare și totul devine limpede și chiar „științific”: *toroypan*, care va să zică *distruge tot*, și cine te poate contrazice din moment ce *pan* este un element de compunere răspândit în jargonul academic. În limba zmeilor, cuvinte banale, fără probleme, (vezi balaurul devenit *Baal-Aur*, sau bumbacul preschimbat în *boom-bach*) sunt defamiliarizate printr-o ortografie stranie; totul, însă, are o justificare riguroasă.

Un alt tip de raționament fără drept de apel se bazează pe transformarea sensului metaforic în sens literal. Astfel, una

dintre armele *subiective* de apărare ale zmeilor este următoarea: „Se fac că plouă. Cu paloșul voinicului în gât, zmeul deschide deasupra capului o umbrelă și, cu o expresie visătoare, fredonează ceva dintr-un film cu Gene Kelly;” urmând același spirit al limbii, porcii de câine nu sunt buni de mâncat decât atunci când s-au copt ... la minte.

Nici numele autorului nu scapă distorsiunilor limbii zmee: așa cum aflăm de la început, periplusul prin lumea „necuraților” culminează cu *Zurba Inelară a lui Meer-Tscha*, vestitul ciclu epic de literatură zmeiască originală. Suntem, aşadar, în plină realitate basmică.

Y-Reena Mah-Reen
pentru conformitate Irina Marin

Şase critici în căutarea unui autor

Ipoteză de zmeoaică

CU MULȚUMIRI celui care atâta vreme s-a chinuit să alcătuiască această monumentală enciclopedie, ne permitem a completa studiul dumisale cu o ipoteză proprie în privința existenței unui neam de zmei ameliorați genetic, născuți din oaia Dolly și restul terifiant de experiențe rezultate din încrucișările experimentului deconstructivist cu cel feminist, un zmeu femelă absolută, cu un șarm nebun și cu succes la bărbați, și cu intenții politice imprecise. Exemplarul unui astfel de neam se ascunde sub masca corectitudinii politice promovând drepturile homosexuale și ale raselor aproape stinse de zmei vernil, care, se știe, nu au făcut decât să impună moda claselor a patra omogene. Revendicându-se de la Herbert Marcuse și Școala de la Frankfurt această ucigătoare creatură cu măsurile mai perfecte decât ale Letitiei Casta, farmecă masculii rasei pământene cântându-le *I'm your baby tonight* și jazz bop până când aceștia cad secerăți și nu mai ajung la Penelopele lor jalnice de secol XXI în tranziție, cu copii mulți și ceaiuri de slăbit. Degenerarea acestei noi rase de zmei se face inevitabil, ca o consecință firească a efectului fluture și încălzirii universului, precum și a experimentelor de disgenie și eugenie practicate haotic de către savanți cumpărați sau șantajați de către americani. Rezultatul previzibil al acestei degenerescențe va fi o cantitate insuportabilă de sex appeal pe care acest tip de femelă zmeu îl degajă, și care va grăbi sfârșitul lumii. Având în vedere că ele posedă un IQ absolut amețitor, sunt intelectuale

la curent cu ultimele teorii post-post-structuraliste și pot seduce ușor deopotrivă genul macho și genul Pruteanu, neamul bărbătesc de pe pământ se află în pericol de extincție prin același procedeu semnalat de autorul *Enciclopediei*, respectiv îndrăgostirea, fatal proces prin care masculii devin infideli și apoi sunt linșați de soțiile lor legiuite, rămase astfel fără suport material pentru întreținere și creșterea generației următoare de pământeni. Antidotul pentru îndrăgostirea de aceste zmeoaice îl constituie protejarea prin orice procedeu în fața culturii, troglodireea voluntară și involuntară, manelele și atașamentul disperat de trupa Blondy.

Iuliana Alexa

Excelență,

DUPĂ o lungă tăcere dau iarăși știre despre lucrul celor ce-și zic pământeni la cărțile cu zmei. De treizeci de ani de când din porunca Luminății Voastre am suit la Suprafață nu am văzut așa carte. Și nici nu am știință să fi existat vreuna la fel în toată vremea de dinainte.

Excelență, două, ba poate trei, ar fi pricinile de îngrijorare. Și două, dacă nu tot trei, motivele să stați și mai departe liniștiți. Dar mai întâi să expun faptele. Cartea aceasta e o enciclopedie – despre noi. Prima, aici. Așa cum le știți pe cele despre oameni din biblioteca regală, atât doar că nu la fel de bine alcătuită și de departe nu atât de informată cum sunt ale noastre. Ar fi acesta primul motiv de liniște. Să iau un exemplu. Doar unsprezece specii de zmei cataloghează enciclopedia. Și iarăși veți ride dacă vă spun

cîteva nume: Zmeul sur de vâgăună, Anemicștiutorul, Zombalul (ceea ce se crede aici că ar fi totuna cu zmeul asiatic)... Cit despre descriere, aceasta pică în fantezie pură. Iată ce se spune – nu vă fie și nu-i fie cu supărare – despre Regina Mamă, titlatură redată prin *Muma Zmeilor*: „Mare cit o casă cu două caturi, aduce la înfățișare cu o bătrânică. Totuși e întotdeauna mascul, obsedat de răpirea de prințese. Acestea nu se alarmează prea tare când, ieșite la cules de ciuperce, întâlnesc o babuță, fie ea și mătăhăloasă. Spaima vine mai târziu, când, îndeobște, e prea târziu.”

Despre limba noastră, iarăși nu vă faceți griji, autorul pare să știe puține și transliterează prost, pretextând că noi am avea dificultăți de exprimare, lăudând, dimpotrivă, expresivitatea limbii zombalilor. Așa cum au ajuns în carte, nici un nume al nici unui dintre supușii dumneavoastră nu e de recunoscut. În schimb, într-o traducere acceptabilă, partea a doua redă integral poveștile din binecunoscuta *Zurbă Inelară a lui Ascht-Reme* (pe care autorul îl scrie Meer-Tscha). Dar nu acesta e necazul – nimeni nu va crede aici adevărul lor, căci toți văd în povești doar scrieri pentru copii, iar copiii de aici nu vor pricepe jumătate dintre cuvintele din enciclopedie –, ci partea întâi a cărții unde, prezentându-ne în cele câteva obișnuite capitole – unul de geografie, unul de istorie, altul de economie ș.a.m.d. – autorul inventează aproape totul, cu o fantezie care, dacă nu ar fi malignă, ar trebui invidiată. Iar acolo unde nu inventează, poartă subtil lucrurile în așa fel încât acestea să semene tot mai cu viața oamenilor. Dubla primejdie, căci aici asemenea cărți nu sunt prea dese și, când apar, stimesc curiozitatea oamenilor și conving. Pe unii i-ar putea fascina în asemenea măsură încât ceea ce ei numesc zmeologie să ia amploare, în ciuda războiului pe care se pregătesc să-l pomească împotriva zombalilor lor. Dar poate de aici vine și ultimul nostru motiv de liniște. Cartea a fost tare bine primită de subspecia de oameni numită critici literari, or – acestea sunt vorbe ce mi le-a spus Excelența Voastră – să-i descrii cui va o carte de povești e ca și cum i-ai povesti un vis. Cu cât vorbești mai mult, cu atât îl îndepărtezi mai tare pe cel ce ascultă de miezul poveștii.

Excelență, închei iarăși spunându-vă că mă simt aici un re-negat. De treizeci de ani tot nu pot să înțeleg: Cum poate fi cineva om?

Al dumneavoastră pre@supus,
Cătălin Constantin

PITICUL
Pär Lagerkvist
120 000 lei

PESCARUSUL
JONATHAN LIVINGSTON
70 000 lei

În Cartea de pe noptieră
PÄR LAGERKVIST
Piticul

În Cartea de pe noptieră
RICHARD BACH
Pescărușul Jonathan Livingstone

lecturi la zi

Dovezi, nu chimere!

^ NCA DIN prefață, pretinsul zmeolog face o serie de afirmații care ridică câteva semne de întrebare. O asemenea contribuție științifică trebuia însoțită neapărat de toate detaliile menite să înlăture din capul locului orice urmă de îndoială cu privire la veridicitatea și seriozitatea studiului. Or, autorul ne tratează ca pe niște copii. Spune „am explorat universul subpământean”, ok!, dar cu ce fonduri?, cu ce mijloace?, singur?, „am vizitat situri arheologice”, care?, pentru numele lui Zurbalan!, „am conversat cu ei”, adică cu zmeii... Bullshit! Le-a făcut cumva fotografii? Ei, aș! Doar niște picturi psihanalizabile ale lui Van McBanuș.

Autorul ratează, din păcate(le) sau, poate, din cauza calităților sale (lunea, pe la cenele, se vorbea despre el ca... poet, puah!), o contribuție care ar fi zguduit temelile acestei vitrege științe. Acest Cărtărescu crede că rigoarea documentară, credibilitatea și exactitatea surselor, expunerea obiectiv-științifică, responsabilitatea în fața adevărului istoric, în fine, probitatea morală a unui astfel de demers sunt simple metafore. Prima parte a Enciclopediei, care, chipurile, ar fi „o prezentare multidisciplinară a zmeilor”, este, astfel, iremediabil compromisă.

În capitolele următoare, întâlnim la tot pasul simple fantezii (nu discutăm aici valoarea lor literară), care ne pun pe gânduri asupra adevăratelor intenții ale așa-zisului cercetător. Cum ar putea, de pildă, săracă cosânzeană să nască un zmeu „deja împlătoșat și cu buzdușul în mână”? Poate prin cezariană. Cine-a mai auzit de cultul tarantulelor negre din cutia toracică a zmeului sur de vâgăună? Scrie Eliade despre așa ceva? Poate Delumeau? Cum îi pot fi atribuite Animicștiuturii (ce mai nume!) „numeroase vorbe de înțelepciune”? Hasmațuchi, se știe bine, e un ingredient culinar francez. Ce vrea să insinueze autorul? Iar în ceea ce privește descrierea Tărâmului Celălalt de sub arcul carpatin, bănuiesc un plagiat după Jules Verne (Călătorie spre centrul Pământului, Ed. Ion Creangă, p. 314, traducere de Gellu Naum).

Pretinsul savant se sprijină pe comunicările congresului internațional cu tema „Zmeul, contemporanul nostru” de la Zimnicea, din 1983 (recent, spune el, ignorând valul de pasiuni stârnite, mai nou, de acest cuvânt în cultura română). Or, se știe că a doua ediție a congresului, desfășurat la Dicome-

sia, un oarecare domn Plume a dovedit că mărturisirile istorice ale lordului Humphrey sunt pure fabulații. În realitate, reprezentantul Albionului (prieten cu De Quincey, oops!) nu și-a părăsit niciodată castelul din Baskerville, unde locuia doar cu sârmanul său valet Yorick. Localizarea Babelului zmeilor sub Kiev stă încă sub semnul întrebării (adică cam așa: ?) în mediile academice serioase. Atât Chievo, cochetul orașel italian, cât și străvechiul sâțuc vest-coreean Chi Vu ne pot rezerva în viitor surprize. Căci autorul ignoră cu desăvârșire teorema lui Koshin: „dacă D este un graf simplu conex, atunci F poate admite o primitivă”.

Informațiile despre limba sunt și ele aproximative. Când vorbește despre limba insinuanta a zmeilor, pletosul post-zmeologist nici măcar nu amintește de lucrarea lui Tiktin I-ul: „Morfologia structurală și stilistica funcțională sistematică la zombali” (Ed. Chomski și fiii, Caracal, mai 1968).

Schimburile comerciale nu pot fi reduse doar la negoțul cu praf de scărpinat. A ignora praful de oase, praful de pe tobă, praful și pulberea, praful de copt sau praful în ochi, precum și farurile, vitrinele sau fotografiile denotă multă nostalgie și o dubioasă travestire a adevăratelor resorturi economice ale zmeilor, încât mai că-ți vine să-ntrebi: „Domnule... poet, părinții dumneavoastră știe cu ce vă pierdeți vremea?” Ce să mai, Enciclopedia lui Cărtărescu suferă de bolnavicioasă imaginație, o predispoziție orbitoare pentru tot felul de speculații gratuite și paradoxuri, inventivă dintr-un periculos spirit ludic și inconștient de fantezistă. Kids, try this at home!

Marius Chivu
zmeolog amator

Muzmeul

(Presupusa) știință într-ale criticii literare nu te pregătește temeinic pentru „exerciții de admirație”. Și asta e cam tot ce poți să faci cu *Enciclopedia Zmeilor*. Ca atare, n-am de gând să discut despre deconstrucția categoriei tradiționale de zmeu, ori despre postmodernista pastișă. O să spun doar că îmi pare rău că a trebuit să mă opresc din recitarea cărții pentru a scrie acest articol.

Dacă un anumit grup de scriitori sud-americani postula necesitatea de a reabilita narativul pur, Cărtărescu o face și el, dar există o nuanță care îl departajează și de aceștia, și de

alți scriitori de „basme moderne” (Tolkien și Peter Beagle). La ei povestea se articulează dintr-o anumită nostalgie: aparține exclusiv acelui domeniu (pierdut) al copilăriei și se resimte în fundalul povestirii - iluzoriul unei întoarceri la un paradis mereu fictiv (sau „Never such innocence again” în cuvintele lui Larkin). La Cărtărescu, scrierea acestei cărți pentru copii e complet eliberată de astfel de frustrări; se dedă mai degrabă unui joc prin care reduce realitatea adultului la pozna puștiului iar umorul e molipsitor. Câteva mostre? „E=mc (Eficiența este Magia Capetelor Pătrate)”, cântecele zmeoaicelor, combinație de manele și „muzică de cartier”: „Vino să ne iei, vino imediat/ Dacă ai parai și dacă ești bazat/ Ține min-te frate că ai doar o viață/ Dă-l în gât pe fraier, ieși la suprafață” sau delicioasele grafii: buzdușul câinelui de zmeu (fost falus) „Bul-Ann” și conducătorul legendar „Okki-Mei-Okki-Mei (Cel care a văzut lumina)”. Succes în continuare „muzmeului” lui Mircea Cărtărescu.

Alexandra Olivotto

Zurba lui Meer-Tscha

“Pai asta e faimoasa «Zurbă inelară a lui Meer-Tscha», descrisă doar într-un manuscris de la abazia Platta... Uimitor! Maestre, aveți singurul exemplar autentic!”

ZMEII din *Enciclopedia* lui Mircea Cărtărescu nu iubesc nimic mai mult, ne spune în câteva rânduri naratorul, decât poveștile. Și, în ciuda faptului că aceste povești sînt scrise de *puahi* (nedreptățiții poeți din Tărîmul Celălalt) și sînt *Visse*, *Zurbe* sau *Hrankah-rankas* (cu trimiteri clare la frământata lume literară reală), ele sînt știute, în lumea pe dos a zmeilor, în principal de copii. Pentru că miza cărții este în permanență dublă: pe de o parte ficțiunea în sine, jocul de-a re-inventarea poveștilor (în fond a doua parte a cărții este o culegere de povești, o *zurbă* „autentică”); iar pe de alta, poveștile funcționează în continuarea satirei din primele capitole ale cărții, prin trimiteri directe la teme, motive, sau chiar prin parodii și pastișe la opere clasice din literatura română (de aceea partea a doua este o *zurbă*, „ceartă, gîlceavă”).

Poveștile se înlanțuie una din alta și încurcă deliberat planurile narative (Zurbalan din *zurba* spusă lui Chung de balaurul cu

Critici și detractori

(urmăre din pag. 1)

Și comentează: “În concepțiunea poetului de ce culoare erau penele acestei aripe și ce întindere de lac sau de mare are acel *amar*?” Nu e nimic de zis. Aron Densusianu (reprodus cu studiul din mai multe numere ale *Revistei critic-literare* din anii 1894-1896, deși capitolul din *Istoria limbii și literaturii române*, ed. II, 1894, era mai concis și mai interesant) e un om instruit, știutor al literaturii române și europene, incapabil să înțeleagă însă noutatea poeziei lui Eminescu. Avea un gust conservator, dar studiul lui nu denotă nici rea voință, nici nu e preocupat să-l coboare pe poet de pe soclu. Unele din observațiile sale nu sînt greșite, doar că se cuvine a fi repuse în condițiile epocii, așa cum am încercat să arăt într-un editorial mai vechi pe care-l consacram *Istoriei* lui Densusianu. În fine, Anghel Demetrescu își publică foarte tîrziu studiul său, în 1903, în *Literatură și artă română*. Nu e unul de constatare: e unul critic pur și simplu. Anghel Demetrescu înțelege mult mai mult din Eminescu decât predecesorii săi. Al. Dobrescu remarcă unele considerații și aprecieri care au trecut la toată critica ulterioară, inclusiv la G. Călinescu. Problema cu Anghel Demetrescu este că nu-i place Eminescu. Prieten cu Odobescu, el era atașat de o idee mai clasică de literatură. Romantismul eminescian îi deborda gustul.

Cu Alexandru Grama, care nici măcar nu-și semnează “studiul critic” din 1891, lucrurile stau într-adevăr altfel. Și el, cititor cultivat, cu numeroase referințe la literatura europeană, Grama pleacă de la premisa că Maiorescu îi impusese un prestigiu pe care Eminescu nu-l merita și nu face altceva, pe mai bine de 150 de pagini (cam jumătate din antologia dlui Dobrescu), decât să încerce să demoleze acest prestigiu, cu argumente indeosebi moral-religioase (ce ar zice părinții care ar citi în poeziile lui Eminescu despre fete chemate în crîng ca să li se ridice valul?), foarte elocvente, de altfel, cînd e în discuție reputația autorului și nu valoarea operei. (Observațiile stilistice seamănă cu ale lui Gr. Gellianu: lui Grama, metafore precum “apă somnoroasă” ori “răcoare brună” i se par niște “idei-monștri”.) Grama este cu adevărat un detractor, fără simțul poeziei și în general fără bun simț, atunci cînd încheie cu observația că nici unul din jugurile pe care le-a purtat de-a lungul timpului “bietul român”, al feudalismului, al calvinismului sau al fanarioților, n-a fost “așa de rușinos ca jugul lui Eminescu”. Și ca să nu fie nici o îndoială în privința relei voințe: “N-a fost nici unul (așa de rușinos - N.M.), căci în acelea ne-au înjugat străinii, în al lui Eminescu însă ne-au înjugat românii...”. Ardelean prost!, îți vine să exclami după ce l-ai citit pe canonicul blăjean. Și detractor, în toată puterea cuvîntului.

Să nu omit să spun că antologia se cuvine semnalată și pentru că repune în circulație texte devenite intruabile, majoritatea, nereeditate niciodată pînă astăzi.

Nicolae Manolescu

12 capete este un personaj de același rang cu Chung însuși, ba chiar Ding-Ding, programatoarea întîlnită de Omul-de-floricu-barba-de-mătase, personaj în aceeași *zurbă*, pretinde că le-a creat pe toate celelalte). Pentru ca în final cei doi comentatori literari ajunși la judecată pentru un caz de plagiat (maestrul Cornichonn, cîinele de zmeu, și Mr. K, porcul său de cîine favorit) să se descopere personaje în *Zurba lui Meer-Tscha* scrijelită pe buzdușul judecătorului.

Partea a doua a cărții este la rîndul ei o enciclopedie, în *miscare*, a neamurilor zmeiești și în același timp a tipurilor de basme: Vasiliska e o *puah* și în același timp e fata moșului, nevoită să plece de acasă, Bombas (ca și modelul său Klonkan) este un zmeu mioritic dornic de fapte de vitejie, Astor, zmeu sur de vâgăună, nimereste în povestea lui Prislea cel voinic și merele de aur, ș.a.m.d., fiecare tip de zmeu își are povestea și eroul său.

Iar poveștile ne trec prin temele și topos-urile literaturii române clasice: de la basme cunoscut, la moșii hitri ai lui Ion Creangă sau scrisorile lui Eminescu (într-o *zurbă* în versuri), la Florica din codru din basmul lui Slavici (colorat cu triluri tiroleze, coruri de haiduci și cîntece de păsări și animale) sau chiar la Caragiale și Ion Barbu. Deși se joacă în permanență cu aluziile la lumea literară, *Zurba lui Meer-Tscha* este autentică. Iată un descîntec din unul din cele mai frumoase basme din colecție, cel despre Animicștiutor (pastișă în același timp la Ion Barbu): “Hilozois, Hilozois, Singurei pe lume doi-s:/ Moș bătrîn cu barba moale/ Și-o fetiță ca matală./ Hilozois, Hilozois/ Vino pe genunchi ce moi-s:/ Cornulețe lungi îți scoate./ Fii poznașă cît se poate./ Norii suflă ce cu ploii-s./ Hilozois, Hilozois...”

Roxana Racaru

România literară 5

lecturi la zi

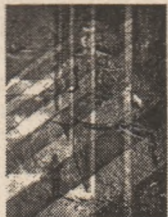
de Marius Chivu

Made in Basarabia

Poeemele tragiceii istorii

VASILE GÂRNEȚ este cunoscut în România mai ales ca vârf de lance al tinerilor scriitori basarabeni proeuropeni, prin editarea excelentului Contrafort alături de Vitalie Ciobanu, și mai puțin ca poet, deși USR i-a premiat în 1992 volumul de versuri *Personaj în grădina uitată*, bine primit de critică. Poetul revine acum cu al treilea volum de poezie după o *tăcere* destul de lungă.

Vasile Gârneț CÂMPIA BORGES

Editura VINEA

Vasile Gârneț, *Câmpia Borges* - poeme, Editura Vinea, București, 2002, 96 pag.

Spre deosebire de precedentele, aceste poeme sunt mai ancorate în istorie, Vasile Gârneț renunțând la precauția de a îndepărta cât mai mult lirismul de concretul istoric sterp și efemer. Relația poezie-istorie e crudă și, de ce nu, nedreaptă, căci „partitura sufletului” n-are ce căuta în poezia-strigăt: „doamne, cerem o mântuire mai domestică / crimă să fie oare dacă mobilăm vidul / și strigăm furioși și nemulțumiți / oblojindu-ne complexe / să ni se întoarcă memoria / căci viitorul fuge de sub picioarele noastre / cu viteza minciunii” (*semn de carte*) Basarabia este, pe rând, „temniță abandonată”, „muzeu al erorilor”, „land leprozat”, iar istoria ei o *paranteză*. Intrigat și amenințat, în același timp, de „cultivarea amneziei”, poetul-călător printr-o Europă liberă, unde

comunismul e abordat estetic și doar în cărți de specialitate, nu se poate sustrage sentimentului de tragic, scepticism și neliniște pe care i-l furnizează neîncetat „contemplarea mocirlei”. Imaginea poetului basarabean care fotografiază casa lui Havel este expresia deznădejzii cronice din multe poeme.

Discursul poetic e firesc și necăzuit. Livrescul proiectat pe fundalul realității secondează îndeaproape biografismul cel mai autentic. Fuga în ficțiunea livrescului e, de altfel, cheia volumului: „aud cum cineva rătașește pe stradă / merge lipsit de grabă - pașii au / un ecou scăzut, complotitor / ca întotdeauna mă salvez prin imaginație / îmi spun că e Kafka - caligraful suferinței - / într-o promenadă prin Chișinău / trist și singur Kafka rătașind / într-o lume care și-a umilit de mult existența.” (*caligraful suferinței*) Pavese, Camus, Montale dar, mai ales, Proust și Borges oferă nuanțele ce capitonează suportabil existența omului *deteriorat* de perversiunile istoriei, umilit să trăiască într-un *cimitir*, „c-un zilnic ritual al regretelor”: „zilele în Basarabia vin ca o promisiune / și degradează, vai! imediat / într-un sentiment ce mărunțește egal totul / împarte generos sărăcia disperării / umilina moartea iubirea și muzica populară / restul - ce mai rămâne oare necontaminat? - / va trebui să-mi declanșez ficțiunea” (*stampă*)

Excelentul poem *bez pokia-bespokoiu!* este reproșul la adresa scriitorilor mai vârstnici care au legitimat comunismul („am scris cu toți pentru groapa comună a istoriei / am scris lozinci târtoare și-am avut uneori un succes otrăvit”) sau care s-au ascuns în lașitate; dialogul între poezii celor două vârste („tu ești fructul bibliotecii, iar eu al friicii”). Falsa mea-culpa eșuează, însă, inevitabil, într-o tăcere grea, fără speranță, căci istoria e precum un balaur cu mai multe capete care n-a lăsat nimic neatins.

Istoria viciază sentimentele sau, oricum îngreunează iubirea, cuplul mulțumindu-se deseori doar cu fluidul spiritual: „ce mult mă schimbă așteptarea / stau așa - jalnic amestec de limfă și sânge - în mijlocul / unui sentiment dăruit mai mult

suferinței / până vine - candid posesivă - Ioana și vorbește / vorbește, îmi spune adevărul în față / nu mă cruță deloc / plânge [...]” (*loc pentru altul*)

Nu știu dacă această poezie nu va părea multor români cumva prețioasă, patetică chiar, întrucât carențele noastre în ceea ce privește istoria actuală a Basarabiei sunt, din păcate, destul de mari („cel mai greu e să traduci / din basarabeană-n română” spune, la un moment dat, poetul). Cei care însă *știu*, vor găsi multă emoție în aceste poeme și chiar vor detecta un firav sentiment de revoltă, e-adevărat, sufocat sub stratul gros de sarcasm și dammare. Poeemele lui Vasile Gârneț aparțin, de fapt, unei întregi generații, acelei generații care trăiește zilnic dilema de a pleca din țară, de a nu ști ce-i de făcut sau, dimpotrivă, de a nu se mai întoarce acasă niciodată. O generație condamnată să ezite, ca și această poezie, între sensibilitate și intelectualism.

Efectul pervers al acestui volum e că substratul așa-zis politic (nu și militant), decisiv ancorat în istorie oricum, poate submina fibra poetică. Riscul era evident, de unde al doilea ciclu al volumului, *Metamorfozele personajului*, care e mult mai *liric*. Pe de altă parte, însă, Vasile Gârneț îmi pare nu doar conștient, dar gata să-și asume acest discurs poetic până la capăt. Poziția lui de lider de opinie, de „om de la frontieră” cu importante responsabilități, în primul rând civico-morale, îl obligă cumva la un asemenea statut de sacrificiu, împărțit între două tendințe. Acceptarea acestui destin, dacă problema poate fi pusă în acești termeni, este însă demnă de toată considerația. Iar Poetul nu trebuie uitat nicicum.

Panica rățacirii și căutării

UN TITLU care atrage atenția imediat din seria de antologii de la editura botoșăneană, destul de amestecate de altfel, este antologia lui Galaicu-Paun, poate și datorită faptului că poemele sale nu pot fi încadrate tocmai propriu la optzecism (sau) fără unele amendamente (de altfel, majoritatea poemelor alese aici au fost publicate după '90).

Începând cu *Levițiașii asupra hăului* și până la *Yin time*, întreprinderea de registre (religios, livresc-parabolic, arhaic, folcloric), la prima vedere bizară și nepotrivită, permite adevărate dezvoltări epopeice în tranșă, cu viziuni stihiale dezlanțuite și cu imagini debordante, în-

totdeauna, însă, controlate și îndreptate lucid (prea lucid) spre stări radicale. Poeemele sunt intens elaborate, arhitecturale, iar istoria individuală devine un vast și complicat palimpsest. Melanjul de biografism, istorie mare (mai ales culturală), livresc, misticism religios și chiar folcloric ne relevă o construcție stratificată (colaje, grafii neconvenționale, deconstrucții, de/semantizări și tot felul de jocuri lingvistice și tehnici aiutoare, toată gama de intertextualități și referințe culturale ș.c.) în care grotescul, derizoriul și erezia, ludicul și ironicul, sublimul și sacrul se tolesc într-o pastă deseori de culori expresioniste, brutale, chiar șocante.

Emilian Galaicu-Paun - *Gestuar*, Colecția La Steaua - Poeți optzeciști, Editura Axa, Botoșani, 2002, 120 pag.

Desfășurate pe spații mari și străbătute de la un capăt la altul de susținută tensiune și de inextricabile fibre, din poemele eclectice ale lui Galaicu-Paun e dificil de decupat fragmente relevante sau imagini reprezentative. Vom lua, așadar, un poem întreg, aproape suprarrealist, dintr-o serie de secvențe ale unei adevărate cosmologii erotico-mistice: „de la creier la sex pusă șira spinării lanț de bicicletă să schimbe / vitezele, dragostea mea / bicicletă pe nume dorință. mișcarea / cântărita a mâinii ei care conduce - în timp ce o facem pe / animalul cu două spinări -, când abia atingându-i vertebrele când / strecurându-o / printre degete ca pe un șir de mătânii, comunică spațiului timp. / pedalarea în gol / a picioarelor care mă-nlăntuie în *viparita maithuna* - în vreme ce facem / marea buclă a franței -, când accelerând când uninundu-și / cu evavlie tălpile a rugăciune, comunică timpului nume: *Yin Time*. Întoarsă ca o replică - din perspectiva / un-ui stărv („atunci, o! - frumusețe! să strigi către vermina...!”) - / de neculce: „viermi, doamne”, ea nu e cât eu sunt și este când nu mi-s.

/ speranța de viață / la bărbați se arată exact cât picioarele goale / de sub poalele rochiei de amazoană? de călugăriță? a morții” (*de la creier la sex pusă șira spinării*)

În debordanța și stufozitatea impulsului poetic, poetul pare că luptă să treacă dincolo de mozaicul clișeele, să se strecoare printre cețoasele și eterogenele depuneri și acumulări inevitabile. (De aici și incomoditatea lecturii.) Panica și spaima lui în fața lipsei sensurilor sau fragmentării lor prin istorie, a convenționalității lor, precum și înstrăinarea la mai multe paliere existențiale transpar tocmai din verbozitatea acestei comunicări măloase, din dialogismul psihedelic tensionat până la convulsiv. Febrile și spasmodice, cu versuri abrupte și sincope, contorsionate pentru a ieși rima, poemele par că se-neacă și rătașesc prin propriile secrete și arborescențe; excese aflate, uneori riscant, la o jumătate de pas de maniera, prețiozitate și facil, frizând kitschul. Celor de la RACLA sau lui Metadon le-ar fi ieșit mai bine astfel de *texterități*. „te, închipui Guan Yin așteptându-l pe Lao zi / să-ți dedice înainte să iasă pe poarta de vest *Despre Dao / și putere* / vezi mamele de campioni alăptându-și odraslele cu Cola-Cao / ai o palmă întinsă-n stomac care cere pomana / ai un trup osândit să-l împarti între Ana / și Caiafa ai dreptul la vot *Libertatea de-a trage cu pușca* / o femeie închisă în propriul corp ca panteră în cușcă” (CH-ĂU)

Diferențe mari între volume sunt și nu prea, această antologie, *Gestuar* - titlu care trimite cu gândul la un volum distinct, fiind surprinzător (sau nu) de coerentă atât în tehnică, cât și în simbolistica intrinsecă. De altfel, poetul însuși reia și *revede* o serie de poeme anterioare.

Dacă la Vasile Gârneț important în poem e ce se spune, ideea și starea degajată, Galaicu-Paun e mai preocupat de *cum* o face și cu ce mijloace, unul e mai sincer, celălalt e mai sofisticat, pe primul îl citești cu plăcere, cel de-al doilea îți solicită mult atenție; la Gârneț tragicul politic transpare firesc și concis, iar revolta, deși directă, pare mai curând resemnată, Galaicu-Paun radiografiază politicul și istoricul cu sarcasm și le topește în magma poemului într-o continuă contestare, nu de puține ori chiar virulentă (cum e tot volumul *Cel batut îl duce pe Cel nebatut*).

Dintr-o generație de tineri poeți care, prin conștiința livrescului și o noii vârste a poeziei, îi lasă, în sfârșit, în spate pe patetici profeți naționali post-romantici, cei doi sunt, la ora actuală, fără îndoială, cele mai bune *exporturi* poetice basarabene. ■

lecturi la zi

de Tudorel Urian

Turnirul diletanților

INDUSTRIA cărții din România se află într-o situație paradoxală. Toată lumea cănează soarta cărților în disputa tot mai dură cu noile surse de divertisment și cu *mass-media*, dar apar peste noapte edituri, iar rafturile librăriilor se cocirjează sub greutatea munților de noi producții editoriale. Chiar și în cele mai simandicoase librării sunt expuse la îndemână „operele” unor scriitori de care nu a auzit nimeni, publicate, de cele mai multe ori, de edituri la fel de obscure. Deși răsfoirea unor astfel de volume nu ar constitui o problemă, puțini sînt cei tentați să încerce o astfel de experiență. Care ar fi pe deplin edificatoare. Cât despre potențialii cumpărători... Ei trebuie căutați, eventual, printre membrii familiei autorului în cauză. Poate suna bizar, dar acești autori necunoscuți nu sunt, cum s-ar putea crede, niște debutanți. Vedete ale cenaclurilor literare din micile ținuturi de provincie, cu zeci de cărți publicate (nu este o exagerare!), au aerul unor clasici ai locului, oricând dispuși să împărtășească celor dispuși să îi asculte, ultimele bîrfe din viața literară bucureșteană și să explice „boicotul mediatic” și lipsa de recunoaștere a valorii operei lor la scară națională prin refuzul demn de a lua parte la coteriile care domină lumea literară. Altminteri, nu au simțul măsurii, nici al ridicolului, și-i poți adesea auzi – din înălțimea celor vreo douăzeci de plachete publicate – rostind sentențios sub privirile topite de admirație ale elevilor de la Liceul Sanitar: „Ce se face atîta caz? În fond, cine-i dom’le Manolescu (Patapievici, Simion sau cine doriți) asta? Cîte cărți a publicat?”

Nu, nu este vorba de nici un fel de complot. Nici SRI-ul, nici revistele de cultură, nici „găști-le” literare nu își pierd vremea croind planuri de neutralizare a geniului literar al lui X sau Y. Dacă există o cauză a tăcerii criticii în fața anumitor producții editoriale, ea poartă un nume: pudoare. În general, prin comentarii critice, un autor (din

categoria celor despre care este vorba aici) înțelege un text în care să fie ridicat în slavi. Orice îndoială a criticului este privită ca o mică vendetă generată de invidie sau ca un semn de diletantism. Or, de cele mai multe ori, pus în fața unor producții literare înfiorător de proaste, criticul preferă să tacă. Pe de o parte nu merită să-și piardă timpul citind cărți fără valoare și apoi scriind despre ele, iar, pe de altă parte, evită să-și facă dușmani pe viață din scriitorii care vor primi eventualele verdicte negative asupra operei lor ca pe niște insulte personale. Din păcate puțini sînt scriitorii fără valoare care înțeleg aceste tăceri ale criticii. Cei mai mulți își terorizează criticii care au făcut greșeala să le accepte cărțile, cu telefoane la ore posibile și imposibile prin care îi somează să scrie o recenzie sau să-și exprime („cinstiți”) părerea față de poezia sau proza în cauză.

Terorizat de cohortele de veleitari care îi țin calea la tot pasul, un critic important, Alex. Ștefănescu, a făcut un gest care nu este la îndemîna tuturor: a citit o sută de cărți complet lipsite de valoare literară și apoi a scris despre ele. Experimentul, derulat săptămîină de săptămîină, vreme de doi ani, în „Ziarul de duminică”, a dobîndit consistența unui volum. Deloc înrîcnat, cu jovialitate și mult umor, Alex. Ștefănescu demonstrează în puține rînduri (pe baza unor citate semnificative din autorii în cauză), de ce unele texte rimate nu sînt poezii, altele epice nu sînt proză, iar comentariile aplicate operei altor scriitori nu reprezintă, întotdeauna, exegeze literare. Cele mai multe dintre numele „scriitorilor” analizați nu spun nimic celor familiarizați cu viața literară românească, iar citatele din operele lor plesnesc de umor involuntar, nonsens și prost gust. Cu atît mai de mirare (și mai grav!) apare faptul că unele dintre aceste volume beneficiază de prefețe și prezentări elogioase ale unor critici cu firmă. Despre Amelia Stănescu, autoarea unui volum bilingv *Poeme/Poemi* (Editura Ex Ponto, Constanța, 2001), altminteri naiv în

Alex. Ștefănescu, *Ceva care seamănă cu literatura*, Întreprinderea Editorial-Poli-grafică Știința, Chișinău, Republica Moldova, 120 pag.

dulcegăria lui („mîini care se închid/muzica primului sîrut/marea – purtătoarea urmelor noastre” sau „uită-te la mine, iubeste-mă/ nu sînt o statuie/ pot coborî în mîinile tale”), Dan Bogdan Hanu scrie un text de prezentare într-o păsărească demnă de *Prețioasele ridicole*. „O dialectică a imploziilor domină această poezie la suprafața căreia nu transpar decît palide mutații, dar în interiorul ei se acumulează, cu fluiditate infernală, remanentele mitice și se inflamează asamblările himerice” (p.53). Dintre criticii care au girat cu semnătura lor lipsa de valoare a scrisului unor veleitari, Alex. Ștefănescu îi mai nominalizează pe Octavian Soviany (autorul unei prefețe exaltate la o carte a Rodicăi Buzdugan vezi p. 36-37), Iulian Boldea, Mihai Sin, Nicolae Băciuț (despre Valentin Marica vezi p. 64). Ridicolul atinge cote monumentale în cazul criticii de cimetrie. Miron Blaga scrie despre poetul Nicolae Brînda: „un arheolog al sufletului... el face parte din Spița Marilor Inițiați... un exorcist care dă glas dezacordului său față de un anume univers... spirit de mare finețe intelectuală” (p.60). Între autorii de fiasco-uri editoriale Alex. Ștefănescu include un singur nume cu firmă, D.R. Popescu (pentru romanul *Falca lui Cain* – vezi p. 41). Chiar acceptînd ideea lui Alex. Ștefănescu potrivit căreia D.R. Popescu se află în involuție, parcă nu ne vine să credem că el a coborît stacheta artistică pînă la nivelul lotului de scriitori cuprins în acest volum. Mărturisesc însă că nu am citit romanul cu pricina.

Punctul forte al volumului lui Alex. Ștefănescu îl constituie excelentul eseu final *Confesiunea unui fost cititor, în prezent critic literar*. Pe un ton în care comicul se combină cu tristețea și nostalgia, criticul își deplînge actualul statut care îl obligă să

cerșetorul de cafea

de Emil Brumar

Voi începe să-mi amintesc c-am fost și poet

Stimate domnule Lucian Raicu,

Ș VREA să fiu limpede și pur, să vă pot scrie fericit despre Tom Sawyer și Huckleberry Finn, să-mi arunc sufletul în mari clipe luminoase, să văd iarăși printre cuvinte, leașurile subțiri, proaspete, abia geluite, ale gardurilor din copilărie, să vă fac să vă pară totul ușor, apropiat, simplu, la îndemîna celui mai leneș gest, să rid din toată inima de rouă și să vă arăt cu degetul cum fluturii se fut în aer! Dar mă întorc mereu, mereu, mereu la Dostoievski, la Cehov, la Gogol, la rușii ăștia mari și de necuprins, blestemat să nu mai înțeleg altceva. Dar parcă pe ei îi înțeleg? Îmi scapă tot timpul, trebuie să-i iau iar și iar de la prima pagină; uneori arunc cartea, dar mă întorc cu aceeași poftă, sau scribă, sau credință la *dînsii*. Ce s-a întîmplat? Unde-i chichirezul? M-aș tot duce în guberniile lor imaginare, pierdut, bind samovare-ntregi de ceai, iubind și urînd adînc Nastasii și Grușence! Și ce-aș mai „țopăi” cu Lebedev!!

Uneori mi-e atît de dor de Dinescu, nu cel de acum, mi-e nesfîrșit de dor de Dinescu pe care l-am cunoscut în '72. Era înalt și subțire, avea plete aproape blonde, părea uluit el însuși de poeziile pe care le spunea, le cînta, le făcea parcă atunci, pe loc, în joacă, anume pentru mine. Se simțea „geniul”, plutea în jurul lui ceva sfîșietor de gingaș, un fel de răsufletare-a îngerilor păzitori, aburul ocrotitor al gării personale de serafi. Cucerea clipa și o arunca la spate pentru a cuceri, cu mai multă plăcere, clipa următoare. Picioarele-i puteau a găina moartă, diavoliile aveau grijă să-l ție în primire de la călcie, dar el rezista superb, înjurînd candid în dreapta și-n stînga, imprăștiînd spre stuporea tuturor „pule” și „pizde” și „futaiuri” de clocotea văzduhul, ca pe niște crini negri smulși din teribila lui puritate. Doamne, mă gîndesc acum, eu am văzut poezia întruchipată într-un om!

Mă întreb și-acum: ați primit oare prima mea scrisoare pentru dumneavoastră? Aparuse cronica la *Versuri* în R.I. Nu vă știam adresa. Am trimis plicul, cu foaia pe care cred că erau trei-patru rînduri, la redacție. Ce ciudat. Doar cu ziarul în mînă, *uitîndu-mă*, nu exagerez, ceasuri întregi la pagină, *nu citînd-o*, m-am simțit „scriitor”! A fost ca o investiție, ca o spadă lăsată pe umărul meu. Parcă țin minte că asta v-am și scris atunci: că, în sfîrșit, mă simt scriitor. Nu bănuiam că peste aproape zece ani voi începe să-mi amintesc c-am fost și poet!

Cu stimă și cofeină,

Emil Brumar

18 VII-980

își piardă vremea cu tot felul de activități futile și face o foarte eficientă pledoarie pentru lectură cărților cu adevărat valoroase. Un text antologic din toate punctele de vedere.

Cei o sută de autori nemuriți (pe plan internațional, cartea

fiind publicată la Chișinău) de Alex. Ștefănescu în *Ceva care seamănă cu literatura* au acum toate motivele să fie fericiti. Au, din acest moment, proba materială a faptului că opera lor nu (mai) este boicotată de criticii cu adevărat importanți. ■

Aceste foi luați-le cu teamă
și nu-ncercați să înțelegeți totul,
când praful lor ceresc va fi să-l scutur
cu duhul meu întors de oareunde.
Răsar din ele Rariți în vitralii
și Găinușa licărindu-și puii,
cirezi de nori cu ugere-ncărcate
le-ntunecă în zile lungi de vară
și-n fulgerele lor de-acum se-aude
cu-ntârziere gândul meu teribil.
Nici timpul n-ar fi dreapta lor măsură
cum le apasă-n piatră, foi de aur,
nici cei ce le vor scoate la lumină
cercând să afle-n ele adevărul
de care mie nici c-o să-mi mai pese.

În umbra mea se împletiră umbre,
și focuri mari s-au stins pe totdeauna,
deasupra stă să-și verse vinul Cupa
și Toaca parcă-ncepe iar să bată,
zăpezi pe dealuri duse-n unduire
ascund apoi ce nu se poate-ascunde
și spun ce nimeni n-ar mai fi în stare
din albul lor câtva să înțeleagă.
Pe drumul țării, plopilor sub omături,
un șir de preoți în odăjdii albe,
din sus, din jos, au început să vină
în nesfârșita lor procesiune
și de pe dealuri, scuturând acății,
ce străjuiesc hotare din vecie,
nămeți întunecați, apar țărani
din iarna îndurării lor de veacuri...
Cu ei, pe drumul nebătut de sănii,
te stingi și tu sub fulgii de cenușă
câtând la înțelesuri mai înalte
suite-n furci prin munții lor de piatră.

Răsare-n tremur steaua de cu seară
și către miezul nopții, Carul Mare
urmează-n cerc umbroasele ogășii
în jurul unei osii nevăzute.
Le însoțești, ori tu ești însoțitul
țesut în raze, strecurat prin dese
frunzișuri de răchiți, de plop, de sălcii,
când se arată în lumină blândă
făptura toamnei pe otăvi cosite.
E-atâta pace și odihnă-n jururi
că nici nu știu ce-ar mai putea să vină
mai pe măsura așteptării tale.

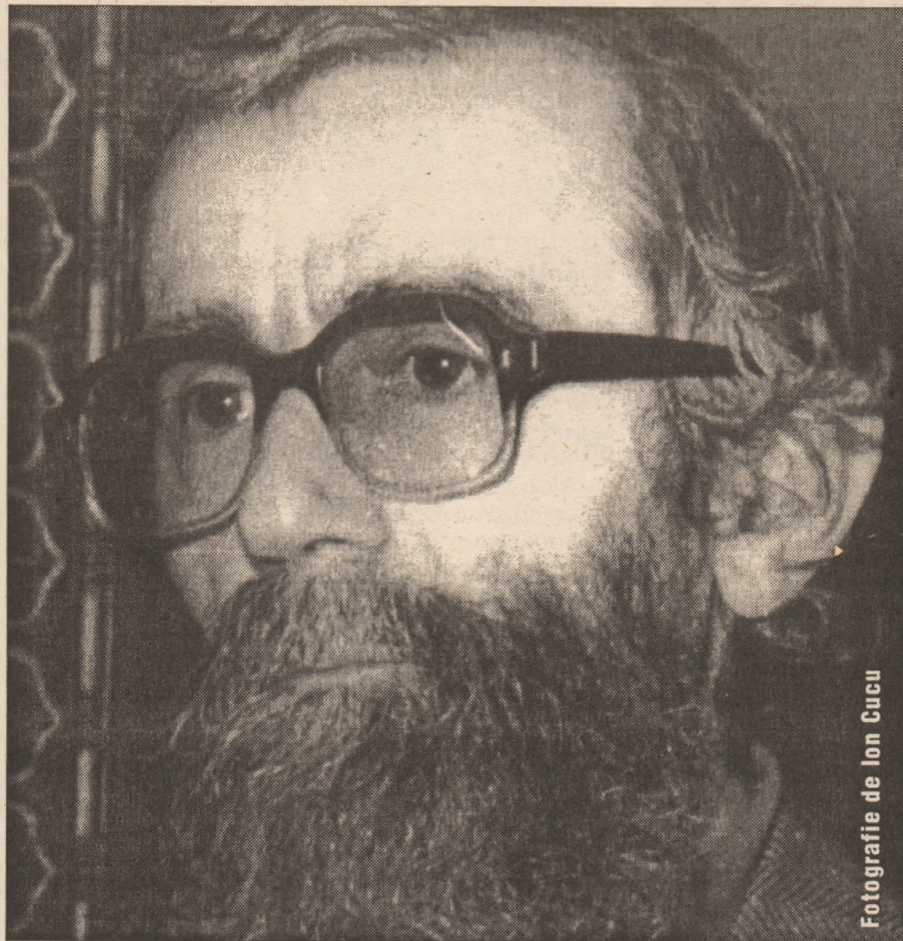
Acum să bată bruma! Poate-i timpul!
Se-nchide cercul unei veri bogate,
și-i timpul să auzi bătăi de clopot,
cum trec profeții unul câte unul,
lăsând în temple vocea lor de tunet
și-ndemnurile blânde în biserici.
Au fost văzuți pe dealuri cum treceau
către hotarul lor lăsat prin lege
și spusa lor târziu se mai aude
când greierii sub rouă-ncep să cânte.

Mă-ndepărtez acum în constelații,
nu mai aștept pe nimenea să-ntoarne
ce-i scris în zodii către alte ruguri
în care-ar fi și eu să mă înfășur!

Cu anii, cu orele,
se-ntunecă vămile.
O, Doamne, sonorele
îndemnuri mai dă-mi-le!

Cât iarba și frunzele
se-arată cruzimile.
O, Doamne, ascunsele
îndemnuri mai zi-mi-le!

Se-arată păcatele
cu lumea, cu lumile.

Fotografie de Ion Cucu

Ion Horea

Se-nchide cercul

O, Doamne, uitatele
îndemnuri adu-mi-le!

Mierla, sus, fluiera
într-un fel, oarecui...
Dar aici mai era
pe răzor un gutui!

Și o pală de vânt
mă-ndemna să mă duc
undeva, pe-un pământ,
pe gruiet, lângă nuc!

Am ajuns prea târziu?
Poate nici n-am ajuns?
Dac-o fi să mai fiu?
De mi-ar da un răspuns!

O foșnire de gând
întorcea tot ce nu-i,
și-auzeam fluierând
mierla, sus, oarecui!

O zi după alta
și nici o schimbare
în tine, în semnul

tâu de-ntrebare.

Te-nchipui ce nu ești,
ascuns după mască,
și nu vezi în juru-ți
ce goluri se cască.

Din cât mai rămâne,
el singur, cuvântu-i
hotarul în care
mai poți să te mântui –

Hotar de-ntuneric
și urmă secretă
lăsată pe tablă
de-un bulgăr de cretă.

Vrând nevrând,
aceste gânduri
nu se vând
și stau în rânduri,

date-n pârg
printre verdețuri,
într-un târg
ce n-are prețuri.

Pe-o tarabă
mai îngustă,
nu se-ntreabă,

nu se gustă.

Și ce miez
de poamă rară
au sub coaja
lor amară!

Ai chipul celui
de-nceput,
după tiparul
lui de lut?

Ori ești ales
dintre reziduri
cu-atâtea petice
și riduri?

Și dacă altă
cale nu-i,
nu cumva tu ești
Tatăl Lui?

Așa cum ești,
trufaș, ridicul,
în Marele Nimic,
Nimicul!

Scrii cam degeaba
Se vede treaba
Împins cu sila
Luat cu graba

O vorbă spusă
Așa-ntr-o doară
Poate să mire
Poate să doară

Dar ai răbdare
Ceva-i pe-aproape
Ori să te-nalțe
Ori să te-ngroape

Știi că nimica
Nu iei de-a gata
Nici cu ulcica
Nici cu găleata

Poți să te tângui
Poți să te mânii
Tot mai adâncu-i
Ochiul fântânii

Pe cât versifici
te bate gândul
să fii în rândul
celor prolifici.

Apuci un verb
când vezi ce plinu-i,
și-ncepi să-l chinui
tot mai acerb.

Și strângi cuvinte
mai cu asprime,
în ritmuri, rime,
să stea cuminte.

Da-ncearcă numa
și dă-le drumul...
Pleava și fumul!
Praful și spuma! ■

semn de carte

de
Gheorghe Grigurcu

Antipoezia pură

POEZIA lui Ion Vădan apare centrată pe o temă vastă, foarte caracteristică creației moderne, care e cea a crizei existenței, a unui "sfârșit de ciclu". Nimic nu mai pare la locul său, nici un rost nu rămâne integru în perspectiva dezechilibrată, răsfrângând un dezechilibru universal, a poetului, prins, după cum notează Al. Cistelean, "în virtutejuri dramatice și amenințând cu un expresionism de subtext". Nemernicia vieții ce ne e sortită ni se înfățișează transpusă în imagini ascuțite cum cioburile de sticlă: "marele zero sîngerînd în algoritmii zilei/ tanțos libidinos ofuscat/ cu limba scoasă la stele" (*Să te încumeți dincolo de cercul de cretă*). Sau: "cinismul/ unei îmbalsămări/ cînd știi că totul este zadarnic" (*Copilăria nu mă afectează*). Sau: "Mi-e scîrbă de neputință" (*ibidem*). Trăirea se arată paradoxal incongruentă cu simțirea ei: "de ce nu-i de trăit exact cum simți" (*ibidem*). Însăși libertatea se videază - dilematic însă - de un conținut ce n-ar putea fi decît repulsiv: "nu am nevoie de o libertate fără de conținut/ de mere fără viermi" (*ibidem*). Prin refluxul spiritului purtător de semnificații, suport al valorilor, existența se desemnifică, se devalorizează. Ca urmare se instituie o lume exclusiv obiectuală, o lume moartă ce nu se poate decît înregistra mecanic pe sine, sugerînd o conștiință care tînde și ea spre reificare ("nu ești decît un biet obiect inoperant" - *Scrin*), aidoma unei oglinzi: "flacoane cu otravă albăstră/ bere acră/ o felie de pîne cu unt/ mic dejun în iarbă/ fursecuri/ totul fără miros/ nările ingerului dorm pe o mireasmă/ putredă (...) în spațiul degradat al obsesiei/ nu mă aștept la nimic bun" (*Intermezzo*). Sau: "dumineci brînzoase/ arabescuri compact camuflete/ în mătasea broaștei/ oho se lăstește greața/ ca laba libidinoasă a țirfei/ pe reflexele apei" (*Exil*). În

circumstanțele unui univers abandonat de ființă, însuși poemul nu e altceva decît un obiect între altele: "Doamne s-a făcut tîrziu/ în trupul lui Dumnezeu/ lumea e bătrînă și moartă/ poezii au abdicat/ poezii au plecat din Univers// piatra/ firul de nisip/ iarba/ valurile mării/ florile/ norii// par nelocuite de duhul/ albastru/ al zeilor cîntăreți// uite:/ n-a mai rămas decît acest poem/ ce consemnează că/ n-a mai rămas decît acest poem" (*Vani-tatea regilor ne fură visele*). În altă parte ni se relatează dizolvarea poemului în real, așa cum o pastilă se dizolvă într-un pahar cu apă: "nu am chef de nimic/ scrisul e o pedeapsă inutilă/ mi-e scîrbă de litere/ o pulbere fină de aur/ se-asează pe amintirile incomode/ numai zgomotul metalic al apei/ tipătul isteric al vîntului de afară" (*Jurnal de familie*). Dar obiectele - refugiu al crizei ontologice - nu rămîn imuabile, ci se vădesc și ele supuse unui proces de degradare. Înaintînd implacabil, acesta alimentează imagini sordide, mutilante, descalificatoare în ordinea deopotrivă a moralei (au o factură ostentativ amorală) și estetică, promotoare, cu sistem, a ceea ce se numește estetica uritului. Poetul declară cu nereținută umoare luciferică: "viața își cere drepturile ei nemernice" (*Nedumerire*). Ca și: "întîm cu voluptate în moartea absolută a lumii" (*ibidem*). Ca și: "cinismul eternității ne distruge orgoliul" (*ibidem*). După care își transcrie fără complexe viziunea decăzută tematizînd disoluția universală, într-o cheie cunoscută însă cu o spontaneitate asociativă aptă a da impresia prospețimii (expresive) în oboseală: "hâlci galbene de pămînt/ despuiate de vîntul isteric/ pulpe de lut tremurînd/ roșii/ deasupra orizontului// ori nisip zdrențuit/ pasional/ de luna/ dodecafonică// cum un falus enorm/ plopul lucind luciferic" (*Pastele*). Extincția poate adopta aspecte camavalești, se poate teatraliza așa cum zăbovește asupra-și în cuprinsul unei poetici inteligent unitare: "toate s-au risipit în risul sardonice al clovnului/ luna se scutură de viermi pe somnul păstorilor// veacul e din ce în ce mai hain/ memoria e fără de mantie adu-

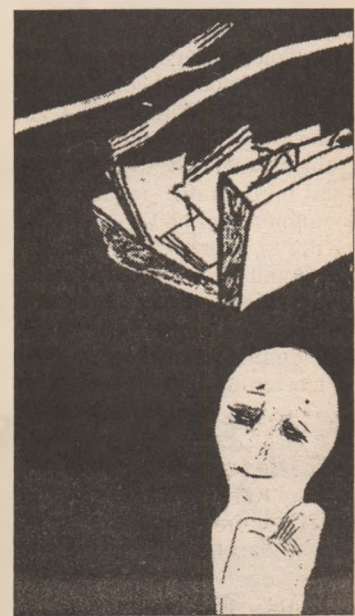
nîndu-se-n cheaguri de frig// iar eu/ încă o dată și încă o dată// am murit în murmurul marmurei/ de o mie de ori" (*Lied*). După cum se extinde asupra unor factori ai civilizației, din dorința s-ar zice de a-și satisface un impuls posesiv, dar și dintr-un snobism al imaginarului pliat pe tehnică și pe citadinism: "imaginația ta abundentă/ tevăriile de fier ale frigului/ putrezesc/ lent/ lent/ picuri de humă sînge desperat-avalanșe de raze/ în cușca zilnică mor lentilele aparatului de fotografiat/ chinul tău se dizolvă în ploaia somnolentă/ se scurge în canale mîzgoase" (*Lostrîța*).

ELEBRÎND în răspăr "formele casante în dimineata derizorie", Ion Vădan încearcă a se sustrage tiraniei acestora. Reacția sa instinctiv-defensivă este cea a relativizării lor prin aglutinări deformante, prin amestecuri confuze, într-un mediu al unei decompoziții ce precede dematerializarea. Astfel el urmărește privilegiul lor "topindu-se curgînd unele în altele/ amestecîndu-se cu miresmele putrede ale crinilor/ cu mucegaiul din urechile morților tineri/ peste cocleala urinei din ziduri/ peste damful băii cu aburi din Grădina Botanică" (*Golem*). Percepția paroxistică a materiei degenerate, imunde, duce, corectiv, la o fugă de materie. Văzul și pipăitul, adică simțurile cele mai dependente de fenomenalitatea fizică, sînt înlocuite de olfactiv. Acesta, așa cum remarcă Ștefan Borebely în postfața cărții de care ne ocupăm, "e cel mai desprins de materie, deși o conține (...), fiindcă exprimă nu ațîț textura materiei sau vecinătatea sa tulburătoare, înrobitoare, ci reflexul ei eteric, prelungirea în ne-formă". Asistăm, așadar, prin intermediul mirosului, la o insurgență împotriva formei. E denunțată fațș "libertatea fricoasă a formelor" (*Măști putrede*). Simțul tactil se dezice de sine: "mîinile își scutură senzațiile/ mîngîind o blană de vulpe" (*Simfonie neagră*). Sau cu un plus de sarcasm: "tu pozezi trei ore pe zi/ în atelierul pictorului orb/ ce pipăie formele/ sinii umflați de emoție/ nările inventariază culorile/ amprente

ingerilor" (*ibidem*). În schimb mirosul devine voluptuos-deli-rant: "aiurezi/ pe obiecte o peli-culă de isop/ miresme dense/ distilării clandestine de mirodenii/ presă pentru frunze de mentă/ pe jgheaburi de trestie picură rouă/ atavică -/ zeama metafizică/ a plăcerii..." (*Aiurezi*). Ori: "poezia iluziei aerul îmbicsit cu mirosuri/ interminabile/ dense/ frunza de pătrunjel un deliciu" (*Dialog*). Sau intelectualizat: "avangarda miresmelor/ împrumută-mi nările tale îngere/ distilările metafizice/ să storc drojdia semantică-a nopții" (*Manifest*). Dar de cele mai multe ori e dezagreabil. Producția în cauză e plină de mirosurile fetide ale descompunerii: "porțiunea mea de visare o cumperi tu/ porțiunea mea de tăcere o cumperi tu/ porțiunea mea de un metru de doi o lași stelelor puturoase" (*Piața...*). Sau: "«Golem» strigă filozoful stînd pe tron în mijlocul/ Gropii de gunoi a orașului/ îmbicsit în duhoarea porcilor grohăind" (*Golem*). Scatologia e la ea acasă: "o duhoare de metale în putrefacție/ bîntuind prin dum-nica orbului// oh lătratul de seară al ingerilor/ fecale de aur pe cărarea întortocheată a plingerii" (*Elegie*). Ca și: "cerul să fie doar o calotă cu scîrnă/ și bali-verne" (*Muștele*). Ca și: "doamne trimișii tăi își pierd viermii din aripi/ aici peste litere peste degetele mele/ înfrigate/ îmi acoperă cu excrementele lor albe/ visurile// marile mele metehne" (*Corbi*). Deformalizarea peisajului semnaleză nu doar tendința de evadare dintr-un cosmos nelegiuit, stigmatizat de moarte, în înfățișarea sa imediată, în concretetea sa, ci și o lepădare de epura sa geometrică, de spectrul său abstract: "o geometrie degradată/ ducem în spate" (*Jurnal de familie*). Materia informă și geometria care inscrie triumful formei sînt în egală măsură resimțite drept poveri.

ARE AR putea fi "concluzia" acestui tip de lirism închinat finalului cosmic? Escatologia care șterge semnele axiologice ale ființelor și lucrurilor induce o anume "gratuitate". E la mijloc acea viziune, cultivată paradigmatic, la noi, de un Tudor Arghezi sau de un Ion Caraion, care nu se mai simte atașată de o lume care a trădat ființa prin nici un soi de obligații. Nici o finalitate nu intră în jocul său care indică o transcendență coruptă, demonizată. Deviza e, aici, "inutilitatea", exprimată nu fără adaosul unui gest de groasă sfidare plebeiană: "inutile sînt toate îmi zic/ pe o coajă de pîne picură miera de viespi/ muște fosforescente se izbesc/ de sticla ochelarilor/ tăi// o criză de nervi/

depeșă diavolului în vînt/ violoncelul vecinului s-a evaporat/ în propria-i muzică// unde este/ puterea magică a tranzacției/ false sînt iscăliturile ingerilor pe ziduri/ stelele perforează pagina de ciment// tu iscălește-te cu scuipat/ pe fața retorului îmbuibat mincinos..." (*Meditație...*). Sub unghi etic, o atare creație ilustrează, firește, amoralitatea, acea amoralitate ce însoțește scepticismul iremediabil, plictisul devorator, incapabil de altceva decît de propria-i notificare. Oscilația între bine și rău nu reprezintă decît un automatism, o legănare în "hamacul" lehamitei ultime: "o duminică leneșă/ cu mîncăruri grase/ cu sosuri condimentate/ stînd într-o rină/ putrezind în fiecare clipă/ în moartea viitoare// dedat lecturii atavice/ din stoci/ cu spatele la Dumnezeu/ vai mie/ învîțat fără dragostea lui/ intră frigul în carnea mea -/ singurătatea strigoii// oh în hamacul lasciv/ al deriderii/ mă balansează între bine și rău - nu aștept de la viață nimic/ trag obloanele/ pe trompeta stingerii/ se pune bufnița/ și așteaptă..." (*Bufnița*). Sub cupola unei asemenea cinice decepții, a unei asemenea dezangajări amorale, poetul e însă favorizat de către demonul creației întunecate, care, scutit de îndatoriri mai mult ori mai puțin extranece chemări sale, produce în golul incandescent al acesteia substitutul grotesc a ceea ce n-a fost să fie: "zevze-cule/ desenezi femei fermoare/ deschizîndu-se pînă la capăt sub nările tale umflate/ înțepate de viespi de muște/ sorbindu-ți/ mada din șira spinării/ amintirile// zevze-cule/ la capatul viziunilor tale e seară/ în urechile clăpăuge rîmează mistreții șaradelor/ frînturi din elocința veche a zeilor/ putrezesc în mulajele norilor// ca într-un pintec enorm golit de organe/ în capul tău se aprind filamentele/ substituind ceea ce nu poate să existe..." (*Cap sec*). Adică însăși antipoezia pură. ■

Ion Vădan: *Week-end în infern*, cu o postfață de Ștefan Borebely, Ed. Axa, 2000, 184 pag.

DORINA GRĂSOIU

CARAGIALE
in
PRESA VREMII

Dorina Grăsoiu, *Caragiale in presa vremii*. București, Editura Jurnalul literar, 2002.

Istorie literară

Citirea periodicelor vechi

cut, trăgând învățăminte din gândul la ce ar putea duce solidaritatea colectivă în asemenea direcție. Solidaritate deja experimentată de colectivul de literatură universală și comparată al aceleiași unități de cercetare, materializată în *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice*, în două etape mari, 1859-1918 și 1919-1944.

PRIMITA inițial cu destulă răceală, atitudine cu nimic diferită de aceea a colegilor, ajunși acum în conștiință deprindere cu parcurgerea insistență a fondului publicisticii românești, sugestia s-a arătat fecundă, întrucât odată cu avansarea în noianul de ziare vechi pentru atingerea obiectivului tehnic propus, se întrevedea tot mai limpede rezonanța pozitivă a descoperirilor. Caracterul integral al ediției de ultimă apariție (2000-2001) nu ar fi putut fi atins, lipsit de asemenea solidaritate. *Caragiale în presa vremii*, de asemenea. Numai că aici intervine aportul nemijlocit al autoarei, atunci când își extrage din noianul de fișe, pe acelea lucrate de ea în colectiv, atrăgând luarea aminte a cititorului că, departe de a avea caracterul omagial al momentului conjunctural al apariției, "anul Caragiale", cartea reface prin informațiile extrase din patru cotidiane, două de la Iași, "Telegraful român" și "Evenimentul", două de la București, "Conservatorul" și "Dimineața", "imaginea extrem de controversată, în conștiința contemporanilor", a lui I. L. Caragiale. Sărbătorit oficial, elogiat hiperbolic, atacat vehement, în funcție de orientarea politică a gazetei, la rândul său dependentă de balansul ideologic pus în joc de însuși Caragiale: de la debut până în 1877, liberal, de la sfârșitul anului 1877, înregimentat la conservatorii junimiști, din septembrie 1895, îmbrățișând ideile partidului radical conservator, condus de G. Panu, ca în 1908 să se alăture conservatorilor democrați, de orientare "takistă". Toate capitolele cărții, odată cu Ar-

gumentul, care egalează cu o provocare a istoriei sfârșitului de secol XIX și primul deceniu al celui următor, prin natura divers cuprinzătoare a periodicelor, se desfășoară în ideea constituirii monografice a cotidianelor mai sus enumerate, numai din perspectiva delirului ideologic, prin care amplifică, preiau, refuză ori ademenesc faptele, din perspectivele și semnificațiile proprii orientării lor. Dar numai în măsura în care aceste particularități de comportament se resimt, mai mult sau mai puțin brutal în receptarea operei. Astfel, „*Penisabilul*” Caragiale, *Cum se plătesc trădările, Jubilația "provinciei" literare, Și totuși... Caragiale, Nelimitata devoțiune* reflectă în timp, dacă nu chiar concomitent, orice negație promovată de Anghel Demetriescu, Gh. Panu, Pompiliu Eliade, E. Lovinescu sau altele similare, lipsite de greutatea acestora. Și pentru a aprecia delirul contestatar, reproduc valorile apreciate ca de necontestat față de opera dramaturgului ale unor producții dramatice ca *O căsătorie* de G. Ursache, *Sanda* de G. A. Florescu, *Franțuzitele* de Costache Facca.

AARTEA, exceptând bogăția informației, trebuie să fie privită din două puncte distincte de vedere. Ce aduce nou: colaborarea lui Caragiale la *Telegraful*, ignorată de Șerban Cioculescu și evidențiată abia de I. Cremer în 1964, deși semnalată răuvoitor de Al. Macedonski, încă din 1896; adevărata imagine a recepției tragediei în versuri *Roma învinsă* de D. Parodi; riposta cotidianelor ale căror pagini ar fi rămas îngropate dacă nu ar fi fost solicitate de pasiunea investigării și a nevoii de verificare a tuturor celor antrenați în asemenea activitate anevoioasă și responsabilă. Și mai ales, descoperirea atât de amănunte în stare să contribuie la refacerea firului existenței lui I. L. Caragiale, întregul capitol *Între legendă și adevăr*, care arată prin câte coșoane ale întâmplărilor își mișcă Dorina Grăsoiu spiritul interpretativ. Printre ele, o informație parvenită prin filiera ziarului "Noutatea" de Iași, al cărui trimis special remarcă relația dintre Caragiale și fiul său Mateiu căruia îi confecționează într-o vacanță la Piatra Neamț, pentru cei 12 ani ai săi, un zmeu din cele patru foi

ale ziarului "Epoca". Sau, reconstituirea prin aceeași filieră, a prezenței dramaturgului în 1897 la moșia de lângă Roznov, a lui Ronetti Roman, ale căror relații strânse erau cunoscute, nu întotdeauna însă susținute documentar. Sau, acceptul din principiu al dramaturgului de a fi fost propus și ales deputat de către "țuicarii" dâmbovițeni, dacă este să fie acceptat reportajul redactorului publicației "Dâmbovița", la numai doi ani de când s-a recuzat pentru o candidatură similară față de un grup de intelectuali gălățeni. Toate acestea se inscriu în importanțele date istorico-literare, atât de necesare ocularii informațiilor eronate ori umplerii golurilor biografiei scriitorului. Lăsând de o parte atâtea alte argumente, nu fără părere de rău, nu îmi îngădui să nu semnalez unul, la care Dorina Grăsoiu ține, fiind propria-i descoperire. Este vorba de traducerea de către Caragiale a unui text despre Giosuè Carducci, semnat de Edouard Rod, publicat în "Nouvelle Revue". Insistând asupra întâietății acestei traduceri "asupra tuturor informațiilor sau talmăcirilor din Carducci, înțelegem o dată în plus, importanța ei atât în contextul literar al epocii cât și în cadrul bibliografiei operei lui I. L. Caragiale."

AMINTEAM mai sus de cele două puncte de vedere din care trebuie privită cartea pentru valoarea sa. Ajungând la acest de al doilea punct de vedere, el este menționat în partea de început a capitolului *Și totuși... Caragiale*. Iată-l reproduș, pentru a nu-i fi modificat cu nimic sensul. "Ar fi interesant de urmărit cândva, modul în care, în secolul trecut, un scriitor era receptat nu doar valoric, de către revistele literare, ci și în funcție de opțiunile sale politice, de către marile cotidiane. S-ar putea alcătui astfel o istorie a mentalităților literare ale epocii și, totodată, adevărate monografii ale unor publicații prin prisma personalităților evocate." Și, în imediată evocare: "Pe de altă parte, ar rezulta un portret caleidoscopic al autorului avut în vedere, fiindcă este de-a dreptul fascinant să remarci cum același om, privit în oglinzi deformatoare (care, însă, fiecare se pretindea fidelă) capătă contururi și dimensiuni atât de diferite de cele reale."

Iar, pe de altă parte, ca un adaos din partea cititorului încântat și provocat de calitatea spectacolului pus în scena cărții prin citate și înălțuirea lor de către un regizor avizat, care se vâdește a fi Dorina Grăsoiu, reconstituind paginile marcate de ingenuitate, luciditate, agresivitate, anecdotă, violent fanatică sau numai informativă, a unui bun cunoscător, care știe ce și unde să caute, cum să judece, să justifice și să interpreteze, să chibzuiească și să dozeze, din perspectiva cercetătorului perfect informat asupra moravurilor, gusturilor, legăturilor, într-un cuvânt, asupra culorii epocii. Cartea devine astfel, o bibliografie în mișcare și prin acest amănunt, roman al epocii.

Cornelia Ștefănescu

13,5x20 cm
504 pagini
190 000 lei

ADIO LUMII VECHI !

Memorii

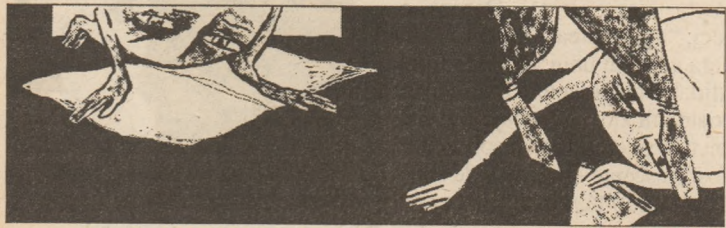
de

Petru
Groza

la

compania

Str. Prof. Ion Bogdan
Nr. 16 Sector 1,
71149 București
Tel. : 210 61 94
Fax : 211 59 48
compania@fx.ro
www.compania.ro

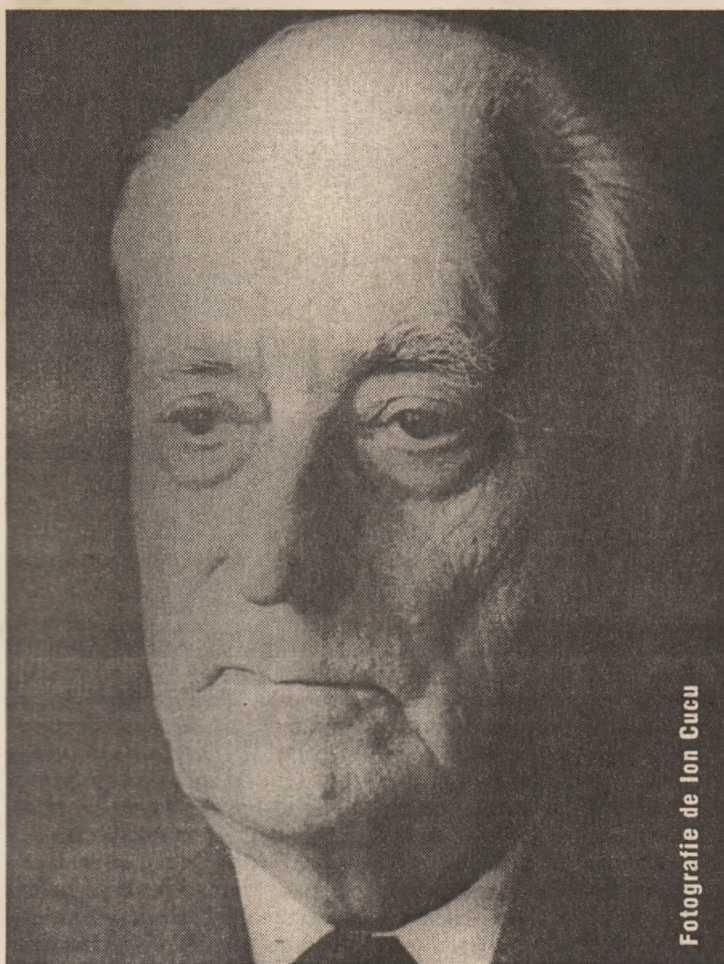

la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

Demostene Botez

Fotografie de Ion Cucu

DEMOSTENE BOTEZ (născut la 2 iulie 1983 în comuna Trușești din județul Botoșani, în familia unui preot) a fost cîneva în literatura română. A profesat avocatura, întâi la Iași și apoi la București, ceea ce i-a permis să se ocupe de literatură relaxat, fără grija zilei de mâine, a făcut parte dintre colaboratorii apropiați ai revistei *Viața Românească*, s-a străduit să aibă în orice împrejurare - ca și G. Ibrăileanu sau M. Sadoveanu - o ținută elegantă. A scris poezii simboliste cu o imagistică luxuriantă, intelectualizată (*Povestea omului*, 1923, *Zilele vieții*, 1927 etc.), romane tradiționale, influențate parțial de Dostoievski (*Ghiocul*, 1931, *Înălțarea la cer*, 1937), articole de ziar, însemnări de călătorie.

Modul său boieresc de-a fi scriitor i-a inspirat respect lui G. Călinescu, care i-a rezervat mai mult de trei pagini în *Istoria literaturii de la origini până în prezent* (în condițiile în care pe alți contemporani i-a prezentat în

numai câteva rânduri).

După instaurarea comunismului, Demostene Botez s-a înclinat calm, maiestuos în fața noilor autorități, scriind literatură propagandistică fără dramatismul interior - convertit în exaltare - al celor obsedați de gândul că se compromit. Avea aerul că rămâne în esență el însuși și că nu face decât un gest de supunere politicoasă, în stilul unui om educat. A fost director al noii serii a revistei *Viața Românească*, deputat în Marea Adunare Națională, membru corespondent al Academiei, președinte al Uniunii Scriitorilor (în perioada 1964-1965). Și-a reeditat selectiv opera *Scrieri*, I-IV, Buc., Min., (1971-1973), a publicat cărți noi, a călătorit în aproape toată lumea, a tradus din mari autori străini (inclusiv *Doamna Bovary* de Flaubert), a scris - în vacanțe - proză memorialistică și literatură pentru copii.

A murit la 18 martie 1973, la București.

Volumul II din *Scrieri* cuprinde o selecție din versurile scrise de Demostene Botez "după 23 August 1944". Într-un "cu-

vânt către cititori", autorul simte nevoia să justifice evoluția sa ca poet, pretinzând - neconvingător - că există o continuitate între poezia sa dinainte de război și aceea postbelică:

"Răscrucă de epocă din 1944 nu m-a găsit, din punctul de vedere al poeziei mele, pe-o altă poziție decât aceea care a devenit apoi un crez de dreptate socială pentru toți, ci doar ca pe unul care, în fața nedreptății sociale și înțepenei a țărânimii, de care m-am simțit legat ca unul ce am trăit în mijlocul ei, am crezut că polemica și pamfletul sunt mijlocul de expresie cel mai indicat și mai eficace.

Din 1918 până în 1944, așadar, nu am rămas indiferent la revoltătoarea așezare socială, dar atitudinea mea nu am crezut că este potrivit să o exprim în versuri, ci în articole, în polemici, în pamflete. Toate revistele de stînga ale vremii sunt mărturie despre aceasta. Totuși chiar înainte de 1944, atunci când sentimentele născute de stări sociale scandaloase de nedreptate au ajuns incandescente, expresia s-a ridicat pe măsură, în vers."

În realitate, Demostene Botez a involuat ca poet după 1944 și nu pentru că s-ar fi situat pe o altă poziție politică, ci pentru că a adoptat o altă estetică, de fapt o falsă estetică, un algoritm de creație simplist, elaborat de ideologi primitivi sau cinici pentru care poezia era un mijloc, nu un scop. Niciodată versurile sale, de un bacovianism, în mod paradoxal, exuberant, nu au excelat prin autenticitate, însă în timpul regimului comunist au devenit pur și simplu false, cu toată risipa de imagistică ingenioasă.

Poetul glorifică, de exemplu, munca siderurgistului, mitologizată forțat de partidul comunist, în conformitate cu programele sale delirante de industrializare a țării. Dar cum o glorifică? Într-un mod exterior, decorativ, înfățișând-o ca pe un joc de artificii, pentru că în finalul poemului, printr-o întorsătură retorică, să-i confere semnificația de geneză a unei noi lumi:

"Dintr-un tuci arid și hîd,
Sub capac au prins să sară/
Floricele care rîd,
Cocoșei de foc și pară.
Pe porțița de opust,
Lavă roșie se revarsă.
Și-n cuprător de piatră arsă/
Fierbe fierul ca un must.
Flamuri mari de vîlvătaie,
Ca-n furtuni se zbat în foc.
Și prin fum și prin vîpaie/
Fierul curge, glod, în scoc.
Joacă-n flăcări visul lumii/
Cum ar vrea s-o toarne, nouă.
Joacă spuza roșă-a spumii/
Și sudoarea ca o rouă."
(*Turătorul*).

La fel de inautentică este indignarea poetului față de filosofia idealistă, pe care întâi o minimizează într-un mod pueril ca să poată apoi să o disprețuiască: "Bătrânul filosof cu capul

chel./ Tot contemplându-și propriul ombilic./ A declarat că lumea nu-i nimic/ Decât aceea ce percepe el./ Acest pămînt și universu-ntreg./ Sistem solar și infinite spații./ Cu roiul lor de-a-prinse constelații/ Există doar prin capul ca un neg./ Tot ce trăiește-n clipa de acum./ N-ar fi decât colecții de imagini./ Ca de filatelist, într-un album./ Cu câteva decolorate pagini." (*Filosoful idealist*).

Stilul lui Demostene Botez nu-i stă deloc bine să simuleze această opacitate de om fără școală față de filosofia nemarxistă.

Din tot ce a publicat în timpul regimului comunist o singură carte este scrisă bine de la început până la sfîrșit și are o valoare certă. Este vorba de romanul *Oameni de lut*, publicat în 1948 și pierdut din vedere de autoritățile culturale ale vremii (nu figurează nici în pedanta *Bibliografia literaturii române, 1948-1960*, realizată sub supravegherea lui Tudor Vianu, și nici în bio-bibliografiile din epocă ale autorului).

Romanul cuprinde istoria unei familii de țărani din satul Românești (toponim simbolic). La 14 ani, Petrace Voicu fuge de acasă, nemaiputînd să suporte bătăile la care îi supune tatăl său ori de câte ori se îmbată pe toți membrii familiei. Stabilit la București, tînarul ajunge, cu o voință de fier, dintr-un copil al străzii, un reputat chirurg. Sora lui, Mîndica, rămasă acasă, se întâlnește pe ascuns cu un muncitor dintr-o echipă venită să repare podul de cale ferată din apropierea localității și rămîne însărcinată. Brutalizată de tată, îngrozită de modul cum acesta îi maltratează mama, părăsește și ea satul și se angajează ca servitoare la București, dar după ce naște nimeni nu mai are nevoie de ea. Pe tatăl copilului (care se îmbolnăvise grav între

timp și nu reușise să o anunțe) nu-l mai întâlnește niciodată. După multe încercări eșuate de a-și face un rost, pleacă disperată, cu copilul, în brațe, pe jos, spre satul natal, dar cum își alege drept drum calea ferată este călcată de un tren. Nici Petrace n-are noroc. Sucesul său fulminant provoacă invidia unor colegi din spital, care îi sabotează munca, dovedindu-se în stare să-i omoare pacienții numai pentru a-l discredita ca medic. Tînarul chirurg, care între timp se îndrăgostise de văduva unui grec bogat, Marita, se retrage împreună cu ea la țară, la Dumbrava, instalîndu-se probabil pentru toată viața într-un conac primit de femeie ca moștenire.

Subiectul pare senzațional și melodramatic, de genul celor preferate de Cezar Petrescu. Demostene Botez îl tratează însă cu o remarcabilă vervă artistică, dînd culoare și dramatism fiecărui moment. Multe episoade au frumusețea unor inspirate poeme în proză. Așa este, de exemplu, episodul în care autorul o descrie pe Mîndica intrînd pentru prima dată în viața ei într-o locuință de la oraș și descoperind, fermecată, grația și eleganța obiectelor inutile de care se înconjoară o "cucoană".

Se remarcă și "filosofia" romanului, bărbătească, sobră, lipsită de patetismul ieftin al cărților unor contemporani la modă ca Ionel Teodoreanu sau deja menționatul Cezar Petrescu. În viziunea lui Demostene Botez, suferința este provocată nu de "răutatea" oamenilor, ci de ciocnirea oarbă a unor interese, de funcționarea mecanică a unor prejudecăți, de jocul întâmplării. Este o suferință "obiectivă"; ea le face pe victime să semene cu înaltele și grațioasele plante de porumb devastate pe neașteptate, absurd, în numai câteva secunde, de grindina care cade la un moment dat în satul Românești. ■

Desen de Silvan

Ioana Postelnicu

Evocări spontane

Prozatoarea Ioana Postelnicu împlinește în ziua de 18 martie frumoasa vârstă de 93 de ani. Îi adresăm urările noastre de sănătate și publicăm această "evocare spontană" pe care ne-a trimis-o recent de la Bacău. (Red.)

DE CE zilele înșirate ca pe un fir de ață nevăzut se orînduiesc în mintea mea, a fi înfăptuite într-o epocă înșorită. Să nu fi fost la vremea aceea, decît lumina strălucitoare a soarelui, care se oglindea pe toate fețele oamenilor care umpleau Calea Victoriei începînd de la Corso pînă la Capșa și librăria Alcalai și chiar mai departe? Toată lumea care se scurgea pe faimoasa Cale a Victoriei, în ceasul acela înșorit al prînzului, părea mulțumită și fericită. Trăsurile alunecau de-a lungul Căii Victoriei purtînd clienții doritori de plimbare, îndreptîndu-i în direcția pe care aceștia o doreau, adresînd un semn birjarului cu virful bastonului pe care îl purtau la ei. Toată Calea Victoriei era un bulevard dintr-un salon nevăzut dar plin de persoane de toate categoriile sociale, care își făceau plimbarea zilnică pe cea mai frumoasă stradă a Bucureștiului. Galantarele largi ale magazinelor ofereau trecătorilor prilejul de a contempla vestita bijuterie a lui Reich în care sclipeau pietrele neprețuite din vestitele coliere ale bijutierului. Mai departe, silueta lor se oglindea în vitrinele diferitelor magazine ce etalau cu bogăție de fantezie, tot ceea ce oferea moda existentă în acel timp în capitala țării. Doamnele îmbrăcate elegant, unele din ele, ca de exemplu doamna Sîngeorgiu, își plimbau ciinele de rasă înhamat într-o lesă fantezistă. Calea Victoriei era străbătută de la un capăt la celălalt de un zgomot plăcut, iscat de glasuri estompate, deloc supărătoare, cu toată dovada mișcării neîntrerupte a celor care se plimbau cu nonșalanță de colo pînă colo, într-o agreabilă desfătare. Toată lumea părea fericită și poate că și era, altfel cum s-ar fi explicat populația atît de densă care umplea strada principală. Aces-

ta era Bucureștiul anilor în care am poposit, după așezarea mea definitivă în capitala țării. De atunci Calea Victoriei își păstrează același caracter monden.

Într-o zi înșorită E. Lovinescu mi-a propus să vizităm faimoasa tipografie Socec unde se tipăreau cărțile scriitorilor care erau editate sub sigla proprietarului său pe nume Ocneanu. Am coborît trotuarul înclinat ce cobora pe lîngă imensa clădire în care se afla magazinul Lafayette străjuit de tipografia în care apăreau cărțile tipărite. Era o "excursie" originală făcută printre aparatele de tipărire rapidă apărute atunci, efectuate de către manipulatori care ședeau în rînd în fața aparatelor care înregistratu textul. Era pentru înția oară cînd am pășit într-un "spațiu tehnic", pe care nu-l bănuiam că se află ascuns de fațada elegantului magazin cu nume atrăgător. Am trecut printre agregate de care nu îmi aduc aminte și care într-un fel nu îmi stîrneau curiozitatea, cu toate că E. Lovinescu părea încîntat de faptul că mi-a furnizat o inedită vizită în ascunsele ateliere ale tipografiei, unde de fapt, se săvîrșea ceea ce era mai important în acel ceas în planul editorial.

LA CÎTEVA zile după această vizită inopinantă E. Lovinescu mi-a comunicat că mă așteaptă un eveniment, la care avea să ia parte și regele Carol al II-lea. E. Lovinescu era preocupat de desfășurarea importantului act ceremonial săvîrșit în prezența regelui țării, ctitor al Fundațiilor Regale. Ceremonia se săvîrșea într-un loc numit "La Senat", aflat peste riul Dimbovița, care traversa capitala, acesta fiind încetășat între malurile acoperite de iarbă ale riului. Mi-aduc aminte că am pătruns în clădirea care mi s-a părut modestă pentru prezența suveranului. Se aflau acolo personalități din cele mai înalte ale culturii și ale statului, cu totul necunoscute mie la ceasul acela, eu nefiind preocupată de latura politică a evenimentelor, care desigur se desfășurau în viața țării, care se înșirau după rang și importanță în spațiul larg al pavilionului. Suveranul pătrunse în pavilion înconjurat de personalități care erau îmbrăcate în fracuri, uniformă de ceremonie la vremea aceea, care îl conduseră prin mulțime, spre un podium. La un moment dat regele rosti o cu-

vîntare expusă cu glas sigur, răsunător, plăcut ca tonalitate și ca expresie verbală, subliniind importanța și semnificația expoziției inaugurată cu ocazia sărbătoririi Zilei Cărții. După cuvîntarea suveranului s-au rostit discursuri de care nu-mi aduc aminte. Știu doar că am contemplat de departe, cu interes, impresionanta statură a suveranului, care era îmbrăcat într-o haină strălucitoare. Un bărbat frumos, armonios clădit, cu mișcări sigure, purtînd pe obraz un zîmbet cu o expresie luminoasă, pe care pînă atunci, nu l-am văzut altfel decît reproduș în fotografii din gazete, făcute cu ocazia a cine știe căror evenimente importante ale țării de la care nu trebuia să lipsească. Am deslușit în mulțimea personalităților care îl înconjurau pe suveran, o figură cu trăsături nobile, cu păr argintiu și cu o statură impunătoare, care îi domina pe ceilalți. E. Lovinescu care se afla lîngă mine, mi-a șoptit cu glas scăzut că este romancierul Liviu Rebreanu. Mai tîrziu, după plecarea regelui, E. Lovinescu m-a prezentat cîtorva personalități literare din incinta pavilionului. Ceea ce mi-a rămas întipărit în memorie este înșirarea numelor cu rezonanță în cultura țării noastre, de care în momentul acela nu-mi dădeam seama. Aveam să-i cunosc pe mulți dintre ei la cînaclul "Sburătorul" sau cu prilejul evenimentelor culturale pe care începusem să le frecventez.

ALTĂ ZI memorabilă s-a înscris în memoria mea, de a cărei amintire se leagă cea mai semnificativă evocare a debutului meu literar. În acea zi, E. Lovinescu mi-a dat un telefon rugîndu-mă să trec pe la dînsul, la o oră în care nu avea obiceiul să primească vizite. Era timpul dedicat însemnărilor sale zilnice: scrierea vreunui articol în "Adevărul Literar", consemnări în jurnalul personal, sau alte proiecte literare. M-am grăbit, preocupată să ajung exact la ora promisă. Am sunat la ușă, mi-a deschis femeia de serviciu, Stana, și l-am găsit pe E. Lovinescu înconjurat de un maldăr de volume care erau îngrămădite pe biroul lui. În ochi îi strălucea o lumină care îi colora obraji puerili, un zîmbet îi strălucea în colțul buzelor. Zeci de exemplare dintr-o carte al cărui titlu deocamdată nu îl deslușeam,

Fotografie de Ion Cucu

părea că le păstrează ascunse. E. Lovinescu apucă un volum, răsfoi primele pagini și îmi arătă numele meu tipărit cu litere mari pe prima pagină a romanului meu de debut intitulat *Bogdana*. Deodată se făcî lumină în percepția mea. Nu-mi credeam ochilor ceea ce vedeam: Ioana Postelnicu se înșirau literele care alcătuiau numele meu de scriitoare, pseudonim dat de către E. Lovinescu proaspetei autoare a romanului *Bogdana*. Bucuria mea era imensă. Nu o puteam mărturisi de emoție, stam aplecată pe volumul proaspăt tipărit și mă uitam la el ca la o minune. E. Lovinescu recepta mirarea mea, bucuria mea, emoția mea, cu o imensă participare. După un timp de reculere emoțională, E. Lovinescu m-a pofțit să iau loc pe scaun în fața biroului său.

- Te rog, scumpă amică, să-mi dai primul autograf pe semnătură, a spus cu glas solemn.

Am ridicat privirea și mi-am exprimat mirarea, neînțelegînd ce vrea să spună.

- Te rog să-ți pui semnătura pe prima pagină, mi-a spus el.

Mi-am aplecat ochii pe prima pagină a cărții, o clipă mi-am căutat cuvintele ce urma să le scriu ca omagiu la clipa primului meu autograf pe care îl dădeam în viața mea. Au urmat nenumărate autografe așezate sub semnătura mea, adresate unor personalități prestigioase sub care nu eram în stare să

semnez altceva decît cuvintele pe care E. Lovinescu mi le dicta și anume: *Omagiul autoarei*. Am semnat atunci peste 80 de volume, lipsită total de fantezie, repetînd numele meu cel nou. Făcînd o pauză l-am întrebat pe Maestru cum se făcea că volumele proaspăt tipărite, se aflau pe biroul său. Mi-a explicat că unui copil neștiutor că dorise să-mi facă o surpriză. Ocneanu, directorul tipografiei Socec s-a îngrijit personal ca un număr de 80 de exemplare ale romanului *Bogdana* să ajungă la E. Lovinescu acasă, fapt cu totul excepțional. Am stat timp îndelungat transcriind autografe diferitelor personalități culturale la care avea să ajungă banalul meu autograf, lipsit cu totul de imaginație. Ceea ce era important și-mi umplea sufletul de o mîndrie și o fericire fără de margini, era numele meu tipărit cu litere mari pe coperta primului meu roman *Bogdana*, apărut sub sigla editurii Socec în anul 1939. Am părăsit locuința lui E. Lovinescu strîngînd în brațe volumul care răspîndea o mireasmă de tipăritură proaspătă. Îmi venea să opresc trecătorii de pe stradă, să le împărtășesc bucuria pe care o trăiam și care răspîndea în ființa mea un șuvoi de inegalabilă fericire. Acea zi s-a înscris, în biografia mea, ca începutul celui mai important act din viața mea, parafat de prestigioasa semnătură a marelui critic E. Lovinescu. ■

Bacău - 3 februarie 2003

prepeleac

de Constantin Ţoiu

Din nou Borges

TOT în *Cartea de nisip*, scriitorul sudamerican, studiindu-se pe sine, fără nici o urmă de amor propriu, se dedublează în articolul scurt *Borges și eu*. O schizo-frenie controlată?...

Convenție primită cu toată sinceritatea unui mare autor ale cărei limite nu le poate dicta decât cea mai intimă, ori mai puțin sevizabilă, sau stăpânită natură a omului....

Nu-i stilul unui jurnal. Mai mult o încercare narcisită de rupere în două a eului. O disecție existențială, paralelă.

Reproduc textul succint:

"Lui Borges – celui alt, nu mie – i se întâmplă fel de fel de lucruri. Eu nu fac altceva decât să hoinăresc prin Buenos Aires, zăbovind uneori, în mod mecanic poate, ca să privesc arcada unui vestibul ori ușa unei marchize; știrile despre Borges îmi vin prin poștă; din când în când, îi zăresc numele printre ale câtorva profesori sau într-un dicționar biografic.

Mie îmi plac ceasurile de nisip, hărțile, tipografia veacului al XVIII-lea, etimologiile, aroma cafelei și proza lui Stevenson; celălalt împărtășește aceste preferințe, însă într-o manieră plină de vanitate ce le preschimbă în atribute ale unui actor. Ar fi exagerat să afirm că relațiile dintre noi sunt ostile; eu trăiesc, eu îmi îngădui să trăiesc pentru ca Borges să-și poată plăsmui literatura, iar literatura aceasta mă justifică.

Trebuie să recunosc, totuși, că a scris, într-adevăr, câteva pagini izbutite, însă ele nu pot să mă salveze, poate din pricină că ceea ce este bun, nu mai e în stăpânirea nimănui, nici chiar a celui alt, ci aparține doar limbii și tradiției.

De altminteri, eu sunt sortit să pier, în mod definitiv, și numai o frântură fugară din mine ar putea supraviețui în celălalt. Puțin câte puțin, îi cedez totul, deși cunosc prea bine perversa deprindere de a falsifica ori a amplifica.

Spinoza socotea că fiecare lucru are tendința de a-și păstra propria sa condiție; piatra vo-

iește să fie veșnic piatră, tigrul să fie tigrul. Eu trebuie să rămân în Borges, și nu în mine însumi (asta, presupunând că eu însumi exist), deși adevărul e că mă recunosc mai puțin în cărțile lui decât în multe altele, sau decât în stăruitorul vaiet al unei ghi-tare.

Cu ani în urmă, am încercat să mă eliberez de el și am trecut de la mitologia mahalalei la jocul cu timpul sau infinitul, dar și acest joc îi aparține acuma tot lui Borges, astfel încât voi fi silit să imaginez alte lucruri.

Viața mea nu este, așadar, decât o goană și, puțin câte puțin, pierd totul și totul trece în stăpânirea uitării sau a celui alt.

Nu știu care din noi așterne aceste rânduri."

(*Cartea de nisip*, Editura Univers, 1983, traducere de Cristina Hăulică)

APĂRUT un nou volum din *Dicționarul limbii române* (DLR): tomul XII, partea a 2-a, *Litera U* (Editura Academiei, 2002). Publicarea întregii opere se apropie deci de sfârșit, și fiecare pas merită semnalat, pentru că aduce o speranță de normalitate: vom avea, în fine, o ediție completă a dicționarului-tezaur al limbii române. Pus de la început sub patronajul Academiei, dicționarul a fost elaborat mai întâi (din 1905) sub conducerea lui Sextil Pușcariu, fiind reluat după al doilea război mondial (ca "serie nouă"), sub coordonarea lui Iorgu Iordan, Al. Graur și I. Coteanu, de cercetători de la institutele de lingvistică din București, Cluj și Iași; în prezent redactorii responsabili sînt Marius Sala și Gheorghe Mihailă. Volumul recent apărut e redactat la Cluj și are ca redactori responsabili pe Ioana Anghel și Felicia Șerban. Urmează să apară, în curînd, partea a doua a literei V, literele W, X, Y, apoi completările la porțiunile rămase neterminate din vechea serie: litera D (oprită la *de*), E și L (întreținut la *lojnită*). Tirajele mici în care e tipărit DLR sînt destinate în primul rînd bibliotecilor și specialiștilor (e puțin probabil ca un nou cititor să-și cumpere o porțiune de dicționar, de la sfîrșitul alfa-

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

De la «u» la «uzuș», prin «urcelnic»

betului, fără speranța de a putea completa întreaga serie, fiindcă volumele precedente nu se mai găsesc în librării sau în depozite). Oricum, e posibil ca încheierea dicționarului să se realizeze în anii următori, în intervalul unui secol de la apariția primei fascicule; urgentă va deveni apoi reluarea și republicarea sa integrală, cu unificări și actualizări (merită să fie generalizate tiparele explicațiilor etimologice din volumele seriei Pușcariu, dar și principiile de acceptare a neologismelor din seria nouă). *Micul dicționar academic* (MDA), proiectat să apară în patru volume, dintre care primul (A-C) a fost tipărit în 2001, încearcă să condenseze o parte din informația marelui dicționar, dar – renunțînd la citate și la explicațiile detaliate – rămîne doar un fel de bază de date generale, decontextualizate. Nu substituie deci în nici un fel "ediția mare": îi poate servi, cel mult, drept indice.

Apariția unui nou volum nu e doar un fapt de rutină culturală: dicționarul pune în circulație un material (inventar, atestări, citate, organizare a sensurilor) greu sau chiar imposibil de găsit altminteri (accesibil doar cui putea scotoci prin arhivele Institutelor de Lingvistică); e rezultatul unei minuțioase adunări de cuvinte și de citate, mai ales din texte și glosare vechi, din materiale dialectale, atlase lingvistice etc.; presupune o riguroasă analiză a sensurilor, complicate operații de stabilire a corelațiilor și a etimologiilor. Rezultatul e grăitor chiar în termeni banal cantitativi: în vreme ce în DEX litera U ocupă doar 14 pagini, tomul corespunzător din DLR (în care *u* și *uzuș* sînt primul, respectiv ultimul cuvînt-titlu) are 468 de pagini. Ca și în celelalte volume, autorii dicționarului manifestă o prudență normală în înregistrarea inovațiilor de ultimă oră și mai ales a terminologiilor tehnicoștiințifice. E o opțiune justificată, legată de profilul-tip al destinatarului. Ni se oferă, în schimb, câteva surprize, prin unele cuvinte familiar-argotice mai noi (*urechism*, *a o ușchi*). Între "ciudățeniile" care fac farmecul și constituie interesul istoric al dicționarului se pot aminti unii termeni împrumutați (latino-ro-

manici) sau formați prin calchiere (din elemente vechi) în perioada modernizării limbii române: italianismul *ucel* "pasăre", calcurile *unocuprinzime* "univers" sau *următareț* "consecvent". Categorii semnificative sînt cea a termenilor vechi, de origine latină, ieșiți din uz (precum *utrinde* "de aceea") sau aceea a turcismelor păstrate popular și regional (ca *urdu-belea* "pacoste"; "deodată"). Misterioase rămîn cuvintele cu cite o atestare și cu etimologia necunoscută: de pildă *ulubeasnea*, atestat de verva colocvială a lui I. Heliade-Rădulescu ("iar de vei fi d'alde terchea-berchea, e posac ulubeasnea"). Dicționarul teaurizează membri mai rari ai unor familii de cuvinte (de pildă *ucigărie*, *ucisătură*, *ucigătură*), ca și termeni expresivi din anumite categorii semantico-lexicale (numeroase sînt, în această zonă a vocabularului, numele populare pentru diavol: *ucanel*, *ucigaie*, *ucigan*, sau substituitele eufemistice din tiparul *ucigă-l crucea* (*ucigă-l toaca / tămia / pietrele / bolovanii / vederea / mînia / focul / întunericul* etc.). Remarcabilă e mulținea de sensuri a unor cuvinte fundamentale - *a umbla*, *a (se) uita*, *a umple*, *umbră*, *urcă*, merită să fie cunoscută și bogăția de expresii și locuțiuni înregistrate la cuvintele-titlu *unde*, *unghie*, *ureche*.

Între toate acestea, semnalează în încheiere – pentru valoarea sa pitoresc-senzaționalistă – înregistrarea termenului "tehnic" *urcelnic*: "gaură prin care iese și intră strigoiul în mormînt". Cuvîntul este ilustrat prin două citate din instructiva broșură a lui N. I. Dumitrescu, *Strigoii. Din credințele, datinile și povestirile poporului român*, 1929): "Moroi, tot timpul săptămînii, pleacă din mormînt, făcîndu-și gaură – un *urcelnic* – cît șarpele de largă"; "Avea și *urcelnic* pe care ieșea!", la care se adaugă cîteva alte atestări ulterioare. Etimologia cuvîntului nu e lămurită, dar se sugerează o posibilă legătură cu *urcoi* (sau *urgoi*), *urcoaie* (*urgoaie*) sau *urgoaică* - cuvinte din aceeași sferă semantică – cu sensul "strigoi, duh rău, moroi"; *urcoi* ar fi la rîndul său raportabil la termenul latinesc *orcus* "spirit din infern". ■

am primit la redacție

Reviste

- *Lucefărul*. Apare săptămînal, la București, sub egida Uniunii Scriitorilor. Serie nouă, inițiată de Laurențiu Ulici. Nr. 2(586), 22 ianuarie 2003. 24 pagini, 10.000 lei. Director: Marius Tupan. Din sumar: *Strategiile cârmuito-rilor* de Marius Tupan, *MamăLIGA* de Stelian Tabăraș, *Trăirea paroxistă* de Liviu Grăsoiu. La *Cronica literară*, Bogdan-Alexandru Stănescu comentează volumul *Jurnal, 1981-1984* de Monica Lovinescu. Versuri de Gellu Dorian, proză de Alexandru D. Lungu. Pe ultima pagină, un eseu care va avea probabil răsnet: *De ce sunt caraghioși scriitorii?* de Dan Stanca.
- *Caligraf*, supliment cultural al ziarului "Teleormanul", decembrie 2002. Apare la Alexandria. Redactor-șef: Gheorghe Filip, secretar general de redacție: Florea Burtan. Două pagini ale suplimentului sunt consacrate centenarului Zaharia Stancu; în cuprinsul lor semnează: Petre Răduț (strănepot de soră), Ion Mitroi (nepot de văr), Stana Dogaru (profesoară pensionară), Elena Vlăduț (soția lui Petre Vlăduț, nepot de soră a lui Zaharia Stancu), Gheorghe Buluță, Marius Tupan, Constantin Carbarău (redactor-șef la revista "Sud"), Stelian Tabăraș. În sumar mai figurează articolele *Vocația scrisului în Teleorman*. *Epigramaști* de Dumitru Vasile Delceanu, *Dimensiunea ludică în folclorul românesc* de Iulian Chivu, *Salonul artiștilor din Teleorman, ediția 2002* de Constantin Bichescu, *Ultimii Rebreni trăiesc la Bogdana, în Teleorman!* de Constantin Mustățea etc.

Memorialiști români

Mihail Sadoveanu

SIGUR că de la un scriitor, care a lăsat o operă monumentală, de ample, uriașe dimensiuni, elaborată pe întinsul unei jumătăți de veac și mai bine, care a avut și o viață lungă, destul de bogată în evenimente, și încă una publică, ne-am fi așteptat la memorii pe măsură, capabile să dea expresie unei (unor) epoci literare și nu numai, să divulge izvoare ale unor capodopere ca *Baltagul*, *Hanu Ancuței* sau *Frații Ideri*, să descifreze substraturi inițiatice ca acelea din *Divanul persian*, să ne spună câte ceva despre rolul important pe care l-a jucat în francmasonerie, ca și în politică (președinte al Senatului), să vorbească mai pe larg despre adevăratele sale credințe și despre mari contemporani pe care i-a cunoscut, gospodarul de la Falticeni și stăpânul vicii și al micului domeniu de la Copou să ne povestească despre cum a intrat în posesia moșiei lui Pamfil Șeicaru de la Ciorogârla, după 1944, ca după aceea, foarte curând, s-o predea statului și să militeze (cât de convins?) pentru înființarea colhozurilor. O materie extraordinară ar fi avut la îndemână memorialistul, fie și de s-ar fi limitat numai la sfera literaturii. N-a fructificat-o, iar pe aceea din anii instaurării comunismului, la care și-a adus și el o tristă contribuție, nici nu avea cum, și de ar fi vrut s-o facă, deoarece chingile cenzurii politice erau sângeros de strânse, iar sănătatea lui din ultimii ani de viață nu i-o mai îngăduia. Nu și-a ignorat însă cu totul tezaurul de amintiri, întorcându-se înspre el în volumul *Anii de ucenicie* (1944), ce părea să anunțe un ciclu memorialistic, rămas, din păcate, în stadiul de intenție. Dar și așa, dintr-un singur fragment, ca în paleontologie, putem reconstitui (intui) întregul, în cazul de față, structura psihică, universul uman și al operei, mediul literar în care s-au produs și încă impetuos cel puțin scrierile debutului.

Amintirile lui Sadoveanu conțin importante elemente de biografie, de autodefinitori ale "instinctului său de primitiv", de om al naturii, furnizează relații prețioase despre formația și lecturile lui, despre simpatia față de țărani și concepția sa romantică și conservatoare. Confesându-se, scriitorul își evocă

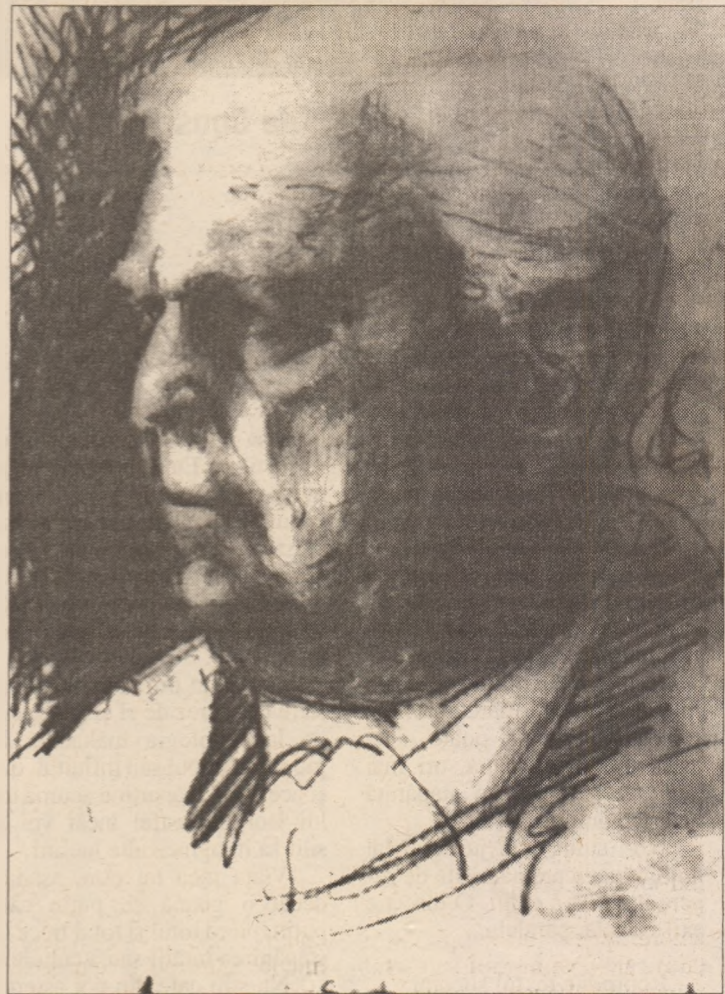
prietenii și confrății, realizând câteva excelente portrete, deconspiră totuși modelele unor opere și, cu modestie, relatează despre întâile succese literare, bucurându-se de aprecierea lui Titu Maiorescu și își afirmă convingerea, vai, acum, atât de inactuală, că se poate trăi de pe urma scrisului, fiind și el o profesie ce merită o firească răsplata.

Un prim arbore genealogic și-l alcătuieste Sadoveanu însuși. Părinții tatălui au fost pribegi olteni, veniți la Iași după revoluția din 1821. Bunicul era gorgan și se numea chiar Mihail Sadoveanu. Tatăl (Alexandru) învățase la Academia Mihăileană și avusese dintr-o căsătorie anterioară un fiu ajuns colonel, devenit soțul Izabelei Sadoveanu, prolificul publicist și critic literar. Alexandru întemeiasse gospodărie la Pașcani, fiind bun cunoscător în ale pomiculturii și agriculturii. Era, îl caracterizează fiul, "un boieras voltairian și sceptic". Nu-i simpatiza pe țărani și nici "forme" religiei. Voia să facă din copil un cărturar, drept care i-a și fost primul profesor de istorie și filosofie. Deci "spiritul pandur" de care vorbea Mihail Ralea trebuie căutat nu în Gorj, ci printre neamurile din partea mamei, țărancă de la Verșeni, de pe malul Moldovei. O chema Profira (nume pe care autorul *Șoimilor* îl va da primului său născut, scriitoarea Profira Sadoveanu); îi semăna fizic, era veselă, expansivă și povestea frumos lucruri "de la noi de la Moldova". A murit de tânără, la 34 de ani. Bunicul, "un bătrân voinic, roș la obraz, cu plete albe" (ca și scriitorul în anii senectății) se îndeletnicea cu rotăria. Alături de el și de bunica își va petrece verile nepotul de la Pașcani "în mijlocul ogrăzii, sub un păr vechi cu ramuri pline de ciucuri de fructe".

Sadoveanu, mărturisește, a avut o copilărie "nespusă niciunei opreliști". Tatăl i-a dat voie să iasă cu pușca la vână, când abia împlinea 12 ani. O influență benefică asupra școlarului o are primul lui dascăl, domnul Busuioc, prin care cunoaște "amintirile" și poveștile lui Creangă. De altfel învață să buchisească pe abecedarul marelui humuleștean. Trăind în mediul rural (Pașcani era un sat mai mare), copilul se ducea cu caii la adăpat, se interesa de pasărele curții, cerea slugilor bătrâne să-i spună povești. Această

curiozitate e aproape congenitală, ca și auzul foarte bun, care înregistra "acordurile delicate ori grave ale naturii". Ca un "primitiv", el se integrează cu întreaga ființă plantelor și animalelor. Deși în această scriere memorialistică vrea să "se lipsească de meșteșugul breslei din care face parte", Sadoveanu nu se poate abține să nu descrie, cu penelul său cunoscut, bălțile Siretului în expedițiile lui cinegetice tot mai frecvente. Primăvara, cu venirea păsărilor migratoare, i se pare o nouă generație. Ia lecții de vânătoare de la moș Pricope, "un bărbat din preistorie", de la el învață obiceiurile și numele sălbaticilor. Acum se naște simpatia pentru cei "umiliți și ofensați". E mereu încântat de "dumbrăvile de plop, sălcii și arini", de "câmpia grea de lumină până în pâcla vânată a munților". Una din cele dintâi confesiuni literare indică primordialitatea vânătoarei: "Cautând a stabili în trecut raportul dintre pasiunea mea cinegetică și primele manifestări literare, găsesc că întâi a fost vânatul și pe urmă a venit literatura". Totuși interesul pentru lectură e foarte timpuriu. Începe cu poveștile haiducești (*Tunsu*) și cu proza populară în epocă a lui Nedea (N.D.) Popescu, istovind repede biblioteca tatălui în care descoperă poeziile lui Grigore Alexandrescu și Vasile Alecsandri. Cel ce va scrie *Neamul Șoimăreștilor* și *Frații Ideri* e pasionat de istorie și gramatică.

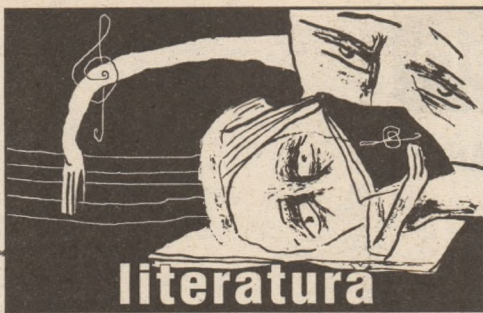
Elev la gimnaziul "Alecudonici" din Falticeni (el îi spune Folticeni), se înfățișează ca un băiat sfios, dar impulsiv. Datorită "instinctului său de primitiv", mai mult halăduiește prin "iezerile cele mari ale Șomuzului", "împărăția apelor", decât se ține de carte, încât în clasa a III-a rămâne repetent. E îndrăgostit de folclor și de Eminescu, ale cărui poezii le va învăța pe de rost. Se apucă acum să scrie un roman, firește, haiducesc, *Floarea Corbeanului haiducul*, apoi un poem despre Iancu Jianu. Absolvind gimnaziul, trece la Liceul "Național" din Iași, fosta Academia Mihăileană. Mereu, om al naturii, "plin de violență și neastâmpăr", are și o "aprigă râvnă intelectuală". Îi citește pe marii clasici români, ca și pe romancierii francezi, englezi și ruși. Scrie imnul liceului și se încumetă să trimită versuri la revistele bucu-

reștene, la macedonskiana *Viața Nouă* (1899), de unde se retrage îndată, considerând că nu i se potrivește ca orientare artistică, apoi la *Pagini literare*, unde semnează cu pseudonimul M. S. Cobuz. (Pe atunci, elevii, ca și militarii, nu aveau voie să publice). Redactează însuși o revistă de uz intern, intitulată *Aurora*, leagă prietenii cu scriitori, astăzi minori (N. N. Beldiceanu, N. Dunăreanu, Enric Furtună), declarând că una din marile plăceri ale vieții lui a rămas *prietinia*. La Iași, are profesori renumiți, ca V. Burlă, Xenofon Gheorghiu, Ion Paul, Costică Botez, mai toți viitori colaboratori ai *Vieții Românești*. Cititor impenitent și din ce în ce mai rafinat, Sadoveanu își dă seama de timpuriu că Ion Creangă nu e un scriitor popular, ci un artist care pretinde un cititor intrucâtva evoluat. Va dovedi în timp o înzestrare excepțională în lecturile lui din *Amintiri din copilărie*, socotind cu excesivă modestie că e singura lui însușire artistică de care era sigur. Îi cunoaște acum pe sonetistul Mihail Codreanu, "tânăr efeb, cu un aer preocupat și sumbru", pe George Murnu, purtând plete și lavalieră, ca poezii epocii, și mai ales pe Calistrat Hogăș, el însuși om al școlii, căruia îi desenează un portret înaintea lui Ionel Teodoreanu (din *Masa umbrelor*) și după acela indirect, schițat de G. Ibrăileanu în romanul *Adela*. În afară de istoria nefericită a edițiilor operei lui Hogăș, una plină de greșeli cu carul,

alta, căzută pradă unui incendiu, surprinde întocmai pitorescul romantic al personajului: "Bastonul lui gros, țigăreții enormă, pelerina-i celebră, pălăria de muschetar, lavaliera bogată, numai pe el îl puteau îmbrăca așa de potrivit și fixa pentru un veac viitor. A fost unul din oamenii cei mai puțin frumoși și cei mai simpatici din câți am cunoscut." Memorialistul consemnează de asemenea vizita în capitala Moldovei pentru a ține conferințe a destul-de-faimosului în acel moment Sar Péladan (idolatrizat de Gala Galaction) și a lui Jean Richepin, care, spre a-l epata pe burghez, nu se sfia, cum se exprima el, "de pisser contre le ciel."

^ N.CĂ din vremea când scria povestirea *Ion Ursu*, în 1900, Sadoveanu își punea problema, într-un fel actualizat și azi a optării între europenizare (globalizare) și autarhie, mai exact, specificul național, sau, mă rog, al unui compromis între ele: "Înțelegeam nevoia intrării acestui neam în curentul de europenizare, și în același timp mă biruia părerea de rău că i s-ar prăpădi, în asemenea prefacere, toată originalitatea. Dilema aceasta m-a situat într-un fel de democrație conservatoare, soluția, relativă, a necunoscutei, încă n-o văd." În operă, el va înclina totuși către fondul nostru autohton, către țăranul și cultura arhaică, profund specifice, apărând vechile alcătuiuri amenințate de industrializare și capita-

lism, ca în *Noptile de Sânziene*.

După o scurtă ședere la București, unde bate pe la ușile redacțiilor, dezamăgit, Sadoveanu se întoarce la Fălticeni, se căsătorește în 1901, respectând cu sfințenie datinele, stabilindu-se într-un mediu care-l amintește nemijlocit pe Creangă. Locuiește chiar în casa care-l găzduise pe marele povestitor după ce fusese izgonit cu Trăsnea și Mogorogea de la Pavel Ciubotaru, în urma istoriei cu "poștele". Mahalagiii de pe ulița Rădășenilor își mai aminteau de popa Buligă și de moș Bodrângă, știutele personaje din *Anin-tiri*.

În demersul său, în fond, autobiografic, Sadoveanu divulgă o serie de modele și izvoare, sugerând nu o dată geneza operei de acum și de mai târziu. Experiența serviciului militar, analfabetismul recruților, condițiile primitive din cazarmă îi vor nutri în bună măsură materia unui volum, precum *Amintirile căprului Gheorghii* (1903). La confluența râului Suceava cu Siretul, într-un sat, Liteni, a auzit o poveste de dragoste (un boier amoretat de o fată simplă de la țară) care-i va inspira subiectul romanului *Venea o moară pe Siret*. În apropiere de Fălticeni se afla celebra "dumbravă minunată" și tot de acele meleaguri se leagă și alte scrieri ale anilor de ucenicie, precum *Haia Sanis* și *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*.

În orașelul în care a urmat gimnaziul, din când în când, Sadoveanu se întâlnește în vacanțe cu vechiul coleg Eugen Lovinescu, originar de acolo. Structuri temperamentale opuse, evoluând pe direcții literare diferite, prețuirea din păcate, n-a fost reciprocă. Teoreticianul modernismului și al romanului citadin și obiectiv n-a prea gustat proza romantică și lirică a conorașanului având ca erou central țărănul arhaic. Antisămănătorist structural, a apreciat-o cu destule rezerve, care țineau de principiile sale estetice. Ca să-i definească mai bine profilul și într-un fel ruperea lui de tradiția patriarhală a familiei, Sadoveanu simte nevoia fixării unor antecedente. Părintele criticului, Teodor V. Lovinescu, directorul gimnaziului din Fălticeni, cobora din neam de răzeși, stăpânind în acea vreme o moșioară. Fiul n-avea nimic din dârzenia răzășească: era delicat și cuminte "ca o duducă", studios, "își vedea numai de bucoavne" și nu ieșea să se joace cu copiii. "Primitivul" Sadoveanu își vede colegul ca pe o ființă care-și renega seminția printr-o existență livrescă și orientată în cu totul altă direcție decât cea filoțărănească: "Nu-l puteam dobândi niciodată pen-

tru mine și ai săi; într-o zi era al unui autor antic, în alta al unui franțuz ori englez. N-a dorit niciodată răgaz să fie nepotul uncheșilor lui.

Ne-am păstrat totdeauna prietenia din tinerețe, însă ne-am izolat fiecare într-ale sale. Ca și atunci, la Folticeni, eu urmam a umbla în țara vie; el își isprăvea ceasul plimbării și se oprea la cofetăria Baci din «centru».

Este imaginea unui personaj artificial, exanguu, "înstrăinat", prea influențat de "isme" moderne, imagine falsă, oricum exagerată, care s-a acreditat mai ales în cercurile sămănătoristopoporaniste și în speță la *Viața Românească*, surprinzător, omisă în evocările lui de memorialist. E adevărat, Lovinescu n-a dispus de cele mai bune antene spre a recepta opera lui Sadoveanu, dar nici acesta (și nu numai el) n-au înțeles, cum se cuvine sensul modern, innoitor al concepțiilor criticului, al militantismului său estetic maioreșcian. "Haiducul" Sadoveanu și "cuconășul" Lovinescu păreau incompatibili în plan social, dar modurile lor de a vedea și a crea literatura se dovedeau complementare. În cadrul polemicilor din epocă, teoretic, se excludeau reciproc; la o evaluare obiectivă *post-factum*, în planul valorilor, *Baltagul* stă foarte bine alături de *Istoria literaturii române contemporane* și *Hanu Ancuței*, de *Memoriile* lui E. Lovinescu.

În 1904, prietenul Șt. O. Iosif, rămas bun la toate în redacția *Sămănătorului*, de la direcția căruia se retrăseseră întemeietorii Vlahuță și Coșbuc, îl cheamă pe Sadoveanu la București. Duceau lipsă de nuvele. Mai lucrau acolo, alături de poetul *Patriarhalilor*, Zaharia Bârsan, Ilarie Chendi, Ion Scurtu, cel cu studiile eminesciene, conduși de furtunosul N. Iorga, de care se simțeau mândri "deși traiul cu el sub același acoperiș de redacție era destul de dificil". Tănărul de la Pașcani nu se arată foarte prietenos față de marele istoric și nici acesta față de el. Nu i-a adresat nici o frază măgulitoare, cum auzise că-i place. Iorga i se părea că "avea o fire cu totul absorbantă și ghimpoasă".

Între timp, Sadoveanu afla că Titu Maiorescu se interesase de primele lui povestiri și le aprecia cu un calificativ excepțional. Era un semn bun, plin de urmări semnificative pentru viitoarea lui carieră. În confreria de la *Sămănătorul* îl cunoaște, alături de ceilalți, pe Dimitrie Anghel, care "avea ceva de sfinx", impunându-se prin distincție și rafinament. Portretul, unul dintre cele mai izbutite al poetului, amintindu-l pe acela făcut de Sextil Pușca-

riu, în cafeneaua simboiștilor parizieni "Cluserie de Lilas", unde stătuseră la o masă, numai cu vreo câțiva ani în urmă, ne dă icoana boemului și mult cultivatului "Mitif" inițiat ca puțini alții în poezia modernă și un fel de oaie neagră printre sămănătorii prea limitați, unii dintre ei, la o literatură populată exclusiv cu babe și uncheși, îmbrăcați în ii și cojoace. Anghel "era un bărbat mărunțel, cam uzat; bărbuța roșcată începuse a-i cărunți. Elegant și boieros. Amator de vin bun și stridii. Mare cunoscător al poeziei contemporane europene, de gust subțire și sigur. Cândva publicase o serie de catrene: populare spaniole și grecești. Când i-am recitat câteva, la prima întâlnire, l-am câștigat deplin, ca și cum i-aș fi fost vechi tovarăș."

Aflat într-o plăcută companie, începând a fi băgat în seamă de cel mai mare critic și chiar de N. Iorga, Sadoveanu se mută în 1904 în București, cu familia, instalându-se în strada Toamnei. Prieten la toată cu Șt. O. Iosif, lucrau împreună în redacție la corecturi, făceau lecturi comune și petreceri în tovărășia unui lăutar care "zicea" cu mare artă cântece bătrânești. Șteo era încântat de povestirile confratelui de la Moldova, abia descins în Capitală: "Vedeam în ochii lui extraordinari cea mai bună plată a muncii mele neîntrerupte." Anul 1904 este anul Sadoveanu, când îi apar scriitorului la Editura "Minerva" a lui G. Filip nu mai puțin de patru volume: *Șoimii*, *Povestiri*, *Dureri înăbușite*, *Crâșma lui Moș Precu*, pentru care, fapt excepțional, atunci, ca și azi, primește și onorarii. N. Iorga era probabil convins că-l elogiază în articolul *Doi mari scriitori: Vasile Pop și Mihail Sadoveanu*, alăturând numele unui biet anonim de al viitorului strălucit povestitor. Efectul a fost contrar. "Această poamă mistrează – notează Sadoveanu – a conducătorului nostru n-am mistuit-o cu plăcere."

Cuvântul hotărâtor avea să aparțină tot lui Titu Maiorescu. El a dorit să-l cunoască personal și l-a chemat acasă în strada Mercur, nr. 1 (demolată în timpul lui Gheorghiu-Dej; era situată în spatele magazinului "Eva"). L-a primit cu afabilitate, i-a comunicat că citindu-i povestirea *Ceasuri de pace*, "care-i place domniei sale în chip deosebit", îi apreciază "măsura tonului și sobrietatea expresiei". I-a notat marginal și mici observații (neglijențe, repetiții) ce pot fi ușor înlăturate la o ediție nouă. L-a chestionat în legătură cu familia și aflând că face parte din a treia generație de intelectuali, i-a prevăzut o lungă viață literară: "Sunt încredințat că vei scrie și după vârsta când, în

general, poeții și prozatorii se opresc." "Vad că nu vei semna ultima carte la treizeci de ani. Sporul de producție cu care debutezi vine de la ascendenții dumitale. Intelectualii de prima generație obosesc curând și se istovesc. Mă uit și la «cheresteaua» dumitale. Se armonizează și ea cu prognosticul meu." Cum se știe, prognostic pe deplin confirmat. Relațiile au devenit atât de strânse, încât vizitele tănărului s-au repetat, Maiorescu alcătuiind raportul de premiere la Academie a volumelor *Șoimii* și *Povestiri* și ostentându-se chiar până în strada Toamnei să depună cărți de vizită îndoite la un colț. Aceasta până într-o zi, când probabil n-a avut buna dispoziție să-l primească și i-a dat ordin feciorului să-i comunice că nu-i acasă, deși vizitatorul îi văzuse printr-un geam luminat silueta și bărbuța. Dar excelența apreciere fusese rostită și "degetul de lumină", vorba lui Lovinescu, îi trasese parcă lungul și gloriosul destin literar.

Succesele tănărului se țin lanț; este invitat să citească la o societate literară a doamnelor din elită, vrea să-l vadă Carmen Sylva, îl cunoaște Spiru Haret, "cel mai generos om politic din câți am avut" și-l numește inspector al cercurilor culturale și bibliotecilor populare.

Două evenimente mai importante se produc în 1906: manifestarea de stradă, inițiată de N. Iorga împotriva reprezentărilor de binefacere în limba franceză, față de care, deși participase la ea mai mult împins de mulțime, Sadoveanu se arată destul de rezervat, mai degrabă dezaprobând-o, și articolul denigrator publicat de H. Sanielevici, în revista *Curentul nou* din Galați. "Literatura mea, scrie memorialistul, nu era decât beție, crimă, viol, bestialitate, după cum lesne se putea vedea dintr-un tablou sinoptic al subiectelor. Sufletul unui asemenea scriitor e la nivelul sufletului unui vagmistru. O asemenea literatură e o rușine: condamnarea ei e definitivă; criticul declară că nu va mai citi niciodată un rând din asemenea volume, oricâte s-ar acumula în rafturile librăriilor".

Scriitorul se simte lovit în plin văzând lipsa de bunăcredință și argumentația sofistică a criticului-biolog. I-a răspuns ("era răspunsul unui om mănios") și mai târziu a regretat c-o făcuse, deși tabloul sinoptic al lui H. Sanielevici era de un simplism izbitor "în care puteau fi încadrați toți scriitorii tuturor literaturilor". Sadoveanu recunoaște că era apripit la mână, care s-a manifestat și cu altă ocazie, la urma urmelor, banală. Pentru că editorul G. Filip nu s-a prezentat la o întâlnire de afaceri stabilită, îl provoacă, nici mai

mult, nici mai puțin, la duel. Dar conflictul se stinge repede, Filip încheindu-i contract la încă patru volume: *Vremuri de bejenie*, *Însemnările lui Neculai Manea*, *Oameni și locuri*, *Mormântul unui copil*, depuse la editură de autor chiar în cursul aceluși an.

SADOVEANU e din ce în ce mai convins că poate să trăiască din literatură (azi ar fi o curată utopie), ca profesionist. Bucureștiul, cu viața de slujbaş, până la urmă, nu-i prieste. Vrea să fie liber, livadar și prisăcar – moștenire paternă. Se retrage iarăși la Fălticeni, în sânul naturii și aproape de mănăstiri, adevăratul mediu generator al operei sale: "Astfel am devenit proprietar al unei minunate paraginii de două hectare, fără împrejurimi și fără casă de locuit. Se afla în capătul de la deal al Târgului Folticeni, aproape de *Dumbrava minunată* și de huceagurile Folticeniilor Vechi și Opișenilor. Se vedeau dincolo de Moldova, munții în ceață; dealuri și văi romantice, spre apa Șomuzului". S-a apucat de gospodărie și s-a așezat la scris, având în față aproape un deceniu cu deosebire de rodnic. "A fost până la 1914 o epocă tihnită a vieții mele. Pe urmă, liniștea a făcut aripi și a intrat în furtună". Ei bine, tocmai această "furtună" am fi dorit s-o găsim descrisă într-o a doua carte memorialistică pe care n-a mai reușit s-o aștearnă pe hârtie. Urma epoca războiului și a reîntregirii naționale, a capodoperelor (*Baltagul*, *Hanu Ancuței*, *Zodia Cancerului*), a marilor confruntări politice, a prigoanei legionare, când povestirile și romanele sale erau, ca pe vremea Inchiziției, arse pe rug, a celui de-al doilea război... Dar Sadoveanu, cel de după 1944, nu mai avea timp de așa ceva. Cel care scrisese *Pagini basarabene* îi aducea acum, prosternându-se, elogiul lui Stalin, cotropitorul Basarabiei, cel care se hrănea cu marea literatură europeană încerca să ne învețe că "Lumina vine de la Răsărit" și că viitorul e al "socialismului biruitor"! Tristă epocă! Mai bine că nu s-a apucat s-o evoce pentru că nu cred că în anii lui *Mitrea Cocor* s-ar fi abătut o centimă de la linia dogmatică a partidului, trasată de Gheorghiu-Dej, la ordinele drastice ale Moscovei.

Rămânem cu *Anii de ucenicie*, un fel de *Wilhelm Meisters Lehrjahre* al literaturii române, care îl înfățișă pe artist în anii lui tineri și anunța prin discursul memorialistic retrospectiv pe unul dintre foarte marii noștri creatori.

Al. Săndulescu

convorbire realizată

de George Arion

— Domnule Pericle Martinescu, nu demult ați împlinit 92 de ani. Vă urez să fiți sănătos în continuare.

— Mulțumesc foarte mult!

— V-ați afirmat în viața literară în climatul de libertate și democrație pe care-l cunoștea România în anii '30. Unii descriu idilic intervalul dintre cele două războaie. Alții îl ponegrec. Cum a fost, de fapt?

— A fost o perioadă foarte efervescentă și, într-adevăr, se poate vorbi despre ea și pozitiv și negativ. Cultura și întreaga noastră viață au avut o înflorire formidabilă. După ce se realizase unitatea națională — Marea Unire de la 1918 —, poporul avusese libertatea să dezbata toate problemele interesante — spirituale, materiale, economice. Atunci a apărut o nouă generație, așa-zisa „generație tinăra” dintre '30 și '40 care rupsesse complet cu tradițiile vechii generații, istoric vorbind considerându-le depășite. Eu am debutat în publicistică în 1930, făcând parte din acea generație activă; voiam să punem România la același nivel cu Europa, din care făceam parte, incontestabil. Nimeni nu punea problema apartenenței noastre la Europa, mai ales din punct de vedere cultural, pentru că eram la curent cu toată mișcarea intelectuală, economică și politică de pe continent și nu numai.

— S-ar fi reușit, fără îndoială, dacă nu era fractura din timpul războiului, iar apoi instaurarea comunismului.

— Din păcate, această generație care începuse foarte bine a fost stopată odată cu începutul războiului.

A fost o generație dezavantajată de istorie, „scoasă din circulație” exact la începutul maturității, când ar fi putut da lumii tot ce avea mai bun. Mulți au luat calea exilului, și mai mulți au infundat pușcăriile...

— E un semn bun pentru poporul român că, într-un interval relativ scurt a putut să ofere o atît de bogată pleiadă de talente în acei ani?

— Incontestabil! A fost perioada cea mai fertilă din istoria noastră și rămîne reper prin bogăția creațiilor culturale.

— Vă rog să enumerați cîteva dintre personalitățile vremii, pe care le-ați și cunoscut.

— Unii s-au consacrat culturii noastre, alții au devenit celebri în Occident — Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Al. Ciorănescu, Emil Turdeanu, Aron Cotruș, Vintilă Horea, Ștefan Baciuc și alții, oameni de mare clasă intelectuală care au îmbogățit realmente cultura țării în care au ales să plece.

— Ați scris proză, ați scris eseuri, ați tradus foarte mult. Fără nici o supărare, vreau să vă spun că, totuși, numele dumneavoastră va rămîne foarte legat de pasionantele pagini de jurnal pe care le-ați oferit în acești ani cititorilor. Sunteți un martor deosebit de prețios datorită acelor carnate faimoase în care ați consemnat întîmplări, ați descris personaje mai mult sau mai

puțin cunoscute, ați creionat tabloul unei epoci terifiante; mai ales pentru intervalul 1948–1954 ați întocmit un document zguduitoare, de o valoare inestimabilă. Cum ați avut curajul să faceți acele note incendiare din pricina cărora, dacă ar fi fost găsite de securitate, ați fi făcut ani grei de pușcărie?

— N-aș mai fi existat astăzi! Domnule Arion, m-am considerat întotdeauna un personaj atipic, inhibat; deși am scris și cîteva romane (dintre care unul publicat) și am publicat cărți de studiu al istoriei literare și de eseuri, am considerat întotdeauna că vocația mea în literatură română a fost aceea de a compune un „jurnal intim”.

Nu m-am ținut însă cu mare regularitate de el fiindcă au fost momente cînd mi-a fost frică să-l țin (mai ales după 1944) și să aștern pe hîrtie tot ce gîndeam, simteam și sufeream atunci. Mi-au rămas totuși cîteva caiete din perioada '36-'40, unul din timpul războiului și acesta pe care l-ați pominit și pe care l-am publicat în ultimii ani.

După părerea mea, jurnalul este creația cea mai interesantă din punct de vedere biografic și spiritual, fiindcă aici mă exprim pe mine însumi în mod foarte autentic și sincer.

— Unde țineți ascunse carnatele?

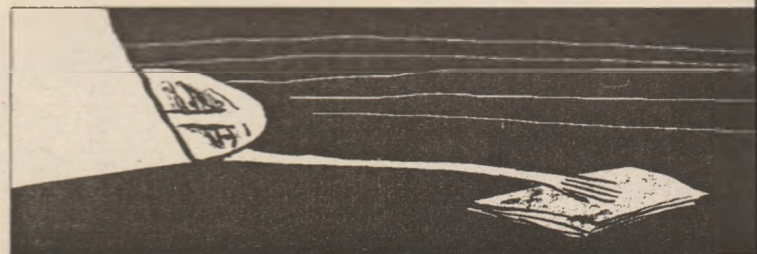
— De pildă, pe cele care acoperă perioada '48-'54 le îngropam în grădina casei în care locuim atunci. Mă „bucuram” de tot felul de vizite nocturne: ba sectoristul, ba „ochiul străzii”, ba un agent al Securității care doreau să mă „cunoască” mai bine, așa că nu le puteam ține în bibliotecă. De altfel, prin anii '60 am fost „invitat” chiar la Securitate de vreo două ori din pricina corespondenței mele cu prieteni și scriitori din străinătate și, bineînțeles, din pricina trecutului meu.

În perioada „antonesciană” lucrasem în Ministerul Propagandei Naționale unde activitatea mea era, evident, ostilă vecinilor noștri de la răsărit.

— Sub ochii dumneavoastră, ai altor intelectuali de marcă, ai oamenilor simpli s-a petrecut falsificarea grosolană a istoriei României. Anii '50 au fost, fără îndoială, cei mai cumpliți; ați renunțat, de altfel, să faceți însemnările acelea, de frică de a nu fi prins. Descrieți în cîteva fraze acel climat de teroare în care trăiau românii.

— Climatul de teroare se răsfrîngea asupra oamenilor sub formă de anchete, închisori, procese, indoctrinare. Totul era manipulat și aranjat așa încît să nu scapi dacă intrai în „vizorul” lor.

Se făceau ani grei de pușcărie nu numai politic sau dacă aveai relații cu un „suspect” (din punctul lor de vedere), ori cu persoane din străinătate, ci și dacă prindeau de veste că ai citit cărți interzise sau dacă simțeau că ai o rezervă cit de

interviurile “R”

Desen de Radu Boureanu

mică față de noul regim. Așa s-a întîmplat cu mulți oameni de mare valoare culturală, spirituală, dintre care unii nu s-au mai întors din închisori.

Acesta era climatul în țară după 1944, cînd a avut loc tragica și radicală răsturnare ideologică, politică și culturală.

— Notăți la un moment dat: „Oamenii inteligenți care s-au dat la o parte sunt tot atît de vinovați ca și cei care s-au făcut uneltele lui fidele. Contra comunismului rusesc trebuie aplicată tactica propusă de Lenin: colaborare, compromisuri, concesii de tot felul cu adversarul, fără a părăsi nici o clipă poziția proprie, dîndu-i iluzia că ești de-al lui și lovindu-l la momentul oportun”. Cam așa au procedat foarte mulți. Dar trăirea aceasta pe două planuri nu a lăsat urme în conștiința oamenilor?

— Probabil că au lăsat în foarte multe conștiințe traumatisme, drame, tragedii chiar, fiindcă a trăi ani de zile cu speranța că se vor schimba lucrurile și că vor veni eliberatori din alte părți înseamnă a te consuma sufletește și intelectual și a-ți pierde echilibrul interior.

Într-adevăr, trăirea pe două planuri a produs o ruptură în spiritual și în existența foarte multor oameni, dintre care unii nu și-au mai revenit iar alții au sfîrșit prin a face compromisuri pentru a-și salva existența și pentru a nu se pierde cu desăvîrșire.

Mă gîndesc, de pildă, la marele

nostru Călinescu. Dacă el nu s-ar fi adaptat regimului — s-a înscris în partid, a fost deputat, nu ne-ar mai fi rămas multe opere create de el după '44 (cele două romane, cărțile de istorie literară și studiile rare).

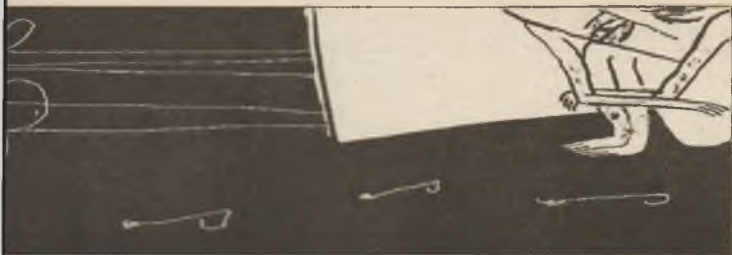
Alții, ca Lovinescu, au avut „norocul” să se sfîrșească înainte de răsturnările din România; dacă ar fi supraviețuit ar fi avut soarta lui P.P. Panaitescu, Mircea Vulcănescu și a altor oameni...

— Arestări, procese, condamnări. Scriitori interziși, mediocrități ridicate în slavă, autori mari „cum părăți”, siliți să facă rușinoase concesii. Țărani izgoniți din sate, împovărați de cote, siliți să renunțe la pămînt. Muncitori transformați în masă de manevră, mîniți că sunt clasă conducătoare. Tabloul pe care îl creionați în jurnalul dumneavoastră e sumbru. O astfel de perioadă n-a născut totuși o operă literară semnificativă pînă acum.

— Eu sunt de părere că s-au creat totuși multe opere valoroase în perioada comunismului, în poezie, în proză, în teatru, însă ceea ce ar fi putut fi cu adevărat mare nu s-a creat din pricina constrîngerilor ideologice, a cenzurii, a implicațiilor morale ale autorilor. Nu se putea publica o carte exact așa cum o gîndea, cum o simțea. Repet, au apărut totuși multe în literatura noastră dar, față de imensă majoritate de maculatură care s-a produs atunci și în comparație cu posibilitățile creatoare ale poporu-

Romancierul și muza lui, în Carpați, 1976

„României literare”

Pericle Martinescu:

Mă consider în întrecere cu fostul președinte Ronald Reagan“

nostru, s-a făcut, într-adevăr, oare puțin. În perioada '50-'70, eu făcând însă multe traduceri, ca să încercat aducerea culturii noastre la unison cu marile creații occidentale. S-a tradus tot ce era important în literatura universală, dar creația originală românească nu s-a realizat în aceleași sură.

— Foarte bună observația dumneavoastră. Eu mă refer însă la perioada de după 1990, în care, iată — 13 ani, n-a apărut nici o operă deosebită.

— După 1990 a intervenit „dic-tura libertății”, libertatea de a face orice, oricum, oriunde, cu in-tesul de a câștiga bani și notorietate. Scriitorii care puteau să scrie după '90 au intrat în publica-tie, în politică, au amănă realită-țile lor, tot ce s-a scris s-a scris învențional, conjunctural, oame-n-au avut timp să sedimenteze, să asimileze și să-și însușească o viziune mai largă, mai profundă asupra transformărilor care s-au produs în această epocă, în acești 13 ani. Pentru aceasta trebuie o perspectivă mai largă, ca să se surprindă din punct de vedere epic sau liric toate frământările imensele posibilități care s-au creat acum. După 1990, cultura noastră a cunoscut — zic eu — o înverdescență egală doar în intensi-tate cu aceea din anii '30, nu însă în valoare intelectuală.

— Dacă spun despre dumneavoastră că sunteți un personaj care

s-a „fofilat” ca să facă față greută-ților cu care s-a confruntat, gre-șesc?

— Aveți dreptate, am încercat să mă strecur, cu conștiința împăcată de a fi ocolit ispita și repetatele „chemări” să activez pentru regim. M-am „fofilat” recurând la diferi-te subterfugii: cite o mică recenzie, cite un mic eseu, cite un articol, dar rar, întrucât conștiința nu mă lăsa să mă angajez total în ceea ce se aștepta de la mine. Precum am mai spus, eu am fost un personaj atipic, am fost un nume sonor care atrăgea foarte multă lume în cap-cana dorinței de a-l folosi, însă eu, ca personalitate, ca structură fizică, eram cu totul deosebit de numele pe care-l purtam, decepționându-i pe mulți care veneau să mă cu-noască incitați doar de el. Puteam să mă afirm, însă am preferat să mă mențin într-o rezervă.

— Iată că statura dumneavoastră scundă v-a ajutat în privința asta!

— Așa este. Dacă aveam o structură fizică normală aș fi sfârșit prost. Mi-au „făcut curte” și legio-narii, m-au solicitat și comuniștii, dar nu am aderat la nici o extremă. Nu numai că din punct de vedere intelectual exista o totală incompati-bilitate între mine și ei, dar și fi-zic, nu eram eu omul care să poar-te cizme, centuri și cămași de dife-rite culori. „Fofilarea” a fost în mod inevitabil o însușire a biografiei mele, dar nu am făcut-o intenționat sau ostentativ, ci am stat deoparte, fără să răspund la provocările și

chemările care mi se adresau.

— Scrieți despre o manifestație în cinstea lui Gheorghe Dimitrov și notați că la fel s-ar fi făcut și pentru Truman; apoi reflectați cu amărăciune: „Poporul e inconștient dar e nevinovat”. Ar fi putut face poporul mai mult când cizma cotropitoare era prezentă?

— Poporul nu avea posibilitatea să facă nimic fiindcă presiunea ideologică era atât de puternică, încât aspirațiile populare erau înăbușite; trebuiau respectate coman-damentele care veneau de sus. După părerea mea este greșită afir-mația că poporul în sine ar putea să realizeze ceea ce dorește și sim-te el; realizările mari din punct de vedere politic, cultural, economic se fac sub îndrumarea celor care conduc poporul, cu ideologia res-pectivă; or, ideologia care s-a abă-tut asupra poporului român era de asemenea natură, încât acestuia nu-i rămânea decât să sufere în tăcere și să aștepte o perioadă de eliberare în care să se manifeste așa cum dorea.

— Într-o autobiografie care vi s-a cerut, v-ați declarat „o victimă a regimului burghez, a culturii bur-gheze”. Sunt curios să aflu cu ce sentiment ați scris fraza respec-tivă?

— Eram forțat să dau „autobio-grafii” din timp în timp, în fiecare an cel puțin două, ca să se lămu-rească asupra existenței și gândirii mele. Ca să mă fofilez (după cum am vorbit mai devreme), mai „dă-deam vina” și pe originea burgheză, de fapt pe influența burgheză, pentru că eu eram fiu de țărani. În realitate însă, influența burgheză a fost singura benefică și în care eu m-am dezvoltat.

— La un moment dat ați „prins” niște ziare franțuzești și scrieți: „mi-am dat seama că lumea trăiește încă, gindește liber, se bucură de jocurile spiritului — nu este îngropată ca noi în mormane de lo-zinci și literatură „angajată”. Cred că era o mare durere pentru un cărturar să nu aibă ce citi.

— Da. În tinerețea mea, împreu-nă cu colegii de generație eram devoratori de literatură, de reviste și studii occidentale, în special franțuzești. Noi ne-am format la cultura franceză și am trăit numai în spiritul ei. Ne puteam abona și la reviste (de stînga, de dreapta) care „aduceau” de acolo probleme ce ne mergeau la suflet. Bineînțe-les însă că, mai târziu, a apărut tea-ma că suntem suspectați de oficia-lități. Țin să menționez că după 1944 abonamentele se obțineau greu; eu intram în posesia publica-țiilor străine numai datorită calită-ții de membru al Uniunii Scriitorilor. La un moment dat însă mi-a fost interzisă și această bucurie.

— Cum e să socotești că „fiecare zi sfârșită în libertate e un câștig”?

— Nu numai în libertate! Fiecare zi așa cum era ea, reprezenta mult pentru că numai gândindu-mă la ce păteau alții socoteam un hazard al

Providenței faptul că mi s-a dat ocazia să mai câștig timp față de cei ce s-au sfârșit foarte tineri. Acuma am un sentiment de regret că am rămas singurul dintre toți prietenii din generația mea. Uitîndu-mă în urmă, deși am trecut prin foarte multe evenimente, revoluții, asasinat, revolte, războaie am im-presia ciudată că nimic nu s-a în-tîmplat fiindcă nu mai există oa-menii pe care îi iubeam, îi întâl-neam, cu care discutam zilnic. Tre-cutul, deși dens, mi se pare ireal! Mă simt singur.

— Dacă aș avea o mare putere, v-aș aduce pe dv. și pe alții ca dv. în fața tinerilor pentru a le povesti despre primejdia de moarte prin care a trecut poporul român între '45-'64, primejdie care pîndea mai subtil după '65 pînă în '89. Din păcate, tînerii generații știu pu-țin, foarte puțin despre ce s-a pe-trecut înaintea lor. Nu aveți un sentiment de zădărnici? Se va rosti vreodată, în gura mare, adevărul despre acele vremuri?

— Este firească necunoașterea suferințelor anterioare de către ge-nerațiile tinere; să ne amintim că acestea au fost atât de puternic so-licitate de regimul dictatorial de atunci, încît nu mai aveau interesul dar mai ales libertatea să se gin-dească măcar la ceea ce a fost înaintea lor. Au fost cazuri în care se fereau să se întâlnească și să stea de vorbă cu oameni din epocile anterioare, care mai trăiau.

— Domnule Martinescu, eu mă refer la generația care are acum vîrsta de 20-30 de ani.

— Ei au cu totul alte viziuni; în iureșul globalizării sunt preocupați mai mult de problemele internațio-nale decît de cele naționale fiindcă existența României în istoria și în cultura europeană depinde de ceea ce se întîmplă în alte părți! Mie mi se pare o absurditate afirmația „trebuie să intrăm în Europa”! De la Grecia antică pînă la Imperiul britanic, istoric și geografic, Euro-pa a fost un continent unitar din care noi am făcut mereu parte inte-grantă, ca de altfel întreaga zonă balcanică. Generația mea a fost in-totdeauna conștientă că suntem europeni, că trebuie să ne compor-tăm ca atare, să facem cinste ome-nirii și culturilor care se dezvoltă în acest spațiu geografic.

— Cum vă împăcați cu vremuri-le actuale?

— La vîrsta mea nu pot spune că nu mă împac fiindcă „am ieșit din circulație”, nu mai pot să acti-vez și să mă manifest; privesc to-tuși cu mare curiozitate și interes (uneori chiar cu pasiune) tot ce se întîmplă în jur. Suntem însă ame-nințați de războaie, de revoluții, de terorism, așa că nu pot fi întru totul încîntat de ceea ce ne oferă astăzi lumea noastră contemporană.

— Mi-ați pomenit despre origi-neă dv. țărănească. Cum de ați fost botezat cu numele „Pericle”?

— Și acesta este un „accident” pitoresc. Familia mea este foarte

ramificată și numeroasă; toți mem-brii ei au avut și au nume pur ro-mânești. Eu, însă, am fost botezat de un văr al tatălui meu, văr care se numea Pericle Martinescu pen-tru că fusese, la rîndul lui, botezat de un grec pe nume Periclis. Res-pectînd tradiția de a da copilului numele celui ce îl botează, am de-venit în familia mea singurul pur-tător al acestui exotic nume.

— De care scriitori erăți mai apropiați?

— Propriu-zis, n-am fost apro-piat de nimeni. Am fost un spirit izolat. Relații strînse, prietenești am avut doar cu oamenii de vîrsta mea. Dar nu cu somități. Mă bucu-ram de simpatia lui E. Lovinescu — îl vizitam acasă, de simpatia lui Perpessiciu — îl întâlneam la Bi-blioteca Academiei. I-am admirat pe cîțiva scriitori francezi — Mal-raux, Montherlant și alții, pe Ka-zantzakis. Creațiile lor mă pasio-nau mai mult decît cele autohtone. Cu unii dintre ei am avut legături epistolare. În perimetrul național am fost, repet, un izolat. Din prici-na înfățișării mele fizice mă feream să ies în lume, să apar în diverse împrejurări oficiale sau mai puțin oficiale. În schimb, cu prietenii mei de generație — Barbu Brezia-nu, Dan Petrașincu, Mihail Șer-ban, Eugen Jebeleanu, chiar Eu-gen Ionescu, eram foarte expansiv și intim.

— Cum se desfășurau întîlnirile cu ei?

— Ne lansam în discuții și dis-pute aprinse, ca și în diferite mani-festări de boemă, mai mult sau mai puțin zgomotoasă. În afara de cei pomeniți mai sus, cu personalități notorii nu am avut relații, deși ofi-cial s-au produs cîteva contacte — eu ca reprezentat al Ministerului, ei în calitate de eventuali colabora-tori.

— După tot ce ați trăit, nu vă simțiți obosit?

— Mă simt obosit fizic. Intelec-tual — nu, deși am o mare deficien-ță — nu mă mai ajută memoria. Uneori am lapsusuri foarte ciu-date, de nume uzuale, la ordinea zilei, pe care le rezolv cu mare greutate și, uneori, spontan. Așa, ca amănunt anecdotic, în momen-tul de față mă consider în întrecere cu fostul președinte american Ronald Reagan.

Suntem amîndoi de aceeași vîrstă și suferim — el poate mai mult — de aceeași boală, Alzheimer. Am o singură curiozitate: să vad care dintre noi va ceda primul.

— Cum veți părăsi această pla-netă? Dezgustat? Încercător în destinul românilor? Al omenirii, în general?

— Am sentimentul că voi părăsi această lume mulțumit de ceea ce am realizat — deși puțin — și cu convingerea că țara noastră nu va dispărea niciodată, deși mi-e tea-mă că va trece, în viitorul previzi-bil, prin „aventuri” și mai teribile decît pînă acum. ■

Gabriela Melinescu

Logica visului

În limba laponilor din Suedia există neobișnuit de multe cuvinte pentru a denumi zăpada, felul ei de a se lipi de pământ, de a străluci, de a se întuneca, de a cădea, de a dansa, de a se învoluta pe neașteptate, de a se deplasa în spirale, săgeți și zig-zaguri, felul ei de a-i orbi pe oameni, de a ascunde săniile și pe câinii polari, felul ei de a se fofila în cele mai ascunse unghiuri ale pământului, apoi de a se strânge într-un singur loc în care n-a nins niciodată, felul de a se topi repede sau încet, de a sta mult timp ca o lapoviță, apoi de a se liniști ca ființă vie, rămânând pe vârful munților Kebnekaize, mult timp, aproape un an, până când, în sfârșit, va întâlni imaculata față de copil a unei noi zăpezi.

Toate aceste nume sunt sacre pentru laponi și unele din ele au pătruns și în limba suedeză care are și ea, ca toate limbile, denumiri speciale pentru zăpadă și starea ei mișcătoare, metamorfoze dansatoare, schimbându-se în fantome ale apei, năluci ale aerului din care s-a creat subtil.

Am stat cu capul în mâini pe pervazul alb al ferestrei până când a bătut ora prânzului, în turnul bisericii Adolf Fredrik. Atunci mi-am dat seama că din nou m-am cufundat prea mult în gânduri și că zăpada căzută azi dimineață era pe punctul de a dispărea. Acum străzile văzute de la fereastră erau acoperite de un strat alb murdar, cu mici porțiuni de alb, exact ca bucata de pânză cu care eu obișnuiesc să șterg pianul de praf. Deodată am auzit cântecul picăturilor de pe acoperișuri. Zăpada topită de pe acoperișul impozantei noastre case "cânta" în urechile mele:

Drip, drap, drop,
nea de zahăr de pe creasta
unui aiurit de mare top.
Plip, plap, plop,
ploaie mică dându-se
trup și suflet,
în vederea unui scop.

M-AM ÎMBRĂCAT în cea mai mare viteză comandând în același timp un taxi, ca să ajung la timp, la Rakel și Zoltan, la vila lor din Lidingö. Taxiul a venit imediat și am luat loc lângă șofer, strângând în brațe sticla de coniac și cutia mică de ciocolată Aladin. Pe drum am fost nevoiți să ne oprim de multe ori – timpul însuși parcă se grăbea. Șoferul gemea de frustrare – peste tot oameni și mașini într-un tempo teribil. Un șarpe imens mușcă-

du-și fără milă coada zornăitoare. Era ca și cum toți ar fi vrut să atingă un țel inaccesibil. În același timp acești oameni grăbiți vorbeau în celulare chiar cu nimicnicia.

Parcă ne luptam toți cu timpul. Peste tot: jur-impresur, în sus și în jos, se declanșau bombardamentele cu noi reclame; ultimele produse ale pieței: noi automobile și așa mai departe până la ultima marcă de pastă de dinți.

Dorințele pluteau în aerul orașului; ca după erupția unui vulcan făcând să plouă cenușă peste trecători. Pe frumoasa suprafață a abundenței exista un fel de neliniște nervoasă, munți de dezamăgiri, coji goale de angoasă, ca și cum bogăția singură niciodată n-ar putea aduce fericire. Starea de spirit a traficului de prânz era nesimțită, apatică, febrilă.

Timpul parcă se umfla, din spăturile pielii lui cădeau valuri de apă prăbușindu-se de la un nivel înalt către unul scăzut, amestecându-se cu oamenii ce se târau, prizonieri ai unui salto mortal de timp. Toți încercau să facă mișcări acrobatice pentru a dobândi succes, câștig și fericire. Dar în loc de toate astea toți primeau: dușuri reci, boală și moarte.

Dar, în altă parte a orașului marțial, în umbra marilor lupte, timpul își încetinise ritmul devenind o baltă - o mică îngrămădire lichidă în care nu înțotau peștii mari și nici măcar broaștele. Dar în acest timp-marasm exista de asemenea viață: amoebe și alte ființe care nu erau vizibile cu ochiul liber. În baltoaca de timp se trăia într-o așteptare care treptat devenea chiar scopul vieții. Cei care așteptau cădeau într-o stare visătoare, plăcută - având destul timp să caște, întinzându-și picioarele în pat, cu mâinile frumos împreunate deasupra capului, un mod de o satisfacere interioară. Un timp de marasm filozofic, inventat de mult de oameni, cu mult înainte ca Beckett să aibă plăcerea nebună să scrie "În așteptarea lui Godot".

Rakel și Zoltan deschiseseră deja ușa locuinței lor. Am oprit taxiul și am pornit-o și eu pe jos cu mulțimea de bărbați și femei care se îndreptau spre ușa larg deschisă, ducând în brațe pungi și cartoane pline de flori. Acești oameni, îmi spuneam, observându-i de departe, sunt cu siguranță niște ființe care nu trăiau ca să se compare unele cu altele. Păreau eliberați de invidie, nemulțumire, amărăciune.

În cadrul ușii stătea Rakel zâmbind, îmbrăcată într-o rochie cu dungi, părul ei era tuns băiețește și firele răzlete aveau reflexe violete. Lângă pantofii ei cu tocuri înalte aștepta câinele Astero nerăbdător, dând din coadă pentru fiecare invitat. Am intrat cu toții în sufrageria mare unde era un șemineu cu un foc jucăuș scânteind vesel. Lângă sobă ședea Zoltan, într-un balansoar, absent, cu așteptarea ca scop al vieții. Ni s-au servit imediat: ceai, cafea, prăjituri și tartine foarte bune.

Sosiseră mulți oaspeți englezi, cunoscuți de la primul Festival al ghiocelor. Toți iradi-au o lumină albă ca și cum ura care exista din abundență pe ei nu-i privea. Se oglindeau unii în alții, străini de exigențele competitive ale timpului nostru, ocupându-se cu cultivarea ghiocelor, îmbogățindu-și cunoștințele despre ei. Ajunseseră atât de departe în iubirea lor pentru aceste flori încât simțeau când florilor li se făcea sete sau sufereau, nelăsându-le vreodată să aștepte cu udatul până când ele se uscau. Lo vârstă înaintată descoperiseră un adăpost, un refugiu simplu în lumea florilor de primăvară. Chiar conversațiile lor se transformaseră într-un fin zdrăgănit de cristale. Nu știam aproape nimic despre cultivarea ghiocelor și valoarea lor ca plante decorative. În țara în care mă născusem, ghiocelii fuseseră mereu plante medicinale, cel puțin în lumea țăranilor. Deja din timpuri străvechi, bulbi ghiocelor se foloseau pentru vindecarea degenerărilor și umflăturilor provocate de ger, pentru a înviora celulele nervoase și chiar pentru a repara țesuturile degenerate de poliomielită. În legendele românești ghiocelii sunt lumina interioară a pământului.

Intrarea mea în Asociația suedeză a ghiocelor se produse se grație hazardului. Am profitat de ignoranța mea în materie de festivaluri de flori și de postura mea de invitat, pentru a privi mai degrabă tablourile lui Rakel.

Arta există în lume pentru a ameliora brutalitatea timpului, pentru a exprima cu demnitate secretele oamenilor, trăirea interioară. Arta era timp întors pe dos pentru mine. Pură logică a visului. Operele de artă aveau parcă un avantaj asupra florilor care urmau să se ofilească în curând, să dispară cu lumina lor cutot, lăsând loc altei lumini venind tot de sub pământ. Arta ca ordin inversat putea să închidă gura înfricoșătoare a timpului

PUBLICĂM un fragment din romanul *Acăsa în Străinatate* de Gabriela Melinescu apărut de curând la Editura Albert Bonnier din Stockholm. Traducerea românească a fragmentului aparține autoarei, careia i s-a acordat pe 29 ianuarie Premiul VINTERPRIS 2003 (Premiul iernii 2003) de patruzeci de mii de coroane.

IN ZIUA în care trebuia să aibă loc Festivalul ghiocelor ninsese la Stockholm, dis-de-dimineață.

Mă trezisem brusc, neliniștită; auzisem un zgomot de cărți căzând. În realitate fusese numai un foșnet, un fâșâit ușor dinspre fereastră, un sunet, un clinchet, poate un ton, resturi ale unui dangăt profund din prima literă a alfabetului. Mă trezisem cu un A în gură. Mă ridicasem repede din pat făcând doi pași exact lângă fereastra prin care obișnuiesc să fixez teiul și cuiburile pline de coțofene. Totul fusese acoperit de alb – ninsese toată noaptea cu acea zăpadă numită în satul mamei "zăpada mieilor", un fel de zăpadă, poate ultima, amintind țăranilor de prima blăniță a mieilor.

RESTURILE estompate ale unui vis îmi rămăseseră vii în memorie, în ele o vedeam ca prin

aburi pe Maicamare îmbrăcată în zăpadă, ca zeităte a iernii, cu multe blănuri, una peste alta, în dezordine. La un moment dat ea începuse să se dezbrace sau poate viscolul stârnit brusc îi smulgea blănurile de pe ea. Până la urmă rămăsese goală pușcă, cu pielea ridată ca o pungă de hârtie din care se supsesse tot aerul. Numai părul care-i acoperea "rușinea" arăta proaspăt ca mătasea porumbului înainte de a fi cules.

N-o visasem niciodată pe Maicamare goală și destul de rar atmosfera iernii geroase, cu bulgări de zăpadă care se aruncau parcă singuri în mine. Azi noaptea fusese o excepție – simțeam încă zăpada pe față, gustul ei sălcu în gură, gust de carne albă de langustă. Îmi freca obrazii cu zăpadă, mușcând din când în când dintr-o sferă mică în care zăpada se transformase brusc în gheață.

Dar zăpada care căzuse azi noapte în afara ferestrelor era altfel decât cea din amintirea visului meu.

Era "zăpada mieilor", proaspătă, făcută din mici cristale sfărâmate, parcă boabe mici de rouă înghețate, cristale neținându-se ferm pe lucruri sau pe resturile vegetației din anul trecut, așa cum obișnuiește să se țină bruma. Erau niște cristale impletite atât de complicat, de un geometru subtil, căzând în aer în linie dreaptă, fără să danseze în inele repezi, direct din albastrul întunecat al cerului din orașul marțial, Stockholm.

creând spontan paradoxul paradoxurilor: lumea cu limbă neconvențională, în prezența celei codificate, îmbătrânite ca instrument al puterii și convențiilor sociale.

^ NCA de la intrare mă atrăsese un portret de femeie – era ca și cum aș fi cunoscut-o pe femeia tăcută al cărei păr roșu îi cădea într-un fel neobișnuit pe chip. Puteam să-i văd ochii, buzele și obraji, deși fața ei se găsea în spatele unei păduri dese sau a unor gratii de fier. În mijlocul frunții ei strălucea un cristal, ochiul al treilea, lucirea adâncă a adevăratului simț al vederii: creierul. Portretul trezea în mine viziunea. Oare trebuia să intru în viața altuia ca să văd în mine? Întrebarea era mai importantă decât răspunsul. În spatele meu s-a auzit o voce convențională de femeie:

- Îți place? E mama lui Rakel.

Am dat din cap. Portretul avea un secret, mă privea personal. Rakel o pictase pe mama ei din memorie. Celelalte tablouri creau alte iluzii: peisaje, străzi, incendii, cimitire, păsări cu fețe de oameni zburând peste frontiere supravegheate. Iluziile aveau darul de a purifica. Imaginile mi se păreau cuvinte, istorii, poeme spânzurate în aer.

Deodată am remarcat că eram singură în sufragerie. M-am grăbit să-i ajung din urmă pe entuziaștii membri ai Asociației ghiocelor. Se strânseseră cu toții în sera cu geamuri viu colorate unde erau expuși ghioceri rari și într-un loc special "Gigantul" din Anglia, G. Elwesii, după numele cultivatorului său.

Era multă forfotă și zumzăit, ca într-un stup de albine. Îmi era greu să respir și îmi era frică de un atac neașteptat de tuse. Ghiocelii stăteau tăcuți și nemișcați în coșuri de nuiele frumos împletite și în vase de ceramică azurii. În preajma florilor, oamenii făceau planuri de viitor schimbând cunoștințe botanice. O bună parte din oaspeți erau tineri în vizită de studiu – aveau toți ochi mari, umezi de curiozitate. Alții, reprezentanți ai firmelor comerciale, încercau febrili să încheie contracte avatajoase pentru beneficiul colecțiilor publicitare. Ghiocelii din cluburile de flori din Anglia prezentau lumii variații infinite de alb pe care numai ochiul expert al unui pictor ar fi putut să le distingă.

"Gigantul" nu era mai mare decât o lălea obișnuită - în jurul lui se făceau fotografii ca în jurul unei vedete. Se zvonea că va fi vândut la o mare licitație pentru ajutorarea celor fără locuință.

Am ieșit repede în grădina din apropierea serei, de teamă să nu leșin de atâta miros de pământ negru de flori. L-am zărit pe Zoltan stând pe vine cu privi-

rea așintită la tufele unor ghioceri crescuți în libertate. Pământul era negru și lucios și petalele florilor formând clopoței aveau aerul fragil al porțelanului chinezesc cu pete verzi, umbre în care se desfășura poate adevărata viață a primelor flori ale anului. Nu era nici o floare care să semene într-un tot cu alta.

Astero alerga înainte și înapoi, de la Zoltan spre mine, lîngându-ne la amândoi fețele. Apăruse și Rakel cu un pled roșu punându-l pe umerii lui Zoltan, care părea închis într-un cocon, exact așa cum îl văzusem eu în Templul Coral din București. O strălucire îi ieșea din corpul îmbătrânit, amintindu-mi de acel fluture de fân care dispăruse complet în timpul primului război mondial. O specie curioasă, hrănindu-se cu mirosul de aur al fânului cosit. Mi-l închipuiam pe Zoltan ca fluture de fân, așteptând să se tragă în curând din coconul lui, dând la iveală aripi de lumină. Atunci, îmi spuneam, toate durerile lui vor dispărea – era ca și cum tot universul se pregătea să-l servească cu infinit respect. M-a apucat pe loc o grea melancolie, un puternic dor de ducă, o dromomanie având ca perspectivă spațiul din labirintul străzilor orașului meu marțial. Acolo, mișcându-mă liber, puteam să-mi exersiez deplin tăcerea.

Mi-am luat adio de la Rakel și Zoltan mângâind câinele ușor pe cap.

Soarele devenise o sferă de foc la orizont. Viața din oraș trecuse într-o nouă lumină. Pulsul

febril se încetinise simțitor. Am mers repede, imaginându-mă zburând, luându-mă la întrecere cu trecătorii necunoscuți. Exact așa cum făceam când eram un copil cu picioare foarte rezeși și paisprezece kilometri erau nimic pentru mine. Acum erau alții mai iuți decât mine dar nu mă lăsam deloc, mergând cât puteam de repede, de dragul întrecerii gratuite. Am traversat podul Lidingö într-o stare euforică, de parcă ieșisem din gravitația pământului. Cu vântul mării în păr, privind cu ochi arzători stâncile albastre ale amurgului. Îngerii cu trompete pluteau în aerul de cobalt. Pietre verzi zburătoare, fântâni de vis cu sirene și pești, corpuri de zei ai mării, totul mă atingează vrăjindu-mă din depărtare. Viața urla de poeme.

Apoi am mers într-un ritm mai liniștit, coborând în labirintul străzilor necunoscute. Toate casele erau pline de ființe având ochi de cuarț roz, ochi de ametiste și de citrin. Se auzeau porți – deschizându-se și închizându-se brusc. Ascultam vocile – o ceartă izbucnise pe undeva, folosind cele mai tari verbe ale limbii. Se intonau cântece, cu sunete proaspete, spontane. Arhitectura era în gradul cel mai înalt muzică împietrită. Arhitectura îmi amintea perfecțiunea corpului – cu interiorul și exteriorul unor lumi distincte.

DUPĂ clipe de hoinăreală și rătăcire am avut sentimentul că am ajuns pe undeva în apropierea inimii orașului. Pe o casă impu-

nătoare am văzut o corabie. Existau peste tot asemenea corăbii ridicate pe acoperișuri, în orașul marinarilor. Dar corabia parcă fusese creată în lumea imaginară, direct din degetul ridicat în aer al statuii lui Karl al XII-lea. Pe vârful catargului mare strălucea un măr de aur oniric, un ochi metalic clipind în jos și în sus, purtător al respirației secrete a orașului. El îmi rechemă în memorie tonuri uitate în corp. Și n-am cunoscut o muzică mai suav-dulce și mai duros amară decât aceea care se năpusti peste mine, cântându-se singură în cap. Auzeam clar, în cutia de os a craniului, partea aceea din "Călătoria de iarnă" a lui Schubert, liedul numit "Curaj". Muzica vibra în toți porii mei și în bumbii aurii ai cerceilor.

Hai să ne Jâm drumul în lume,
în dinții vântului și furtunii.
Dacă nu există un zeu pe pământ
atunci să fim noi zei.

LIEDUL se cânta acompaniat de pian, cu o voce colosal de tenace. Era cântecul străinului printre acei oameni. Îl ascultasem fără odihnă într-un timp greu, când venisem în Suedia – îl ascultasem până când timpanele din urechi îmi vibrau atât de tare încât amenințau să se spargă.

În acest lied era vorba despre suflet ca un mare arsenal, pe care omul, destul de rar, avea curajul să-l folosească. Tonul lui Schubert se amesteca în capul meu cu

murmurul orașului, cu freamătul șuvoaielor de apă, totul compunând împreună fantezii metafizice, deschizând ecluzele luminii amiezii în geometria orașului de vis.

În topirea comună dintre muzica regăsită și sunetele haotice ale străzilor simțeam din nou prezența cristalului zguduind temeliiile construcțiilor omenești. Epicentrul cristalului oferea și lua vise – făcând schimb de electroni cu mediul inconjurător, lovind cu biciul culorilor din curcubeul împărțind lumina albă într-un spectru. Astfel încât nimeni nu se mișcă în viața liber de vise.

Noi imagini și gânduri veneau spre mine rostogolindu-se. La urma urmei poate că timpul nici măcar nu exista. Numai anotimpurile ne bântuiau – în arhitectura scării vârstelor, în formă de spirală dublă, suind și coborând vieți omenești. Dacă toate astea erau adevărate nu avea nici un sens să mă grăbesc; totul era infinit, fără limite, în absența timpului. Totuși trebuia să mă grăbesc încet, să ajung acasă, mulțumită de a avea un acoperiș frumos deasupra capului și liniștită, ca și cum aș fi făcut pace cu toți dușmanii. În coliba trupului meu își făcea loc prezentul din ce în ce mai mult. Respiram cu toți contemporanii printr-o imensă gură. În desenele apărute în lumina fulgerului mă simțeam în siguranță: căștița mai săpa încă pământul, salamandra se răsucea în foc, pasărea dădea din aripi în aer, peștele înota tăcut în ape. În tunică se umplea, luminând. ■

"Românca ne arată Stockholm-ul într-un nou roman, dându-ne imaginea ei despre oraș. Melinescu scrie istorii palpitante despre orașul ei natal, București, și despre orașul de adopție, Stockholm, numindu-l: «orașul meu marțial».

Regele Karl al XII-lea joacă un rol esențial în carte – ca ființă umană nu ca războinic, el reunind pasiunea și marea libertate."

Metro

"O carte minunată. Sentimente autentice. Impresionante narațiuni. Neobișnuite unghiuri de contemplare și observații remarcabile. Profundă filozofie a vieții. Și o limbă poetică fabuloasă. Limba care te face să uiți că e vorba de un roman, că ai în mână o carte destul de groasă de proză. Savurezi cu adevărat o poezie intensă citind despre prima iubire a unei fete de unsprezece ani sau despre filozofie, flori, păsări, despre cărți și soare."

Bonniers Litterära Magasin

*

Ecouri în presa suedeză

"Melinescu scrie o carte despre xenofobie, examinând conceptul de «acasă» și «străinătate», punând întrebări care ne ating profund, pe tema exilului alăturându-se prin asta celor mai buni scriitori de la noi. Simpatia mea pentru Melinescu e în creștere."

Aftonbladet

*

"Romanul Gabrielei Melinescu seamănă cu o frumoasă muzică de cameră din patru părți

muzicale: primăvara, vara, toamna și iarna. Schimbările anotimpurilor eliberează memoria: astfel încât totul se ridică la suprafață din adânc. Dar scopul său nu e reamintirea ci deschiderile, înlăturirile libere de asociații poetice despre exil și timp. Puternica ei certitudine vine din acel trecut unit cu viitorul, pe care ea îl formulează aproape ca pe un vis: «Există în mine un ceas magic bătând un ritm, în tact cu anotimpurile, un tic-tac narativ producător de sens»."

Dagens Nyheter

*

ce e foarte serios, cititorul ei captează imediat."

Sydsvenskan

*

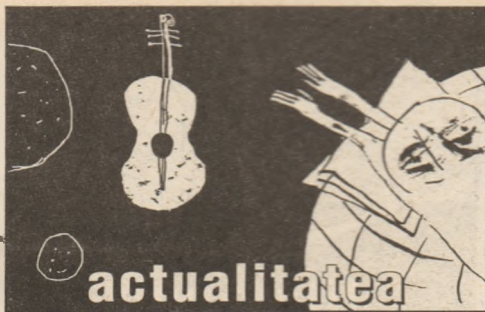
"Melinescu dansează cu picioarele goale pe vocalele suedeze. Dacă mi s-ar permite să fac o petrecere la Gabriela Melinescu acasă, aș invita: un animal de noapte, un magician din Lublin, pe Isaac Bashevis Singer, pe Chagall și chiar pe Doamna cu coasă. Ce istorii neobișnuite s-ar auzi! Ce ființe ciudate și înaripate ar pluti prin cameră! Aproape de viață, aproape de moarte. Exact ca în noua carte a lui Melinescu. Ea este născută în România, leagănul suprarrealismului. Suprarrealismul este moștenirea ei maternă."

Expressen

*

"Melinescu a devenit un maestru în a transforma pierderile în câștig și apoi a împărți acest câștig, arta ei, cu toți cititorii ei. Ea demonstrează cum se poate întâlni timpul trecut și cum se poate ține vie viața din el, în timp ce prezentul îi curge printre degete. Aceasta e magie în cel mai bun stil proustian."

Svenska Dagbladet

Restituiri

Povestea ursului din pădure

SINGUR printre poeți, "matcă" printre dramaturgi, Marin Sorescu făcea, în urmă cu douăzeci de ani, o vizită în "casa ficțiunii" de unde s-a ales cu un "roman într-o doară" căruia i-a spus *Viziunea viziunii*; despre această carte nu s-a scris aproape deloc la apariția sa, nici după aceea, până în 1989, nu s-a pomenit în bibliografia autorului, iar după 1990, nici atât, într-o lume grăbită să-și uite trecutul și să înghită lacom un viitor incert: chiar dacă unul din protejații puterii de atunci, "mîna lungă" a cenzurii – care citea în acest roman "într-o doară" parabole deloc convenabile – l-a atins, e drept, discret, și pe Marin Sorescu. Roman în două părți, cu un număr suficient (și simbolic) de capitole (33), fiecare cu un motto "întimplător", se zice, cu un Indice Alfabetic, un Cuprins și două volume de versuri inedite ("Toiuri" și "Ventuze"), *Viziunea Viziunii* are eroi pozitivi care se transformă în negativi, ca imediat să facă saltul înapoi, în pozitivi, și tot așa, observați în metamorfozele lor de un autor care își citește lumea la microscop, și-o apropie la telescop, o desenează și, la urmă, își mîngie, pe calea textului, dulăii Codin și Mozoc. Dar iată personajele lui Marin Sorescu, căci ele contează, în primul rînd: *Ursul* (Ursu, Domnul Urs), animal omnivor, om de litere și inginer silvic, șeful Ocolului pămîntului nr. 1, posesor de viziună, apartament și cenaclist, *Vulpea* (d-ra Vulpe, Anișoara Iordăchescu), cu talent dramatic și aptitudini de ingenuă, inflamabilă, roșcovană și însărcinată de sus, *Fără-Cap și Fără-Coadă* F²C², Iepurilă, poștaş și poet al fugii, greu de prins, greu de ținut, *Bursucul*, colocatar al Ursului și ultimul filosof agnostic, *Lupul* (Lupu), fi-

gură impresionantă a literaturii în genere, simbol al unor vechi popoare indo-europene dar hăituit de viziuni, pe nedrept, în această viață, *Cocoșul*, poet, autor de procese-verbale și ceas deșteptător *Guiț de Lapte* (zis De Sanchis), inapt pentru metafizică intrucit îi plac băile de nămol, *Vițica* (Ica), făptură legitimă, ființă iubitoare și bună mamă vitregă, *Broaștele*, cu apariții în cor, dar episodice, *Codin* și *Mozoc*, doi dulăi care merg împreună și la Indicele explicativ și, în fine, *Copilul*, singurul personaj care n-a suportat vraja și metamorfozele celorlalți eroi, el neputînd fi decît pozitiv.

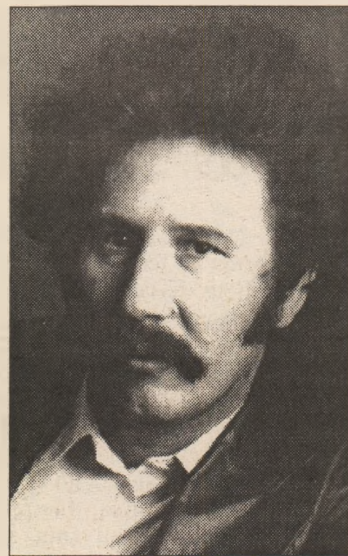
Acestea sînt personajele, nu avem ce povești pentru că nu se întîmplă aproape nimic, dar avem ce comenta pentru că eroii lui Marin Sorescu vorbesc mult și cu miez dar, mai ales, au viziuni. Așadar, pînă la capitolul XI al cărții, ne aflăm într-o "viziună din zilele noastre", cu ceva primitiv și desuet, ceva de "boite", în compania Ursului care, deși nu bătuse Cartierul Latin, pictează cu o "pensulă grosolană dar sinceră, pentru că venea de la inimă (era stîngaci)" buchete întregi de Picasso (perioada bleu) pentru o Coțofană pe care o iubește cu focul dragostei dinții, visează și se ferește de "eroziunea de conștiință" cu ajutorul parfumului de levănțică, scrie scrisori unei "frumoase ursoaice naturale", arătînd veleități scriitoricești, rezolvă cazuri de competență juridică privind un conflict dintre Vulpe și Cocoș, conduce o interesantă ședință de cenaclu și face versuri pe rime date, dovedind încă o dată că "viața e complexă în totalitatea

ei chiar și cînd hibernezi"; cei din jur se pătrund și ei de atmosfera încărcată pînă la refuz de fulgerele vieții spirituale: Bursucul este, s-a văzut, ultimul filosof agnostic, Vulpea face versuri, Cocoșul, și el, dar, în plus, își explică "poetica" sa, Vezurele are preocupări lingvistice privitoare la "substrat" și toți intră cu evlavie, conduși de Vulpoi, în "peștera Gîndirii abstracte" unde își îmbogățesc cunoștințele și își înalță spiritele, iar Ursul desenează pentru viitorime povestea vieții sale pe care norocosul autor o va descoperi "peste cîțiva ani" spunîndu-ne-o și nouă. Cîțiva dintre cei care au apucat să citească și să comenteze cartea, foarte puțini, însă, au citit aici "chei" referitoare la Meditația transcendentă, unul din marile scandaluri, bine ascunse, ale epocii.

Dacă pînă aici "nu trebuie luat totul *ad litteram*, că doar nu sîntem între oameni" (posibilitățile de îndepărtare "de literă" sînt nelimitate, iar autorul le exploatează din plin, oferind pagini de un umor autentic al cărui mecanism declanșator este cunoscutul procedeu al "vizualizării" cuvîntului, al "gestualizării" gîndului), începînd cu capitolul XI al romanului, lectura trebuie să treacă în registrul "literarei" pentru că Ursul devine Ursu, Vulpea se metamorfozează în d-ra Vulpe, alias Anișoara Iordăchescu, Iepurilă ia în primire atribuțiile poștaşului etc.; titlul capitolului în cauză spune totul: "*Lumea vrea povești*". Iar poveștile se spun prin "litere". Cauza metamorfozei este dragostea care "îl schimbă pe om, îl face animal și invers, face din-

tr-un urs și o vulpe doi oameni"; cei doi oameni sînt Ursu, responsabil silvic la Ocolul pămîntului nr.1, căruia îi plac "romanele doldora de acțiune, iar nu leșinăturile prozei de azi, cu probleme de conștiință chipurile, cînd conștiința omului a ajuns la os, chipurile" și Anișoara Iordăchescu, iubită de șeful său, uitată, apoi, dar perseverentă, preocupată de problemele cămine- lor culturale, gata oricînd să despice prea mult firul în patru și, mai ales, femeie pentru că, iată, d-ra Vulpe este o excepție care confirmă regula: are "gînduri oarecum fanteziste, de femeie și femeile trebuie să vadă mai mult în realitate decît în oglindă." Viața acestor oameni, cu problemele, viziunile și triumfuriile lor erotice (Ursu, Vițica alias Ica și Anișoara Iordăchescu), se scrie în două registre corespunzînd unei "vieți anterioare" (cînd erau doar Ursul și Vulpea) – o "*anterealitate*" –, dar și unei "*suprarealități*" pe care le-o conferă noul statut certificat prin "povești". Dacă *viziunea viziunii* se conturează prin ceea ce este dincolo de literă, *viziuna viziunii* este litera însăși; viziunea anterealității este "transparentă", deschisă lecturii, în timp ce viziuna ascunde viziunea supra-realității prin cotloanele sale ce duc la "peștera Gîndirii abstracte". Raporturile acestea sînt, însă, abil amestecate în textul romanului; viziunea este a viziunii (ceea ce este "transparent" *ni se indică* a fi "la vedere"), iar Ocolul silvic, viziuna, este o "parte integrantă din ocolul lumii" (ceea ce "se ascunde", în fapt, *ni se indică* a fi "la vedere").

Văzut între polii tensionați ai

acestor corelații, romanul lui Marin Sorescu nu este deloc "într-o doară"; se discută, de pildă, în cenaclu sau la iarbă verde (numai acolo?), cîteva "poetici" (numai atît?) care nu sînt doar ale Cocoșului, Cîrțiței sau Iepurelui, Lupul face cîteva considerații nu tocmai anecdotice despre om, privit "din punctul de vedere al animalului", Ursul visează "ca oamenii" etc.; oricum, ajungînd la concluzia că "e bine să te mai odihnești din cînd în cînd într-un animal, că uite cum te conservă", autorul spune altfel istoria unor oameni condamnați atunci la duplicitate și schizofrenie; altfel, adică prin intermediul poveștii ursului din pădure "mereu între lăcomia la miere și la zmeură și între libertatea totală și plină de reculegere". O carte deliberat incilcită unde, tocmai de aceea, pînă și mai-marii vremii au putut citi nemulțumirile unui scriitor și "bleanda" dată unei realități care ajunsese să-l exaspereze pînă și pe Marin Sorescu. În consecință, i-au "ascuns" cartea în viziunile de atunci ale fondurilor speciale din bibliotecile publice.

Ioan Holban

ochiul magic

Bunii și răii

LA VÎRSTA cînd umblă prin cameră repezor și caraghios ca pinguinii, diletanți entuziaști în explorarea spațiului și profani în răsfoirea cărții cu pagini tari, copiii află deja că există "buni" și "răi". Atîta timp cît e acolo o voce care să le povestească, au sentimentul obscur că totul e cum trebuie să fie, pentru că răii dispar de la sine în preajma bunilor și lumea reintră totdeauna în ordine cu un minut înainte de cul-

care. Cînd ajung să citească singuri, pe litere și silabe, știu că bunii primesc cadouri palate, fete rupte din soare și împărății întinse, iar răii primesc un buzdu-gan în cap, picat din înaltul cerului, sau sînt legați, împreună cu un sac de nuci, de un cal și, de cîte ori cade o nucă, mai cade cîte o bucată din raul cu care sînt umpluți, întocmai ca sacii, toți răii.

Urmează cititul cursiv și cărțile de aventuri. Aici impresiile copilăriei sînt întărite: afli că există "istoric" numai două tipuri de oameni: bunii și răii.

Afli că niciodată răii nu devin buni și nici invers. Cei buni au un singur defect: sînt totdeauna prea generoși cu răii, le permit prea multe și îi lasă să profite de pe urma îngăduinței lor, deși au atîtea prilejuri să scape de ei o dată pentru totdeauna. Old Shatterhand, puternic și drept, se lasă batjocorit mult timp, înainte ca un pumn de-al său de trăsnet să-l doboare, fără alte formalități, pe adversarul ticălos. Winnetou, mult prea nobil și milos, își pierde și el răbdarea pînă la urmă și trage de la distanță, cu celebra lui pușcă de argint, un glonte prin ambii genunchi ai căpeteniei răilor. D'Artagnan, cam stîngaci la intrarea precipitată în viață, în Paris și în luptele de la Curte, ajunge expert în înfruntarea și lichidarea unor batalioane în-

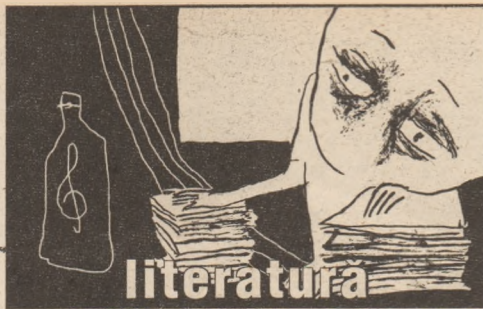
tregi de răi. O neliniște se strecoară totuși în mintea adolescentului pus pe fapte mari, căci un rău ca Richelieu trăiește foarte mult și, cînd moare, unul mai rău și mai meschin îi ia locul, încît nici nu mai ai cu cine să te bați.

Dostoievski încurcă însă de tot lucrurile și, o dată cu citirea lui, începe îndoiala. Nu mai există buni și răi, ci *amestecați*. Pe-deapsa, la rîndul ei, nu e întotdeauna pe deplin meritată și nu are nimic din franchetea pumnului dat de Old Shatterhand, ci e mai degrabă ciudată și defazată, dacă nu complet nedreaptă. Eroarea judiciară este posibilă. Nici nu mai știi cu siguranță cine trebuie să învingă și în ce mod. Oricum, nu mai poți fi liniștit că, măcar cu întîrziere, binele învinge și lumea e în ordine.

Pînă aici lucrurile sînt știute și mulți au spus-o deja rîspicat: omul nu e ca în Dumas, ci ca în Dostoievski. Și dacă e o mare păcăleală? Zi de zi îți dai seama că, de fapt, în aventura acestei lumi, unii sînt buni și alții sînt răi, exact ca-n romanele de capă și spadă și chiar tertipurile pe care le folosesc sînt aceleași. Concluzia ar trebui reformulată așa: omul e ca în Dumas, dar pedeapsa și răsplata sînt, în imediat, ca-n Dostoievski. Nu e de mirare că bătrînul Maioreescu nu mai citea (prin compensație) decît cărți care se termină cu bine.

Ioana Părvulescu

P.S. Mulțumesc, domnule Teofil Răchiteanu, pentru carte și scrisoare. M-au interesat amîndouă.

Pe urmele lui Mircea Eliade

DEȘI stabilit în Canada, după un fructuos periplu american - în care a obținut, printre altele, patru titluri de doctor în religie de la American College of Theology - Daniel Deleanu predă *creative writing* la cea mai renumită școală de creație literară din S.U.A., și anume Writers College din Tampa, Florida.

După ce în 2001 lui Daniel Deleanu i-a apărut, sub egida American Sanskrit University Press, o extraordinară traducere din sanscrită în engleză a celei de-a cincea cărți filozofice indiene *Bhagavad Gita*, anul trecut autorul româno-canadian a publicat la vestita editură new-yorkeză Writers Club Press unul dintre cele mai bune volume ale sale de până acum, *The Islamic Jesus. The Portrait of Jesus Literature and Tradition* ["Iisus în Islam. Portretul lui Iisus în literatură și tradiția islamică"]

Cartea sa, care este distribuită în mii de librării din lumea întreagă, din America de Nord până în Japonia, a cunoscut un binemeritat succes, întrucât ea dezvăluie un alt chip al lui Hristos în viziunea islamului, care nu mai este nici acel mesia renegat și redus la rangul unui profet obscur, și nici acel obnubilat arhetip al unei dușmării insurmontabile ce se regăsește, chipurile, între cele două mari religii.

Folosindu-se atât de surse orientale, în majoritatea lor în limba arabă, cât și occidentale, cele mai multe fiind documente latinești, precum tratatul lui Michael Asin y Palacio, *Logia et agrapha nomini Jesu apud moslemicos scriptores, asceticos proesertim usitata*, Daniel Deleanu demonstrează că religia fondată de Mohamed dă întâietate patriarhilor Abraham, Isaac, Iacov și Moise și, chiar dacă poate părea surprinzător pentru mulți creștini, îl consideră pe Iisus una dintre cele mai însemnate figuri ale islamului. Aceste texte arabe și latinești, pe care autorul le-a co-tradus în limba engleză împreună cu renumitul

teolog britanic J. Robson, sunt grupate în șapte capitole, precedate de o foarte informativă introducere.

În primul capitol, intitulat *Is-torisirile tradiției*, autorul cercetează câteva texte apocrife, care țin mai degrabă de o *philosophia perennis* decât de islam ori creștinism, și în care imaginea lui Hristos este aceea a unui sfânt nu doar sagace, ci și bonom, iar uneori chiar hătru.[...]

În cel de-al doilea capitol, intitulat *Dumnezeu îi vorbește lui Iisus*, întâlnim, sub aceeași pecete a tradiției, un serial dialogat între un Dumnezeu-Tatăl fervid, ascuns în magnanimitatea lui *species aeternitas*, și un Iisus-Fiul, a cărui sumisiune este profund gregară. Cel de-al treilea capitol, *Un portret moral și religios*, este o interesantă portretistică a lui Hristos, realizată prin penelul introvertit al unei culturi cu o tectonică religioasă profund iconoclastă. În cel de-al patrulea capitol, *Isus ascetul*, întâlnim un Iisus apropiat de marii mistici hinduși ori buddhiști, "yoga" sa fiind însă una ce ține de un *topos-atopos*, un "loc-fără-de-loc", prin care ne este dezvăluită universalitatea mesajului lui Iisus Hristos.

Linia tradiției este ținută și în cel de-al șaselea capitol, pentru ca în capitolele cinci și șapte, intitulate *Evanghelia islamică*, respectiv *Imaginaea lui Iisus în Coran*, să întâlnim un Iisus al cărui portret este foarte apropiat de cel cu care ne-a obișnuit *Biblia* creștină.

The *Islamic Jesus* este, în cele din urmă, o carte pentru toți cei care sunt interesați de hristologie, în mod particular, și de religie comparată, în general, și în care autorul adună atât texte canonice, cât și apocrife, adăugând o nouă fațetă imaginii pe care Iisus o are în această religie, ce este adesea prea puțin înțeleasă în lumea occidentală, mai ales în momentul de față, atât de neprielnic receptării corecte a relațiilor de simetrie filogenică existente între aceste două mari credințe, creștinismul și islamul.

Iar în ceea ce îl privește pe Daniel Deleanu, autorul acestei cărți deosebit de utile, întrezărim în el același spirit plin de originalitate și erudiție care i-a însușit pe alți doi istorici ai religiilor de origine română, și ne gândim aici, desigur, la Mircea Eliade și I. P. Culianu.

Thomas Kendall

(din "The New York Observer")

Alexandru Lungu

Mireasma neauzită

pe-o margine de timp
dintr'o gură de uitare
ochiul bufniței
străpunge taina nearătată
ce va să fie

logodna apei cu focul
istovirea spaimei
din spargerea norilor
lacrima ingerului induioșat
clipa căzându-și izbava
pe tăcerile pietrei

piatra desferecând
mireasma neauzită
a cuvântului din începuturi

Steaua căinței

steaua căinței
pecete neliniștită
pe răstimpul prihanei

unde ar fi să fie
îndoielnica graniță
a părăsirii poruncilor?

o strămtoare de văzduh
între lege și erezie
prin care plutesc
într'un zbor siluit
păsări albe și negre

căința dăinuie
în mireasma sfârțecată
a florii însângerate

Nenumire

în fereastra amurgului
două umbre contopite
de o stea nenumită
luminate lăuntric

negre ninsori
ploi și grindini
neguri și spaime
întretaie lumina târziului

poate noi amândoi
luminați de nenumire
respirăm rugina
alunecatului amurg

Neliniștea florilor

un singur strop de sânge
e îndestul
pentru a sparge
liniștea florilor

malvia tresare
căutându-și zadarnic
în ochiul zorilor de ziua
adierea culorii

amiaza trece

prin trandafiri
sfâșiind îngândurarea

o sete de întunecare
răsfrânge teama
crinului
de-a cădea ostatec
noptii celei mai negre

Sunetul caută pasărea

fulgul unui sunet
uitat într'un frunziș
nevăzut
își caută pasărea

nefoșnită bate aripa
văzduhul nestatornic
nouri călătorind
fuoare de temeri neostoite

unde rătăcești
pasăre
de apă de foc
în care surpăt al tăcerii?

Pescari

îngerii pescari
desferecat pășesc
pe oglindirea apelor adânci

ce auz ar cuprinde
zvâcnirea din străfunduri
a peștilor de taină
purceși din semnele cerești?

pe țărnușul așteptării
oamenii pescari
pândesc năvodul nevăzut
dăruitor îmbelșugat
cu pești strălumiți de duh

Lacrime neplânsă

prădați de umbră
în gol se leagănă copacii
pierduți în uitare

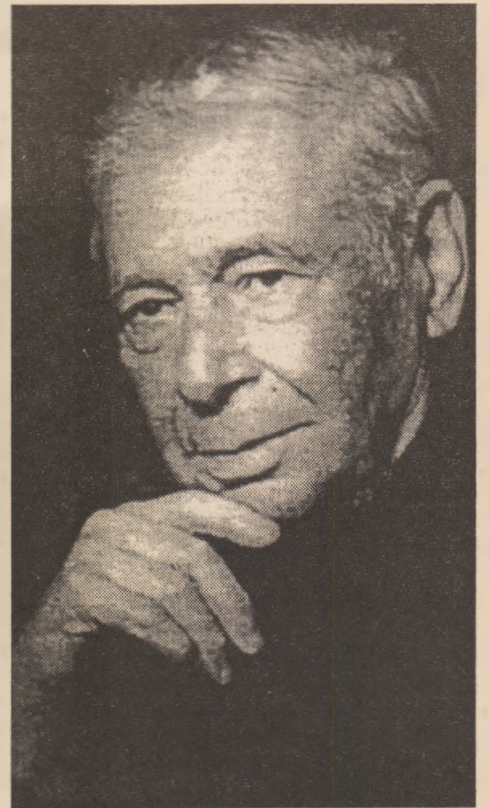
rătăcită într'o aură tristă
într'o foșnire pustie
frunza nu mai dă zvon

văzduhul veșted
văduvit fără milă
de adierile odinioare

când mor poezii
pădurile pier fără urmă
în lacrima neplânsă
din volbura aducerii aminte

Iuțeala și vuietul

timpul curge
aproape de nemiscare
prin visele zăbavnice

ale broaștelor țestoase

o altă vremelnicie
deschide deasupra zodiilor
necunoscutul câmp magnetic
pe unde se străvede timpul
în stare aproape pură

țestoasele n-au cum să audă
vuietul nestins al ierbii
crescând peste morminte
și nici iuțeala păsării
care se sparge neconținut
în răscrucea văzduhului

De sub pământ

noaptea tresărind ușor
în bătaie de lună plină

copacii întorși din uitare
răniți de stigmatul timpului
freamătă aducerii aminte

o blândă neliniște
lună prin iarba deasă
destăinuit valurindu-o

în copaci și prin iarba
se arată urcând de sub pământ
într'o levitație de auz tremurător
șoaptele morților

Ursita cerne

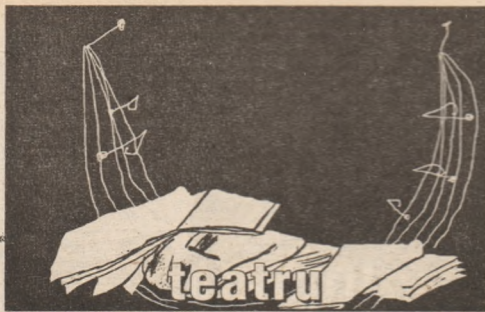
ursita cerne
din înalte văzduhuri
cenușa uitărilor

fruntea și umerii
se mpovărează
de pulberea timpului dus

în sita vremuirii
sclipsesc trei înstelări
mântuite de ardere

ar fi să fie
semnul și dărnicia
unei dăinuiri nevisate ■

conferință de presă la TVR

Momentul zero

ONFERINȚA de presă organizată de Televiziunea Română a avut să ne anunțe o noutate: direcțiile majore ale strategiei pe termen mediu și lung ale teatrului de televiziune, urmând ca elementele concrete (autori, titluri, regizori) să le aflăm altă dată. Trăind noi pe termen scurt, am avut dintotdeauna impresia că această strategie există, că tot ceea ce ni se pare diletant, dizarmonic în realizarea și difuzarea emisiunilor de teatru nu sunt decât excrescențele unui edificiu a cărei măreție este greu de sesizat când nu contemplăm întregul.

Sfâșiat între două obiective – cel de a crea opere teatrale originale cu specific și cel de a înregistra și populariza ceea ce e mai bun sau pur și simplu mai interesant pe scenele capitalei și ale țării – teatrul de televiziune a respirat greu în regim de libertate. Trebuia să recupereze propriile întârzieri și să acopere petele albe, ar fi fost necesar să înregistreze documentar eferescența teatrală a primilor ani de după '89. Poate greșesc, dar dacă o fac este pentru că eventualele realizări nu au fost prezentate niciodată în mod sistematic, dar în timp ce pe scenă au alternat succesele și crizele, teatrul de televiziune și-a prelungit criza, a luat în piept toate hărtoapele, privind neputincios la puținele culmi și la coamele line ale dealurilor.

Figurează în strategia distribuită la amintita conferință de presă obiectivul "păstrării imaginilor de valoare inestimabilă ale patrimoniului cultural național", urmând, probabil, ca valorificarea acestui efort să se facă prin ciclurile de emisiuni *Memoria teatrului* sau *Dicționar de personaje*. S-ar putea ca superlativul să joace o farsă bunelor intenții. Știm că unele spectacole,

Toma Caragiu

Adina Popescu și Octavian Cotescu în *Băieții de la colțul străzii* de D. Drăgan; adaptare pentru TV de P. Popescu. Foto: V. Blendea.

unii regizori sau actori au o valoare inestimabilă de-abia după ce ei nu mai sunt. Montări contestate de o critică teatrală conservatoare sau neînțelegătoare devin repere în evoluția scenei românești după ce creatorii lor au îmbătrânit și întregul nu mai poate fi refăcut decât prin amintirile atât de fluide ale martorilor. Vorbim despre efemerul artei teatrale, dar folosim extrem de zgârcit mijloacele care ne stau la dispoziție pentru a păstra farmecul clipei și pentru a transmite sentimentul victoriei asupra ei. Cenzura comunistă a provocat pierderi ireparabile, evidente de câte ori cineva încearcă să jaloneze cariera marilor actori (nu

mai vorbim de marii regizori) din perioada sa de maximă comuniune a teatrului românesc cu publicul. A fost grozav Cotescu în "Tanța și Costel", dar a fost altfel grozav în Tartuffe; arta lui Caragiu se vede și în filme și în scheciurile TV; dar măiestria lui teatrală e evocată prin multe adjective și puține probe. Lipsește o înregistrare profesionistă a marilor spectacole. Spun profesionistă pentru că în felurite împrejurări am văzut casete înregistrate unde succesiunea de imagini, luate dintr-un punct fix, nu dădea seama despre concepția, valorile vizuale și

de interpretare ale spectacolului. Dacă Teatrul TV și-ar propune un efort sistematic (mă tem de cuvântul științific) asigurându-și colaborarea secretariatelor literare (și ele, sper, interesate de o arhivă modernă), a specialiștilor în teatru de la Institutul de istoria artei de pe lângă Academie, cred că televiziunea publică ar putea să-i răsplătească nu doar pe abonații de acum, ci și pe cei din generațiile următoare. "Refidelizarea" propusă în cadrul strategiei nu se poate face în afara reperelor unei culturi teatrale și televiziunea are mijloacele tehnice necesare pentru a da farmec și atractivitate procesului de cunoaștere. Se va spune că e nevoie de bani; aș adăuga că e nevoie de generozitate și de gândire liberă, de disponibilitatea de a face loc și celor pe care autoritățile temporare și liderii de opinie ai momentului nu consideră că ar avea o valoare inestimabilă. Cenzura comunistă nu trebuie continuată printr-o cenzură a indiferenței, a dezordinii și a gusturilor personale transformate în criterii obiective ale valorii. Teatrul este un fenomen viu și valorile lui se decantează în timp: pentru a ajunge să pozezi un depozit de "valori inestimabile" e nevoie de competență în detectarea și impunerea lor cât timp nu le "stimabilizează" prea multă lume. Funcționează un fel de magie a numelor: teatrele anunță, încă înainte de premieră, "un spectacol eveniment"; e un abuz: faptul că s-au cheltuit mulți bani de către artiști importanți nu conferă calitatea de

eveniment. Se va ști după, în timp ce va dura sau după ce va cădea dacă și ce fel de eveniment a fost. Nume mari ratează, necunoscuți produc emoție și jalonează evoluții viitoare. E nevoie ca specialiștii din televiziune să dea dovadă de o maximă deschidere pentru a înregistra nu doar fumurile și orgoliile celor consacrați, ci și tentativele de a înălța stacheta ale numelor care vin.

ASCINAȚIA lui "mare" operează și la capitolul producției originale: ni se anunță un ciclu "Mari spectacole, mari regizori". Mi-e greu să imaginez cum ambiția de a face ceva "mare" o înlocuiește pe aceea de a face ceva pur și simplu bun. Nu mai e nimeni interesat de spectacole bune, toată lumea vrea doar spectacole mari? Teatrul românesc nu traversează de două - trei stagiuni încoace o perioadă fastă: confuziei prin care spectacole de tot mediocre sunt declarate exemplare n-ar trebui să i se adauge măreția auto-proclamată a televiziunii. Cred foarte mult în capitolul intitulat (și acesta gongoric) *Rampă de lansare*. Da, serile de teatru cu bugete mici și personaje puține, încredințate unor regizori ti-

neri ar putea contribui mai mult la specificul unui teatru gândit pentru receptarea dintr-o sufragerie de bloc, decât ciclurile unde se folosesc cuvintele "de referință", "eveniment", "mare". Televiziunea poate face foarte mult pentru teatru: un rezultat pe care ratingul nici nu-l înregistrează, câteva zeci de mii de oameni, spectatori la o emisiune de teatru, înseamnă mai mult decât cariera scenică a unui spectacol de succes. Pentru mulți, poate fi primul contact cu alt fel de a percepe viața, de a-i înțelege pe oameni, de a se înțelege pe sine.

MATERIALUL distribuit la conferința de presă se încheie în dangăt de clopote și imnuri triumfale, îmbinând vechea limbă de lemn cu cea nouă: "Considerăm demararea acestui proiect *Momentul 0*, coincident cu aplicarea grilei de evaluare impusă de această strategie. O strategie a cărei împlinire este legată de obiectivul multimilenar al teatrului, acela de a ne face mai buni, dând astfel o dimensiune națională catharsis-ului și răspunzând nevoii de modele a societății românești". Nu știu cum se va aplica grila de evaluare catharsis-ului național (va fi și al puterii și al opoziției, al ONG-urilor, al armatei și al bisericii?), ultima oară însă când televiziunea a încercat să răspundă nevoii de modele a reușit tocmai acele emisiuni de care astăzi nici nu vrea să-și amintească și e dispusă să o ia de la zero.

Reușita teatrului de televiziune – considerat în dimensiunile sale de patrimoniu al valorilor scenei, de vehicul de transmisie al climatului de creație, dar și de creator al unui gen nou – poate fi, într-adevăr, un obiectiv "mare". Realizabil în acțiuni, exprimate prin verbe nu prin adjective de succes la conferințele de presă.

Magdalena Boiangiu

Gina Patrichi

O fotografie document:
Maria Callas alături de Franco Zeffirelli

Pe platoul de filmare: Franco Zeffirelli, Fanny Ardant, Jeremy Irons

cronica filmului

de Eugenia Vodă

Callas contra Callas

ZEFFIRELLI n-a vrut să facă un film biografic despre Maria Callas, ci altceva; ca un regizor care a cunoscut-o bine pe "diva absolută" (cu care a lucrat, printre altele, *Tosca*), Zeffirelli ia "elementul Maria Callas" și îl plasează într-o ecuație imaginară. Ce-ar fi fost dacă, spre deosebire de biografia reală, Maria Callas ar fi avut, înainte de a muri, o "revenire spectaculoasă"? Ce fel de revenire? În ce context, cu ce preț, cu ce reacții? Trebuie spus de la bun început că scenariul depășește cu mult filmul propriu-zis; ficțiunea e nu numai cât se poate de credibilă, dar are și calitatea de a "problematiza" din mers, cu alte cuvinte de a transforma acțiunea în suport pentru o întreagă filosofie, de viață și de scenă – filosofia Mariei Callas...

Oricât de dezamăgitor ar fi filmul lui Zeffirelli – pentru că este! –, el are o mare calitate: indirect, o readuce pe Callas în actualitate; cu siguranță, în preajma filmului va crește volumul de vânzări de CD-uri cu vocea divină, și se va amplifica sunetul memoriilor – confesiunilor – controverselor etc. legate de un personaj intrat în legendă încă din timpul vieții. O viață chinată, așa cum a fost, și încheiată la 53 de ani, după atita glorie, în tonuri amare: "Am sentimentul că sînt inutilă, complet inutilă", spunea Callas, cu propriul ei glas (la radio), cu puțin timp înainte de a muri.

Cu prilejul filmului lui Zeffirelli, am citit o antologie a celor mai bune interviuri (sînt doar cîteva, pentru că avea oroare de presă), acordate de Maria Callas de-a lungul unei vieți. Din toate

reiese același stil de a aborda lucrurile, fără înflorituri, cu o franchețe vecină cu asprimea. "Unii se nasc complicați, cu darul de a complica totul; eu m-am născut simplă, cu darul de a simplifica", se auto-diaagnostică Maria Callas, recunoscînd că darul de a simplifica, de a privi în față esențialul crud, neameliorat de nuanțe, cere un anumit curaj. De aici și curajul de a-și simplifica viața la maximum, la 53 de ani; doar că "simplificarea la maximum a vieții" poate să însemne și moarte. Ceea ce a și însemnat.

În viziunea Mariei Callas, "opera e un cîmp de bătălie, iar armele mele sînt vocea și tehnica". Se vede, din acele interviuri, în ce măsură vocea era dublată de inteligență muzicală și de o rigoare a muncii excepțională; "dacă vocea e un instrument de care nu poți să abuzezi, în schimb muzica o lucrezi tot timpul, în cap, în suflet"... În ultimii ani ai vieții ei, Callas și-a pierdut vocea, vocea care-o făcuse celebră, dar nu și vocea "din cap și din suflet". E personajul care-l interesează pe Zeffirelli. Callas din filmul lui Zeffirelli are un cîfru comun cu Tosca; iată, printr-o ciudată coincidență, ce spunea Maria Callas despre acest rol: "De-a lungul anilor m-a cuprins un fel de oboseală vis à vis de Tosca, și nu mi-am regăsit interesul pentru ea decît re-lucrînd-o cu Zeffirelli; am încercat s-o umanizez, scoțîndu-i în evidență anxietatea, indoielile față de ea însăși; o văd ca pe o cîntăreață ușor trecută, care pierde gustul pentru meseria ei și se teme că n-o să-l poată păstra pe bărbatul iubit"... Personajul lui Zeffirelli a pierdut deja bărbatul iubit (Onassis e mort, și, deși o

trădase, fotografia lui tronează printre fantomele de onoare din apartamentul parizian al Divei), și a pierdut și gustul pentru viață; i-a mai rămas, într-o oarecare măsură, gustul pentru meserie, dar un gust imposibil, de vreme ce vocea plecase. "Să lăsăm tragediile pe scenă!", exclamă Callas într-un interviu. Doar că ea a fost, în felul ei, un personaj tragic.

Filmul are un scenariu inspirat, are actori mari, are o echipă de clasă și avizată (în sensul că mulți, de la operator pînă la machieurlor, au lucrat, odinioară, cu Maria Callas). Ar fi putut fi un film splendid. În schimb, e un film, vorba cîntecului, "banal à

pleurer"! Mizanscena, decupajul, dirijarea actorilor, totul trădează nesiguranță, sau soluții la-ndemină, sau, uneori, chiar prost gust (v. începutul șablonard, v. culoarea de "carte poștală ilustrată" în care e pus în pagină amorul celor doi artiști homosexuali). Dacă tot se face mare caz de costumele Chanel concepute de Lagerfeld pentru *Callas Forever*, să spunem că, în esență, e ca și cînd filmul transformă ceva "haute couture" într-o confecție confortabilă (mai mult sau mai puțin pentru midinete). E și tiparul interpretării lui Fanny Ardant... "M-am apropiat de rol cu teama și venerația cu care te apropii de un mit. Am

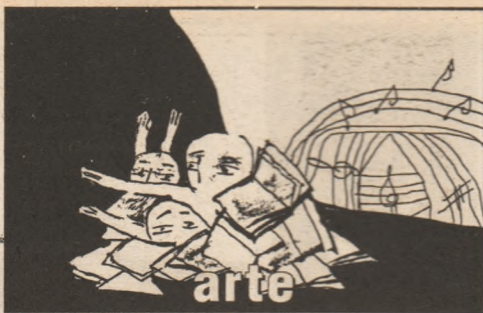
Callas, așa cum a fost...

pornit din afară, de la cum păsea, cum mișca brațele, cum ridea"... Acest nivel i-a reușit; "martori oculari" spun că asemănarea e uimitoare; totul e impecabil în interpretarea lui Fanny Ardant, doar că-i lipsește tocmai grăuntele de nebulie, simburile secrete, acea grandoare a sălbăciei sau a ciudățeniei, care diferențiază o capodoperă de o copie edulcorată. Cît despre rafinatul Jeremy Irons, este pentru prima dată cînd reușește performanța să joace ca un actor prost!

Se știe, după *Medeea* lui Pasolini (1970), Callas n-a mai revenit niciodată în fața camerelor. A avut o veritabilă obsesie pentru "ce înseamnă să înveți să joci în fața unei camere". Zeffirelli își pune personajul – pe pretențioasă, perfecționista, veșnic nemulțumita Callas – să accepte să joace, în fața camerelor, la peste 50 de ani, Carmen! Și adăugînd imaginii vocea înregistrată cu decenii înainte. Ar fi fost mai verosimil, poate, cu Tosca. Pentru că, ceea ce pe scenă e posibil, pe ecran e pe muchie de cuțit; aparatul de filmat e nemilos, iar Callas, cu siguranță, ar fi respins, "în viață", o asemenea propunere. Motivul verosimil ar fi fost că, în cinema, credibilitatea "fizică" e la fel de importantă ca vocea. Or, în film, personajul respinge proiectul pentru că nu i se pare "cîstit" să marieze interpretarea de acum cu vocea de pe vremuri! E discutabil! Pentru că magia cinematografului se hrănește tocmai din "falsul" montajului... Problema nu e că între voce și trup e o distanță de cîteva decenii, problema e de incompatibilitate a trupului cu personajul!

Avea dreptate Callas cînd spunea "muzica ajunge ca să explice totul.... Cine știe să mă asculte, îmi înțelege inima, înțelege din ce și cum sînt făcută"... La filmul lui Zeffirelli, ascultînd-o cîntînd, rămîi vrăjit în scaun, pînă la ultimele litere ale genericului de sfîrșit, și-ai vrea să mai continue... Păcat. *Callas Forever* nu e atît filmul unei cîntărețe, cît filmul unui regizor care și-a pierdut vocea. ■

Callas Forever, un film de Franco Zeffirelli; coproducție italiană-engleză-franceză-spaniolă-română; distribuit de Mediapro; scenariul: Franco Zeffirelli și Martin Sherman; în distribuție: Fanny Ardant, Jeremy Irons, Joan Plowright ș.a.

muzică

Confesiune

PRINTRE interpreți și compozitori se vehiculează de mult ideea că muzicologul este eventual un pianist ratat. Nu este atât de bun instrumentist pentru a intra și absolvi facultatea de interpretare, nu are nici har compo-nistic, iar atunci tocește puțină istorie a muzicii și studiază muzicologia. Delimitarea între muzicolog și cronicar muzical, cel puțin pentru marele public, dacă nu și pentru mulți din confrății muzicieni, este ambiguă sau nu există. La Berlin, am cunoscut nu demult interpreți de operă. Dând mâna cu ei și fiind prezentată ca muzicolog, au zâmbit politicos și neîncrezător totodată. Cineva a precizat că sunt și pianisti. Fața celorlalți s-a luminat brusc, și un suspin de ușurare a însoțit o adevărată efuziune de prietenie. Eram de-a lor. (Indiferent că aș fi putut fi o pianistă execrabilă...)

În cercuri intelectuale românești, muzicologul nu poate impresiona prin nimic: cărțile sale sunt rareori (sau deloc) citite, de teama jargonului specific (pe bună dreptate, uneori). Discuțiile interdisciplinare sunt extrem de restrânse. Poate că și sistemul nostru de învățământ le evită. Se oferă muzicologului pregătirea practică temeinică, similară cu a compozitorului și a dirijorului de orchestră, dar nu există secție de muzicologie la universitate, vecină cu departamentul de filosofie (ca în spațiul german). Muzicologul nu poate nici aspira la premii răsunătoare, asemenea interpretului sau compozitorului, aproape nici nu mai îndrăznesc să spun asemenea scriitorului.

Și atunci, ce să răspund eu, care predau muzicologia, unor tineri de 18 ani, care mă întreabă ce perspective sau beneficii ar avea înscriindu-se la secția noastră universitară? Sau unor studenți ai secției pedagogice, care ar dori o a doua specializare (pe

care trebuie să o plătească), dar nu sunt siguri că le va folosi practic la ceva? Nu toți absolvenții de muzicologie ajung să lucreze în Radio sau Televiziune, cu atât mai puțini în învățământul universitar, presa scrisă nu mai are demult critici muzicali angajați. Pentru a deveni profesor în licee și școlile de muzică nu e nevoie neapărat de diplomă în muzicologie. Dacă găsesc forța necesară pentru a fi onestă, descriu câte unei tinere, în culori ușor îndulcite, e adevărat, această perspectivă a absolverului de muzicologie, adăugând un "însă": cei mai buni își găsesc totuși de cele mai multe ori un loc potrivit (fie el și datorat vreunei burse de cercetare în S.U.A.). Și continui să cred că muzicienii au încă nevoie de cercetare, de analiză, de istorie, precum și de cronicari muzicali educați. Mai descopăr încă fete (în ultima vreme, muzicologia pare a fi devenit o disciplină ocolită de băieți) care simt nevoia să aprofundeze contactul cu partitura sau cu viața muzicală, fără a întreba niciodată la ce le folosește. Iar studiul muzicologiei presupune câteva "obstacole", supărătoare pentru cineva care aspiră numai la o diplomă universitară în acest domeniu.

Condiția esențială pentru un student la muzicologie rămâne cunoașterea a cel puțin două limbi de circulație. Altminteri se va limita într-un mod inacceptabil la bibliografia românească. Scrierile despre muzică rămân un capitol deficitar, iar accesul la informație atât de limitat, încât un muzicolog se poate uita jenat și invidios la un filolog ce are la dispoziție traduceri de texte universale importante - literare sau teoretice. Pe de o parte nu se practică soluția mai rapidă a traducerii, pe de alta nu se încurajează o producție "autohtonă". Nu veți găsi - dacă veți căuta vreodată dintr-un impuls meloman prin librării sau biblioteci - monografii *decente* și *recente* despre Monteverdi, Bach, Haydn, Debussy (iar șirul numelor ilustre se poate considerabil amplifica) în limba română. De pildă, există o traducere dintr-un autor rus care, cu decenii în urmă, demonstrează angajata laicizare în creație a lui Bach, neîntrecută decât de fronda sa contra asupririi feudale, sau un ciudat dialog epistolar al unui autor român cu același compozitor baroc, inserat într-o monografie ce "descoperă" origini trace ale muzicii bachiene... Și am ales intenționat exemplul lui Bach, dat fiind că ne-am obișnuit ca acest nume să sclipească a semnal de alarmă

atunci când este vorba de "mare muzică".

O istorie completă a muzicii, în stilul cărților cu un grad mai mult sau mai puțin pronunțat de specialitate, ce apar periodic în Europa, nu se poate "aduna" din cele câteva monografii semnate de autori români, și nici măcar din cursurile universitare ale Universității Naționale de Muzică din București, inegale ca valoare a semnatarilor și doar rareori aduse la zi. Această "aducere la zi" ar trebui să cuprindă, pe de o parte, purificarea de falsificările politice, obligatoriu prezente în cărți scrise înainte de 1989 iar, pe de alta, modificarea esențială a metodologiei, ca o consecință necesară a spiritului contemporan și a vastei bibliografii de specialitate din Europa sau S.U.A.

Dar acest tip de monografie informativă sau de istorie a muzicii reprezintă doar primul instrument în cercetarea muzicologică, la fel ca și enciclopediile muzicale importante. Mai departe, demersurile specializate în analiză, estetică, semiotică, stilistică muzicală (ș.a.m.d.) se lasă (și ele) încă așteptate, poate nu din vreo lipsă a potențialului creator, cât mai ales din nesiguranța unei finalități editoriale. Cine s-ar încumeta, bunăoară, să traducă textele dificile ale lui Adorno, fără un contract ferm? În consecință, continuăm să ignorăm cu grație o carte fundamentală precum *Philosophie der Neuen Musik*, ca și monografiile sau studiile semnate de filosoful-muzicolog.

În timpul scrierii acestui articol, îmi arunc privirea asupra unui interviu consistent cu unul din cei mai temeinici muzicologi din România, Francisc László. Interviul în sine, apărut recent și la Cluj și în București, constituie o raritate publicistică prin tematica sa, axată tocmai pe confesiunea unui muzicolog care a știut mereu să echilibreze cercetarea istoriei cu cea sistematică, critica muzicală cu înțelegerea entuziastă de proiecte manageriale. Francisc László spune: "Muzicologul ar trebui să fie de toate, filolog și arhivar, estetician și istoric, psiholog și sociolog, hermeneut și informatician. Ceea ce, omeneste, nu este posibil." (...) "Individul contribuie la înțelegerea colectivă a breslei sale specializându-se pe un număr restrâns de discipline (atenție, una singură ar fi prea puțin!) și urmărind atent, pe cât îi stă în putință, ceea ce se întâmplă în celelalte."

Valentina Sandu-Dediu

Alchimistul

RCHESTRE au existat, desigur, înainte de a exista dirijori. Poate de aceea multimile de instrumentiști nu se lasă duse de nas, cu una cu două de vreo baghetă, oricât de iute și de ascuțită ar fi ea. Orchestrele sunt națiuni de timbre sonore ce își declină dreptul la putere în favoarea dirijorilor, grație sufragiilor și prescrierilor acestora, dar orice putere neîmpărțită se prăbușește asemenea unui arbore fără rădăcină. Istoria muzicii consemnează, nu de puține ori, exemple de dirijori ce și-au aflat rădăcinile în orchestre; sunt însă și orchestre care s-au dezvoltat din rădăcini plantate de unii dirijori. Nu doar ca emanații a personalității șefului de orchestră ori ca peceti ale voinței persistente de a impune un stil, o manieră, ci și ca instituții cu organigrame perceptibile și perfectibile, neconținut șanjabile, itinerante. Trupul unei orchestre se cade a fi întreținut aidoma corpului unui atlet, prin exerciții, dietă și tenacitate, fie și numai pentru că, nu-i așa, trupul este primul discipol al sufletului. Nimic nu poate suplini, de pildă, grefele pe care un colectiv instrumental trebuie să le suporte într-o permanentă ameliorare a partidelor și compartimentelor orchestrale. Nimeni nu poate solicita o mai oportună și probă pivotare la pupitre decât dirijorul însuși. Uitați-vă la filarmonica bucureșteană: ce infuzie de forțe tinere; câtă abilitate în reformarea unei orchestre care, oricum, ar fi năpârlit de la sine! Cu iscusință strategică și cu fler selectiv, Cristian Mandeal a polisat un colectiv a cărui omogenitate era

până mai ieri brăzdată de asperități inconfortabile, lubrifiindu-i resorturile cele mai delicate. Defosilizarea orchestrei s-a săvârșit treptat, în etape, printr-un mecanism ce a agreat deopotrivă atitudinile de acceptare și de respingere. S-a acceptat astfel ideea unor audii și concursuri prin care cei mai buni juni absolvenți de conservatoare să poată accede în orchestră: omul potrivit la locul potrivit, ajungându-se la un tot armonios dominat de comutativitatea și interdependența funcțiilor aferente. Totodată s-a respins varianta de-personalizării și de-personificării, a topirii în colectiv, încurajându-se individualitățile, manifestările ce rup parapetul convențiilor facile și conivențelor găunoase. Fiind o creație continuă, ce trebuie ocrotită și sporită, orchestra este și sediul unor contradicții virtuale, care se cuvin a fi escamotate cu relaxare și discernământ. Asumându-și integral rolul de proiectant și de constructor, Cristian Mandeal a făcut din filarmonica bucureșteană locul geometric de întâlnire al schimbării cu permanența. Schimbare ca frenezie și inflație a permanenței; permanența ca schimbare condiționată și controlată. Așa s-a ajuns ca orchestra să sune după cum vrea dirijorul, cel care, precum Cristian Mandeal a re-gândit un aparat deosebit de complex și de sensibil. *Solve et coagula*. Pentru publicul meloman, Cristian Mandeal este un alchimist. Nu numai al relațiilor sonore, atunci când stă pe podium, ci și al relațiilor umane ori al cutumelor repertoriale și impresariale, atunci când ocupă fotoliul de manager.

Liviu Dănceanu

POLIROM

NOUĂȚI
martie 2003

Peter Sloterdijk

Critica rațiunii cinice
(vol. II)

Iris Murdoch

Marea, marea

Henry James

Daisy Miller

György Konrád

Călătoria

În pregătire:

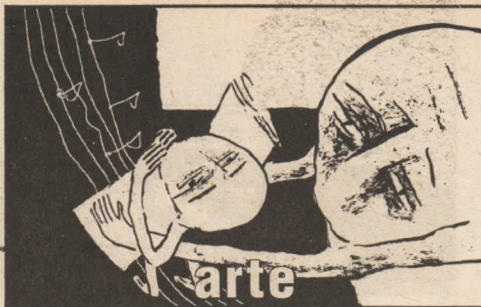
Walter Kolarz

Mihail Bulgakov

Mituri și realități în Europa de Est
Inimă de cline

Reduceri de 30%

Pentru oferta săptămânii în site-ul www.polirom.ro AgendaComenzi la: CP 268, 8600 Iași. Tel. & Fax: (0232)214100; (0232)214111; (0232)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978 Timișoara, Tel.: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.rowww.polirom.ro

cronica plastică

de Pavel Șușară

Amneziile posterității

HIAR dacă ei sînt cu totul absenți de pe piața de artă, Horia Bernea și Vasile Kazar au aceeași posteritate îngrată ca și Ion Bitzan (și ca majoritatea celorlalți artiști care au dispărut cu cîțiva ani în urmă!). Ca și cînd cariera exemplară a acestora ar fi epuizat în stricta contemporaneitate întregul stoc al memoriei colective, imediat după moarte deasupra numelui lor s-a instalat o tăcere impene-trabilă, de mormînt și ea. Abandonată într-un spațiu al așteptării în sine, fără sens și fără speranță, ei există acum aproape ca niște abstracțiuni, ca niște concepte aride și pure. Lucrările lor nu circulă, expoziții nu li se organizează, texte despre ei nu se publică, iar ținerea de minte a prietenilor și puterea de imaginație a

tinerilor nu sunt nici ele mai mult decît simple ipoteze de lucru și exerciții de optimism naiv. Pînă cînd opera lor va fi iarăși printre noi, memoria ni se va elibera și vor începe să apară studiile, exegezele, monografiile și expozițiile pe care ei le merită cu prisosință, măcar o privire succintă ar mai trebui să aruncăm, din cînd în cînd, și în urmă. Așadar:

HORIA BERNEA: o personalitate de tip enciclopedic, care, într-un anume fel, reface pe spații mici istoria generală a picturii, dar și aspiră, în același timp, la definirea unei imagini globale a lumii. Caz unic în pictura noastră, și nu doar în cea contemporană, de continuitate launtrică și de permanentă reformulare exterioră, el reușește să traverseze cam toate experiențele majore

ale genului. Însă în paralel cu investigația picturii ca limbaj, ca tehnică și ca instrumente, Bernea încearcă și decodarea imaginii ca metaforă a creației înseși. Între procesul de cristalizare a obiectului plastic și traseele devenirii, în general, pictorul sugerează o solidaritate intimă, nașterea formei din magma cromatică transformîndu-se într-un comentariu asupra nașterii pur și simplu. Dar pentru a urmări acest traseu de la virtualitate la existență, de la materia indiferentă la sens, Horia Bernea răs-toarnă istoria picturii. El nu pornește de la observația și însușirea unei lumi deja constituite, așa cum sugerează o îndelungă istorie a mimesis-ului, ca mai apoi să ajungă, refăcînd calea inversă, la stadiile primare ale limbajului - cum s-a întîmplat, de fapt, în istoria picturii unde imaginea intră într-un amplu proces de disoluție pînă la completa abstractizare -, ci pleacă de la ultima ipostază a imaginii, de la disoluția ei, și o restaurează încetul cu încetul pînă îi restabilește structurile figurative. Dacă, vorbind în termeni strict tehnici, istoria picturii urmărește deplasarea interesului de pe epica imaginii, cu nenumăratele ei denotații și subtexte, pe conștiința de sine a mijloacelor de expresie prin care se abolește orice exterioritate, Bernea procedează invers. El experimentează copios un larg registru expresiv, de la incizia grafică la jocul aleatoriu al combinațiilor cromatice și pînă la ieșirea din suprafață, pentru ca, mai apoi, să coaguleze totul într-un cuprinzător discurs despre lumea creată, despre rațiunea ei ascunsă și despre aspirațiile spirituale pe care ea le încorporează.

Chiar dacă fiecare dintre etapele picturii lui Bernea are o logică interioară proprie și o mișcare particulară a expresiei, adevărata anvergură a personalității artistului nu poate fi determinată decît printr-o lectură globală. Pentru că, asemenea marilor creatori, pictorul trăiește prin cumul și nu prin secvențe. Doar puse cap la cap, în ordinea lor formală și nu neapărat cronologică, etapele succesive dau dimensiunile unui sistem de gîndire care nu este exclusiv plastică, dar care nici nu încearcă să se autonomi-

Vasile Kazar - Înfașisări la curtea veche

zeze față de ceea ce se numește meditație artistică. Faptul că această gîndire specifică poate fi extrapolată, că ea reverberează într-o atitudine existențială și, finalmente, spirituală, ține exclusiv de performanța artistică, de strictetea unei viziuni aplicate, de profunda stăpînire a tehnicii lor și nicidecum de anexarea vreunei retorici exterioare.

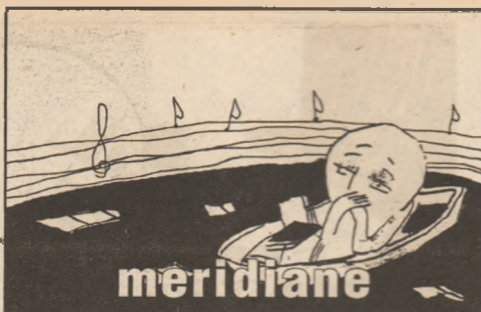
VASILE KAZAR: născut în Maramureș, la Sighetul Marmăției, unde și-a descoperit înzestrarea și a început să deseneze și să modeleze spontan, el este una dintre cele mai complexe personalități ale ultimei jumătăți de secol. A studiat la București și la Paris, a ascultat trîmbițele Apocalipsei la Auschwitz și a văzut lumina mîntuirii, asemenea lui Saul din Tars cel orbit pe drumul Damascului.

Această istorie personală ieșită din comun, cu infernul și cu victoriile ei, nu avea cum să se risipească doar în clipe trecătoare. Ea a construit, mai întîi, un destin artistic și mai apoi a hrănit o adîncă și puternică vocație spirituală. Pentru că desenul nu este, în ceea ce-l privește pe Vasile Kazar, doar o meserie, și cu atît mai puțin o simplă deprindere care se cere sistematic exersată, ci o formă de rememorare și de reconstrucție a lumii. Să nu uităm că Dumnezeu însuși este primul artist, și dintre artiști este primul desenator. Despărțirea apelor de uscat, a luminii de întuneric, a apelor de sus de apele de jos este cea dintîi separație prin linie și tot cea dintîi compoziție cu valori. Așa l-a înțeles și Vasile Kazar, ca univers autonom și ca act de întemeiere. El l-a scos din condiția sa periferică și pregătitoare, din lumea sfioasă și umilă a schiței ori a eboșei, dar și din suficiența și frivolita-

tea privirii umoristice, spre a-l arunca în vîltoarea marilor bătații pentru înțelegerea vieții și pentru accesul la vis. Și prin desen, Vasile Kazar a cercetat și, mai apoi, a contemplat toate ungherele lumii, ale celei din afară și ale celei dinlăuntru. De la observația directă a modelului, de multe ori legat de etnografie și de istoria aburită a țaranului, și pînă la scufundarea în adîncimile ființei umane, în sufletul ei individual sau colectiv, nimic nu i-a fost indiferent. Fiecare dintre aceste avîntări spre orizontul lumii din afară ori prin obscurele meandre launtrice a adus după sine schimbări de stare și modificări ale formei. În faza cea dinții imaginea este concentrată, linia hotărîtă ca o tăietură de cuțit, fără ezitări și chiar fără îndoieli. Obiectul respiră liber în spațiul care-l înconjoară, totul este la locul său și nimic nu întunecă o seninătate eroică peste tot răspîdită. Apoi siguranța dispăre încetul cu încetul și se stinge tăcută ca ultima rază în amurg. Linia de altădată, posedată aproape fizic și folosită necruțător, rămîne uitată acolo, în lumea ei, și apare o alta, imaterială, transparentă, care se naște și moare odată cu forma pe care o dezvăluie. Ea se preschimbă din substanță în energie, după cum imaginile înseși se preschimbă, din mărturie și comentariu, în metaforă, spovedanie și reverie. Centrele imaginii explodează, schijele lor curg către margini și odată cu ele începe spaimea de gol, de neantul hîrtiei și de neantul de dincolo de hîrtie. Întoarsă spre sine, privirea își redobîndește puritatea și redescoperă calea rătăcită a întoarcerii la sursă. La oceanul dintîi, la respirația ritmică a unor făpturi nediferențiate încă, la amintirile unui trecut insondabil sau la prefigurările unui viitor nedeterminat. ■

Horia Bernea - Coloana

OLIVIER ROLIN

Tigru de hârtie (fragment de roman)

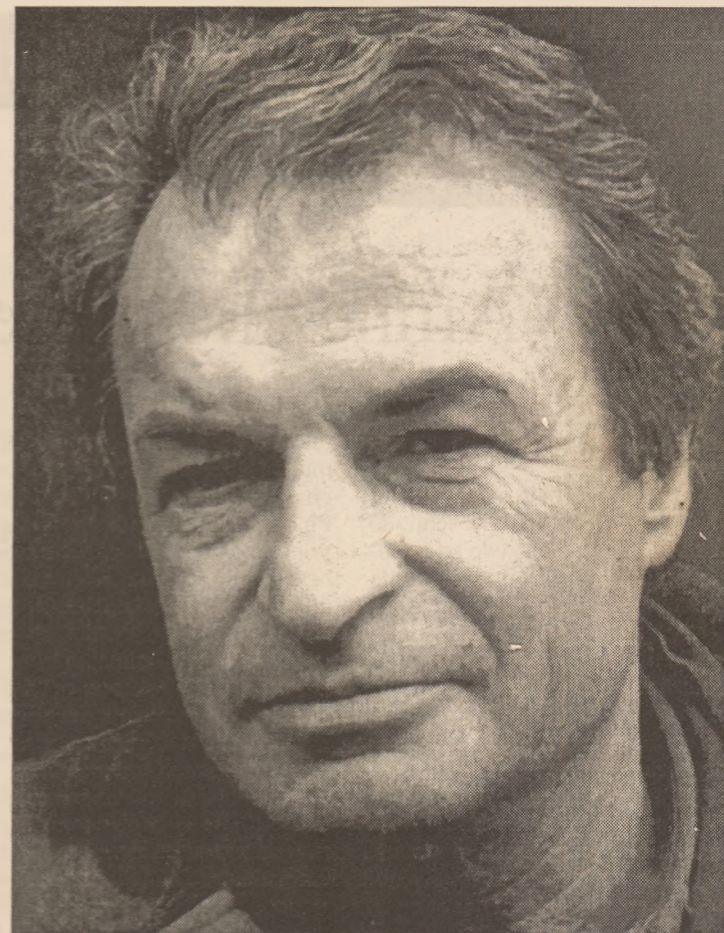

VENIMENTUL editorial cel mai notabil al toamnei literare 2002 în Franța a fost, fără îndoială, apariția romanului *Tigre en papier* (Seuil, 268 p.), finalist în cursa pentru Premiul Goncourt. Autorul, Olivier Rolin, este un nume binecunoscut în mediile literare: prozator aflat deja la al zecelea volum, el a publicat de-a lungul anilor o serie de romane dintre care amintim *L'invention du monde* (1993), *Port-Soudan* (1994, Premiul Fémina), *Méroë* (1998) sau povestiri de călătorie (*En Russie*, 1987; *Mon galurin gris: petites géographies*, 1997).

În *Tigru de hârtie* personajul-narator, Martin, îi povestește Mariei, fiica celui mai bun prieten al lui din tinerețe, supranumit Treize, mort acum, fapte și întâmplări „de demult”, adică din Franța anilor '60-'70, când un grup de tineri anarhiști din care amândoi făceau parte, îndoctrinați până peste poate cu teoria maoistă – în accepția căreia imperialismul american era un tigru de hârtie – militau în cel mai activ, dar și cel mai naiv mod pentru instaurarea Revoluției, pentru progresul „maselor largi”. Romantici incorrigibili, Martin, Treize, Fichouit-dit-Julot, Momo-Mange-serrures, Judith, Chloé, Roger le Belge, Reureu l'Hirsute și toți cei asemeni lor resping societatea burgheză și individualismul din anii când președintele Pompidou (numit în roman președintele Pompe!) i-a urmat lui De Gaulle.

Treizeci de ani mai târziu, când fiecare dintre ei se vede încorsetat într-un prezent fad, când bătrânețea și nostalgia bat la ușă, Martin recuperează tot acest trecut, pe care îl transmite Mariei, tânăra ce nu știe mai nimic despre tatăl ei. Iar povestirea se țese și ea în cercuri concentrice, într-o continuă mișcare de revoluție, un circuit de o noapte pe care cei doi îl fac în jurul Parisului, de-a lungul perifericului luminat, într-o mașină numită Remember.

Despre ultimul său roman, despre tigri de tot felul, dar în special de hârtie, pe hârtie, despre diverse detalii ale genezei operei, Olivier Rolin a avut amabilitatea de a răspunde la câteva întrebări pentru cititorii României literare.

PESCURT, în zorii acelei zile, la ora când Parisul se scoală, ceas cumplit când proletarii merg la caznă, noi eram cam afumați și, în plus, Treize era sigur drogat, habar n-am cu ce, n-aveam chef să știi. Închideam ochii, nu voiam să-i văd pe-ai lui. Am ajuns în piața Saint-Sulpice venind poate dinspre bulevardul Saint-Germain, dintr-un *bistro-tabac* destul de împuțit, ce se numea Old Navy și era deschis toată noaptea (mai există și astăzi, cred, dar nu mai vinde țigări și probabil se închide la ora două, lumea a devenit mult mai igienică). Și acolo, în piața Saint-Sulpice, am văzut schelele. Turnul dinspre sud, cel frumos, ce a rămas neterminat, era învelit în grinzi subțiri puse alandala, de-ai fi zis că-i rampa de lansare a lui Saturn V și la început asta ne-a entuziasmat,

schelăria înaltă de metal înălțată spre cer. Urma să ne strecurăm în capsula Apollo și să plecăm pe Lună, pe Pământ nu mai aveam nimic de făcut. De fapt, o întrebă așa, în trecere, pe fata lui Treize: știți de ce sunt diferite cele două turnuri de la Saint-Sulpice (pe ele mă piș, a spus nu mai știu cine)? Nu? Ei bine, din cauza Revoluției. La început, erau amândouă ca acela dinspre sud, la fel de simple, la fel de romane. Mai apoi, preoților li s-a părut că-s cam sărăcuțe și i-au cerut unui arhitect să mai pună ceva. Iar tipul ăsta, care a construit mai târziu Arcul de Triumf, numele lui îmi scapă, vezi ce nereserios sunt, a avut timp să decoreze doar turnul dinspre nord, iar când s-a apucat de cel dinspre sud, ce dă spre Luxemburg, gata distracția! Era în 1789! Lucrările puteau să mai aștepte...

NU NE-A FOST prea greu să forțăm un gard, la bază, și am început să urcăm. Aveam o forță și o inconștiență teribile. Pe măsură ce urcăm, ne modificam planurile. Urma să ne imbarcăm în Apollo și să facem revoluție pe Lună. Apoi, ne-a venit în cap să-i dăm întâlnire lui Dumnezeu. Masă rotundă acolo sus, la vârf. Trecusem de etajul cu coloane dorece, eram de-acum în ordinul ionic. Singurele două cântece corecte din punct de vedere teoretic sunt *Crezul* și *Internaționala*, susțineam eu cățărându-mă ca o maimuță, restul nu-i decât șansonetă. Făceam orice. Ne opream, mai urcăm un palier, aprindeam o țigară, zbieam cre-

do în unum Deum și sculați voi oropsiți ai vieții. Ajuns în dreptul capitulurilor cu volute, deasupra galeriei superioare, Treize a remarcat: motor ionic! Nec plus ultra. Am lăsat NASA în urmă. Tehnologia americană nu era decât un tigru de hârtie. Noi doi aveam propulsie ionică. Urma să zburăm ca niște îngeri. Pe atunci nu știam că la nivelul zero al turnului nostru de lansare se află o frescă a lui Delacroix reprezentând lupta cu Îngerul – și încă una, Heliodor zdrobit, căzut pe Pământ. Nu intram în biserică, arta nu ne interesa decât dacă era marginală, și nici atunci... Delacroix, pentru noi, era numele unui amic de demult și un portret de pe o bancnotă. Ne cățărăm. Când o ușă zăvorâtă bara scara, ocoleam, ne suiam din schelă în schelă, ca niște matoși pe catarge. Am făcut o hală în dreptul terasei dintre cele două turnuri, deasupra logiei. Vântul sufla în pânze, eram la Capul Horn. Veneau zorii după o noapte grea, petrecută în manevre. Albatroșii atingeau coama valurilor. Vasul *Saint-Sulpice* își croia drum, cu pânzele strânse. Cântam: *We'll pull and haul together, we'll haul to better weather*. O să ajungem la Valparaiso. Problema, îmi spunea Treize, e ce facem după aia? Nimeni n-are nevoie de încărcătura de broșuri roșii din cală. Ni s-a băgat pe gât marfă proastă, după el. Și-n afară de asta, nu aveam unde să ne întorcem, nu aveam un port al nostru. Cu siguranță că am avut unul, altădată, la început, am plecat și noi de undeva, dar am uitat unde se găsește locul acela, ba chiar și cum se nu-

mește. Tu mai ții minte? mă întreba. Nu. Atunci, eram condamnați să rătăcim. Până una alta, trebuia să ne cățărăm în continuare până în vârful catargului, ca să legăm gabierul mic, ce sta să se rupă și ne făcea să avem o înclinare puternică deasupra bordului. Valurile scaldau puntea. Hai! Pe măsură ce urcăm și zorii se apropiau, Parisul se desfășura dedesubtul nostru, val după val, până la orizont. Tălăzuire abruptă de zinc pe care scânteiau câteva statui de aur, dom, geniu, cai înaripați. Clopotnițe, Saint-Germain foarte aproape, lângă care le-am tras o mamă de bătaie fasciștilor occidentali, în '68, când li s-a năzărit să facă o manifestație de susținere a fanșelor din Vietnamul de Sud. Din pretinsul Vietnam de Sud, rânjește Treize. Saint-Germain l'Auxerrois, pe malul celălalt, unde au bătut clopotele în noaptea de Saint-Barthélemy, Saint-Eustache, deasupra a ceea ce încă era o groapă imensă, ca și cum un aerolit ar fi căzut acolo, harpoanele zimțate ale catedralelor Notre-Dame și Sainte-Catherine, turnul Saint-Jacques, biserica Saint-Etienne-du-Mont unde sunt îngropați Racine și Pascal pe care-i salutăm din depărtare, turnul Clovis pe care Angelo a pus cândva drapelul roșu. Pilonul kaki, acolo, o, turn Eiffel, păstorule. Eu și cu Treize nu-i știam decât primul etaj. Am urcat într-o zi ca să desfășurăm în gol mari banderole ce sărbătoreau „victorioasă luptă a poporului vietnamez”. Era în timpul vizitei lui Nixon la Paris... Înainte sau după faimoasa călătorie la Pekin? Înainte, cu siguranță,

mi-a amintit Treize, pentru că tocmai în timpul călătoriei la Pekin a șefului tigrilor de hârtie Pierre Overney a fost omorât, la poarta Zola a uzinei Renault din Billancourt: și asta se întâmpla în februarie 1972, încă mai țineam minte. Într-o zi va trebui să urcăm până-n vârful turnului Eiffel, îmi spune el. Acum, când nu mai avem nimic de făcut acolo, decât să privim, ca toată lumea. Acum, când tot ce facem e să tragem cu ochiul. Pe vremea aceea, îi spui fetei lui, încă nu eram obișnuiți cu uriașul toc pentru pieptene care e turnul Montparnasse și nici cu turnul Zam, de la Facultatea de Științe. Era stilul lansat de președintele Pompe. Și sub turnul Zam am avut o bătaie memorabilă, la începutul cursurilor în '68, dar de data asta cu „revizionism”, și puțin a lipsit ca Treize să nu-l facă piftie, cu o masă aruncată de la etajul patru, pe un tip ce avea să ajungă director la *Huma*...[...]

Acum suntem foarte sus, am ajuns deasupra frontoanelor circulare, la ultimul nivel al rachei noastre. Treize inspectează modulul lunar, atinge piatra, se apleacă deasupra puțului. Totul pare OK. Dintr-o dată se răzgândește. Dar Dumnezeu? Asta unde s-a dus? N-aveam întâlnire cu el? Nu trebuia să stăm de vorbă? A întârziat? Sau poate că se ascunde? Poate i-e frică de noi? Ți-e frică, hei, inorogule, tipă el. Inorogu' lu' Pește. Râde în hohote, într-un mod care mi se pare exagerat. Ca și cum ar fi spus lucrul cel mai caraghios din lume. Pare din ce în ce mai stărnit iar eu, prin contrast, din ce în ce mai rezonabil, ca de obicei. Obosea-

De vorbă cu autorul

- Olivier Rolin, ce v-a determinat să scrieți *Tigru de hârtie*? A existat un „declic” inițial?

- De fapt, cu mult timp în urmă, am început să mă gândesc la un roman despre anii aceia, „anii '68”, cum se spune acum. Cred că ideea mi-a venit pentru prima dată prin 1988, în orice caz înainte de a concepe, de a pregăti și scrie *L'invention du monde*. Dar era fără îndoială prea „devreme” (cu toate că trecuseră douăzeci de ani...). În orice caz, atunci n-am scris nici un rând. Oricum, ceva a rămas: numele personajului dispărut, Treize, nume enigmatic, de altfel, căruia nu-i intrăzeam prea bine sensul, dar care mi s-a instalat în minte. Poate din cauza unui joc de cuvinte semi-conștient: căderea Troiei (Trois...), căderea lui Treize. Pentru că m-am gândit, chiar de pe atunci, că personajul acesta avea să aibă un astfel de sfârșit, căzând de sus, de pe un acoperiș și din această cauză titlul pe care l-am dat virtualului roman era „Căderea lui Treize”.

În cele din urmă am scris *L'invention...* și nu *La Chute de Treize*. După câțiva ani m-am gândit din nou la roman, am scris chiar vreo sută de pagini, dar nu prea mergea, am abandonat (a fost singura dată când am lăsat un manuscris început și e tot prima dată când am dat atâtea târcoale unui proiect...) și am scris *Méroë*. După asta, într-un sfârșit, cea de-a treia încercare a fost „cea bună”. Dar vedeți, nimic nu a venit dintr-o dată (e ultimul lucru pe care l-aș putea spune), nu a fost un declic, ci o serie de declicuri succesive timp de aproape cincisprezece ani. Și în final, când m-am apucat serios de treabă, acum doi ani, mai multe considerente m-au determinat: faptul că perioada aceea a fost (și are toate șansele să rămână așa) perioada cea mai românească pe care am traversat-o; faptul că memoria mea, slabă, foarte imprecisă, a transformat de mult timp amintirile într-o cvasi-ficțiune, în povești, în roman; faptul, de asemenea, că simțeam nevoia, înconjurat de egotismul și de cinismul contemporan, să vorbesc despre o perioadă care avea ridicolul ei, dar care era totuși dominată de un anume idealism, un anume altruism; cu atât mai mult cu cât mi se părea că epoca aceea, nu chiar foarte îndepărtată, la urma urmei, era foarte puțin cunoscută de tinerele generații, foarte puțin înțeleasă: or, eu cred că un scriitor are până la un anumit punct datoria de a transmite, de a împiedica rupturile de sens, are datoria de a face din literatură ma-

rea arhivă a experienței umane.

- Prin urmare, se poate spune că tinerii francezi de astăzi și cei care erau tineri în mai '68 nu mai au valori comune, nu mai au un limbaj comun?

- În orice caz, cred că istoria noastră, istoria acestei generații care pentru ultima dată a crezut în „Revoluție”, le este destul de opacă, de neînțeles. Dar trebuie să mai spun că înțeleg acest lucru, în mare parte: chiar și pentru noi, „veteranii”, multe aspecte din istoria noastră sunt acum greu de înțeles. De ce oare detestam atât de mult cultura, arta, literatura (considerate ca fiind, de-a valma, „burgheze”)? Cum de ne puteam umple mintea (și prețindeam s-o umplem și pe-a altora) cu biata „gândire” a lui Mao? Cum se face că nu ne alarma cultul personalității? De ce nu înțelegem că sacrificiul radical al individului este antecamera totalitarismului? Etc. (Îmi închipui că în România aceste întrebări își găsesc un ecou diferit de cel din Franța). Și apoi, e foarte posibil ca generațiile diferite să nu aibă un limbaj comun, nicio dată, niciunde – cel puțin dacă sunt lăsate să-și construiască propriile vise, propriul imaginar: așa ceva nu ține de epoca noastră.

- Ca să revenim la *Tigru de hârtie*, cred că un rol central îl are aici căutarea tatălui. Există detalii autobiografice în unele secvențe ale narațiunii, de exemplu în călătoria lui Martin pe urmele locotenentului R.?

- Sunt multe trăsături cvasi-autobiografice în secvențele relative la anii '60-'70, la episoadele din istoria „maoiștilor” francezi, eu fiind pe atunci unul dintre conducătorii lor: cea mai mare parte a poveștilor din carte sunt derivate din întâmplări reale, la care am participat. Cât despre locotenentul mort în Indochina, are într-adevăr legătura cu tatăl meu, care s-a angajat în armata „francezilor liberi” în al doilea război mondial, iar un frate mai mic al mamei a fost omorât în circumstanțele pe care le amintesc, la începutul războiului din Indochina, pe fluviul Mekong. Moartea aceasta, oricare i-ar fi cauza, mi-a scufundat copilăria într-un climat de „melancolie istorică”. În majoritatea cărților mele se găsesc multe elemente „cvasi-autobiografice”, dar transformate, recombinate, în așa fel încât povestea spusă este la urma urmei foarte diferită de niște posibile memorii, iar portretul naratorului e destul de îndepărtat de un autoportret: sunt mai mult niște anamorfoze, acele imagini deformate ale vieții.

- Ce loc ocupă Parisul în geneza acestui roman?

- Cunoașteți faimoasele versuri ale lui Victor Hugo, din *Tristesse d'Olympio*: «Nature au front serein, comme vous oubliez / Et comme vous brisez dans vos métamorphoses / Les fils mystérieux où nos cœurs sont liés.» Dacă natura reprezintă o forță a uitării, orașul – orice oraș – este, dimpotrivă, memorie cristalizată, pietrificată. Astfel, există o strânsă legătură între roman, al cărui material este, în general, trecutul, și orașul, care nu-i altceva decât trecut sedimentat, stratificat, suprapus. Acesta este un adevăr general. În cazul particular al acestui roman, *Tigru de hârtie*, și al acestui oraș, Parisul, raportul general este dublat de unul istoric, deosebit: poveștile narate în carte au legătură cu acea perioadă de la sfârșitul anilor '60 când imaginarii „Revoluției” a înflorit pentru ultima dată; or, după cum știți, Parisul a avut un loc important, un loc central, cel puțin pentru francezi – dar cred că și pentru străini – în imaginarul acesta. Una dintre imaginile majore ale Parisului era aceea de „oraș al revoluțiilor” – de la luarea Bastiliei până la Comună, trecând prin toate zilele revoluționare din secolul al XIX-lea. A se vedea *Mizerabilii*... Este ceea ce o carte recentă, de Eric Hazan – *L'invention de Paris* – numește „forța de ruptură a Parisului”. Baricadele din mai '68 au fost, în zilele acelea, ultimul avatar.

- Iar acum, la sfârșitul interviului nostru, ați putea dezvălui pentru cititorii României literare câteva din proiectele dumneavoastră? Aveți „în șantier” un nou roman?

- Un nou roman, nu, nu încă. Îmi trebuie în general mai mult timp – trei, patru ani – ca să trec de la un proiect pur romanesc la altul. Dar am început o carte bizară. De câțiva ani fac eforturi ca să descriu meticolos fiecare cameră de hotel în care stau. E ca un exercițiu de gimnastică... Am făcut zeci de descrieri, din toată lumea. Un fel de procese-verbale. Acum încerc să-mi imaginez, pornind de la fiecare dintre aceste descrieri, o aventură complet extravagantă, rocambolescă și care să se fi petrecut în acea cameră, sau având-o ca punct de plecare. Ar trebui să rezulte câteva zeci de texte scurte, care vor amalgama – dacă totul merge bine – descrierea cea mai plată și ficțiunea cea mai îndrăzneată.

- Olivier Rolin, în numele tuturor celor ce vă citesc și vă admiră în România, vă mulțumesc!

A consemnat E.-B.S.

la și frigul încep să mă cuprindă și o dată cu ele, ameteala. Ce caut eu aici? Circul Pinder mi-a oferit o sută de mii de dolari ca să-l prind, continuă el, cu degetul pe buze. Îți dai seama ce glorie pentru menajeria lor? Alături de elefanți, de lei Hector și Andromaca, de focile Mimi, Fifi, Riri, inorogul Dumnezeu! Hermafroditul primordial! A revenit la marginea schelelor, aruncând cu mâinile întinse un lasou imaginar. Niște ferestre strălucesc în depărtare la apus, în vârful turnurilor din noul cartier la Défense. Soarele își înalță creștetul roșiatic peste Nation, peste periferiile îndepărtate Montreuil Le Perreux Le Raincy Villemomble Romainville, cartiere de blocuri grădini proletare parcări autostrăzi de centură centre comerciale, toate acoperite ca de un sos de zmeură. Firmele pâlpâie și se sting de-a lungul perifericului. Soarele de culoarea grenadiinei se ridică deasupra copacilor negri din bois de Vincennes, *gong-chan dang, xiang tai-yang*, tipă Treize, forțându-se să scoată un accent de chinez de operetă, pe nas și cu ton înalt, *zhao na-li, na-li liang*. Partidul comunist este ca soarele, acolo unde strălucește el domnește lumina. Ideea de a-l captura pe Dumnezeu i-a trecut. Izbucnește în râs, dar nu mai e râsul acela ce ne-a jalonat viața, ca atunci când am îngropat dinamita, de exemplu, în urmă cu vreo șase ani, sau cam așa ceva: e un râs numai pentru el, pe care nu ține să-l împartă cu mine, un râs șuierător, tășnind din straturile adânci ale durerii, un spasm ce n-are nici o legătură cu veselie. Și mi se pare chiar că nu el râde, cel pe care-l cunosc atât de bine, prietenul

meu etern, ci altceva, o forță care a pus stăpânire pe el. Soarele roșu răsare deasupra grădinii zoologice de la Vincennes, maimuțele trebuie să-și pună ochelari de soare, acușica, zbiară el, și scoate o pereche de ochelari negri, îi pune pe nas cu un bobârnac și iată-l aruncându-se cu toată viteza peste schelărie, zbiărând că președintele Mao e regele maimuțelor, maimuța de aur, ce vrea fericirea poporului, *ta wei ren-mo xingfu*, fericirea poporului de maimuțe, Bandar-Log. Exact așa se petrece, Marie, îi spui fetei lui Treize. Și cade.

GATA, s-a terminat. Nu mai știi ce să spui, ești încurcat, îți aprinzi o țigară. Soarele a răsărit, incineratorul uriaș scoate dăre de fum negru în lumina zorilor, luminile lui strălucesc, parcă-i un vas în flăcări. În orice caz, știi toate astea, spui ca să nu taci din gură, nu afli nimic nou. Da dar crezi că... Nu. Habar n-am dar nu cred nimic. Cred că era țepăn și a căzut, asta-i tot.

FUMAȚI în tăcere. Pa-nourile publicitare pâlpâie și se sting de-a lungul șoselelor de centură. Unul dintre primele trenuri de la periferie lunecă printre luminițe, jos, în vale, spre Austerlitz. O bați ușor cu palma pe ceafă, sub păr. Te gândești că peste câteva zile va fi primul solstițiu din secolul XXI.

Și după? După, nimic. Plecăm, nu vă faceți griji.

Prezentare și traducere de Elena-Brândușa Steiciuc

Editura AULA

Nicolae Manolescu

Literatura română postbelică (Vol. 1-3)

1.324 p. 230.000 lei

Istoria critică a literaturii române. Vol. 1

432 p. 95.000 lei

Despre poezie

208 p. 50.000 lei

Julian Boldea

Poezia clasică și romantică

272 p. 70.000 lei

Simbolism, modernism, tradiționalism, avangardă

208 p. 55.000 lei

Mircea A. Diaconu

Poezia postmodernă

192 p. 55.000 lei

Florin Iaru

Poeme alese (1975-1990)

208 p. 55.000 lei

Alexandru Mușina

Sinapse

224 p. 60.000 lei

Antologia poeziei generației 80 400 p. 90.000 lei

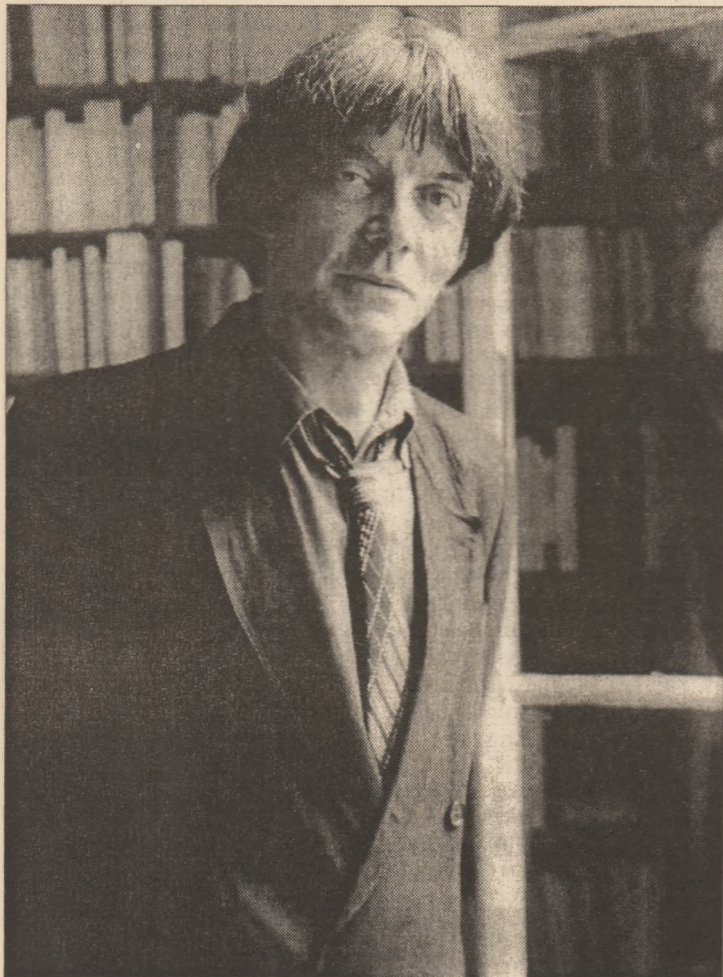
Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

Cu ANDRÉ GLUCKSMAN

Dialog despre terorism

D.A.: Totuși, într-un caz cum era Kosovo s-a vorbit în Occident de un terorism de stat, și acolo Occidentul a intervenit.

A.G.: Dacă mă întrebați de ce, am să vă amintesc că eu am cerut vreme de aproape 7 ani o intervenție în Kosovo împotriva terorismului de stat al lui Miloșevici, înainte de a obține asta. Apoi, europenii se tem mult mai mult de Puțin decît de Miloșevici.

D.A.: Vorbiți de o spaimă concretă?

A.G.: O spaimă, sau chiar o panică. E complicată spaima asta! Pe de o parte, Putin are arme nucleare, deci nimeni nu vrea să-l supere, și pe de altă parte se știe că Rusia nu e altceva decît un haos monumental și toată lumea dorește un om tare care să împiedice extinderea acestui haos ieșit din 70 de ani de comunism.

D.A.: Toată lumea, cine e toată lumea?

A.G.: Vorbesc de autoritățile democratice din Europa și din Statele Unite.

D.A.: Nu credeți că iminența războiului din Irak a putut juca un rol aici, oferindu-i Rusiei o nouă respectabilitate?

A.G.: Mă rog, ca pretext poate, pentru că Rusia obținuse deja această respectabilitate, atît din partea europenilor, care l-au întîlnit pe Putin încă în vara lui 2000, la Berlin, Madrid și Roma, cit și din partea lui Bush, care l-a privit în ochi în ranch-ul său și a zis că e vorba de un om foarte onorabil. Sigur, 11 sept. a complicat lucrurile, dar cred că, în esență, democrațiile occidentale dau dovadă de irealism.

Amintiți-vă Afganistanul. Armata Roșie, sovietică, a invadat Afganistanul și vreme de 10 ani a demolat orașele și satele, dar mai ales structurile sociale și morale ale populației, făcînd un milion de morți. În ruinele rămase s-au instalat gangsterii și fanaticii de talibani, care l-au invitat pe Ben Laden, iar rezultatul au fost atentatele din 11 sept. Iată însă că armata rusă, statul major rus, n-au învățat nimic din asta și ne prezintă în Cecenia un remake al Afganistanului. Armata rusă distruge totul în Cecenia, iar în dărîmături se vor instala gangsterii și fanaticii.

D.A.: În mare, lucrul e deja pe cale de a se întîmpla.

A.G.: E în curs, dar nu uitați că dacă cecenii ar fi fost ben-ladeniști, ei ar fi putut foarte bine să facă în haosul rusesc ceea ce Ben Laden a făcut în ordinea americană: ceva mult mai grav decît să răpească niște spectatori de teatru. Ar putea să arunce în aer centrale nucleare sau instalații petroliere?

D.A.: Dar răposatul președinte cecen Dudaiev amenința deja acum 10 ani că va arunca în aer centrale nucleare în Rusia.

A.G.: Da, dar n-a făcut-o. Trebuie să distingem între niște vorbe imprudente și voința de a nu recurge la terorism, dorință afirmată în permanență de actualul președinte cecen Mahadov. Trebuie negociat cu Mahadov, altminteri, tinerele generații, care n-au cunoscut din partea Rusiei decît o brutalitate și o cruzime de neimaginat nu vor mai suporta asta și vor deveni niște teroriști absoluți. Deocamdată, trebuie să le mulțumim cecenilor pentru că nu comit aten-

tate a la Bin Laden.

D.A.: Care e soarta refugiaților ceceni în Europa?

A.G.: Catastrofală. O țară cum e Suedia, care s-a distins primind dezertorii americani din timpul războiului din Vietnam, trimite acum înapoi în Rusia cei cîțiva zeci de refugiați ceceni de pe teritoriul său.

D.A.: Putem spune că Suedia se teme de Putin?

A.G.: Nu știu de ce se teme Suedia, știu că e o țară irealistă și... în acest caz... imorală. Pentru că, încurajînd furia războinică a statului major rus și a lui Putin, se pune în pericol nu numai morala, dar chiar securitatea Europei. Putin e în acest moment un pompier piroman. Reproduce în Cecenia ceea ce rușii au făcut în Afganistan.

D.A.: Pentru că am vorbit de morală, să discutăm puțin despre atitudinea țărilor E.E. Cum vă explicați că un pacifist ca Havel poate sprijini un eventual război în Irak?

A.G.: Uitați, Havel a sprijinit întotdeauna dreptul cecenilor la independență. A susținut întotdeauna că rușii n-au ce căuta în Cecenia, și a înțeles pericolul reprezentat de Rusia atunci cînd se dăda la războaie etnocide, care risca să ducă la genocid. Havel nu e singurul care crede că Rusia rămîne un pericol, mai există și ruși cit se poate de onorabili și de rezonabili care gîndesc la fel. De exemplu, istoricul Afanasiev, a cărui ultimă carte se intitulează "Rusia primejdioasă. Țările Europei de Est simt această primejdie." Iată de ce ele au nevoie de protecție, protecție pe care o caută mai degrabă în America, decît în Franța sau Germania, țări care simpatizează cu Putin. Solidaritatea țărilor de est cu americanii se bazează pe neliniștea generată de haosul rus, haos pe care Putin e incapabil să-l controleze, sau pe care el însuși îl adîncește.

D.A.: Credeți, așadar, că Rumsfeld are dreptate atunci cînd numește aceste țări "Noua Europă"?

A.G.: Nuuu... Sînt prea filosof ca să comentez niște slogani care nu supraviețuiesc dincolo de săptămîna în care au fost pronunțate.

Interviu acordat lui Dan Alexe pentru "Europa Liberă".
Preluat cu încuviințarea conducerii postului de radio.

REPUTAT specialist în probleme orientale, Dan Alexe l-a interviu pe cunoscutul filosof André Glucksmann despre fenomenul terorismului contemporan.

Dan Alexe: D-le André Glucksmann, cum ați defini terorismul din zilele noastre. Există o singură formă de terorism sau avem de-a face cu un fenomen mai complex?

A. Glucksmann: Aș spune că astăzi există două definiții ale terorismului, definiții care nu se încrucișează și care deseori chiar se opun. Prima definiție a terorismului este: violența deliberată exercitată de oameni înarmați asupra altor oameni lipsiți de arme. De exemplu, ceea ce s-a întîmplat în Manhattan corespunde acestei definiții clasice, democratice, a terorismului, chiar dacă în acel caz armele erau un avion și o lamă. Atacul asupra teatrului de la Moscova este un alt exemplu, dar aici trebuie precizat de îndată că atitudinea și operațiunile armatei ruse în Cecenia, operațiuni care vizează în primul rînd civilii, sînt, la rîndul lor, operațiuni teroriste, în sensul definiției democratice a terorismului.

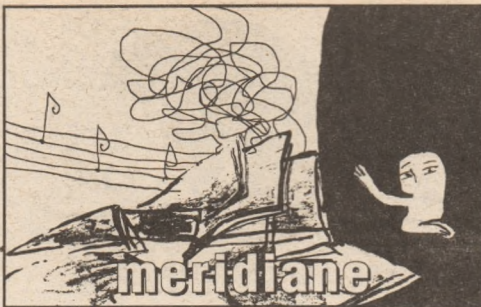
D.A.: Deci, în cazul Ceceniei, avem de-a face cu un terorism practicat de ambele părți.

A.G.: Acolo avem niște ope-

rațiuni teroriste permanente, din partea armatei ruse, pe cînd din partea cecenilor avem doar o derivă teroristă, pentru că cecenii, în general, nu atacă populații dezarmate și nu trimit sinucigași în metroul de la Moscova. Combatanții ceceni nu atacă decît alți combatanți, sau atacă clădiri oficiale. Ei practică un război de supraviețuire și sînt mai degrabă niște partizani, iar nu niște teroriști. În schimb, armata rusă a desăvîrșit distrugerea unui oraș cu 400.000 de locuitori? Grozny, în care a fost vizată cu bună știință o populație civilă, din care de altfel jumătate erau ruși. Asta nu mai e o derivă. Invadarea unei țări și masacrarea sistematică a locuitorilor acesteia nu se mai numesc "derivă". E vorba de o activitate principală.

D.A.: Putem spune deci că e vorba aici de un terorism de stat, deliberat?

A.G.: Este un terorism deliberat. Un terorism de stat, exercitat de o armată. Occidentul nu distinge însă între cele două definiții ale terorismului, cea democratică despre care vorbeam "oameni înarmați care agresează o populație dezarmată" și cea de-a doua definiție, pe care o propun rușii și chinezii, definiția autocratică a terorismului, și anume: e terorist cel care se opune statului sau puterii stabilite. Este definiția pe care o dădea Țarul Nicolae Întîiul, sau Stalin, și e definiția pe care o continuă Putin: Este terorist cel care contestă puterea stabilită.

André Séailles:

Cum a asasinat Sartre romanul francez

“Salutăm analiza penetrantă a sufletului și intensitatea artistică cu care el a interpretat, în forma romanului, viața umană”.

(Juriul de la Stockholm, - decembrie 1952)

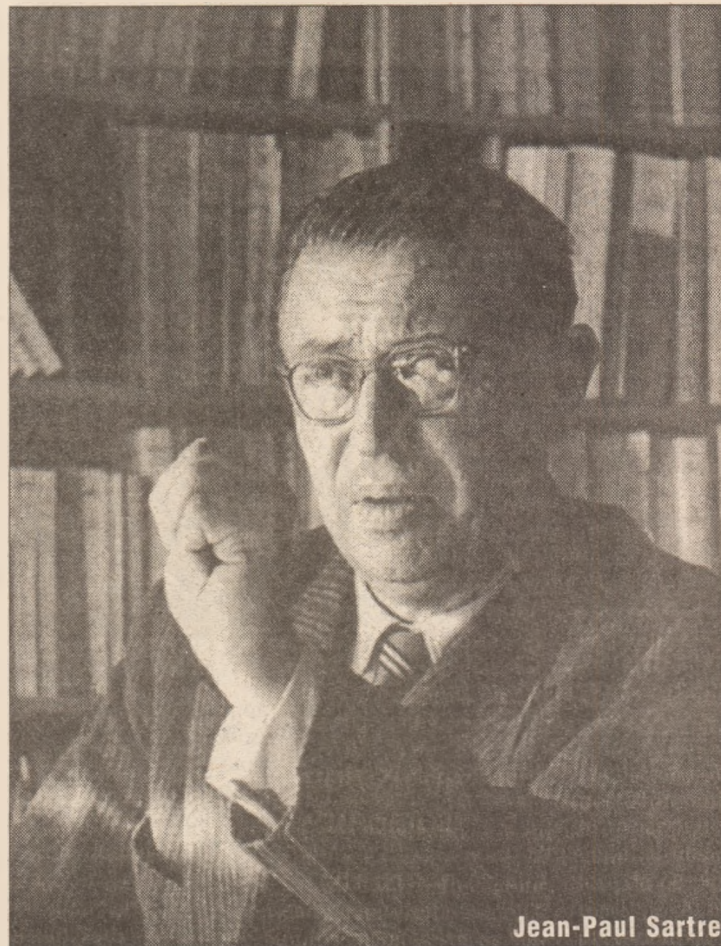
INE nu-și amintește de articolul lui Sartre publicat în N.R.F. în 1939, care era citit cu fervoare de studenții și absolvenții Școlii Normale Supérieure? După ce a fost inserat în *Situations I*, el mai face și astăzi obiectul unei adevărate devoțiuni în lumea literelor.

“Domnul François Mauriac și libertatea”, iată titlul unui text celebru care a bulversat cerul și pământul literelor. Când privim de aproape acest text, ne dăm seama că textul primitiv era “Domnul François Mauriac și libertatea românească”. Apoi, autorul a schimbat titlul suprimând

un cuvânt și scriind în final “Domnul François Mauriac și libertatea”. Șiretlic ce ne făcea să alunecăm de la libertatea românească la libertatea pur și simplu, adică, de la libertatea filosofică la libertatea sartriană. Chiar de la primul cuvânt, eram prinși într-o capcană și acolo am rămas de mai bine de o jumătate de secol, și romanul francez odată cu noi, fără să ne dăm seama. Abilitatea polemistului era să ne facă să credem într-o epurare a limbajului, când de fapt, ne întindea o cursă existențialistă. Ni se juca o festă, nouă, francezilor, care adorăm într-o asemenea măsură gândirea conceptuală, încât o confundăm adesea cu arta, așa cum au făcut Valéry cu *Monsieur Teste* și André Breton cu *Nadja*: “frumusețea va fi convulsivă sau nu va fi deloc”. Sartre s-a strecurat pe urmele acestor oameni mari (care, de altfel, nici nu erau romancieri) și a murmurat încetșor: “Libertatea va fi sartriană sau nu va fi deloc”.

Sfârșitul poveștii este cam trist, căci autorul redutabilului manifest sartrian, al cărui titlu provoca frisoane, a abandonat el însuși destul de repede partida. După ce a făcut o mică *Greață*, s-a pierdut pe *Drumurile libertății*, s-a invârtit în cerc cu eroii săi, și l-a abandonat în nori pe eroul principal, Mathieu, profesorul de filosofie, când, acesta, asaltat de nemți într-o clopotniță dintr-un sat în 1940, trimitea câteva gloanțe spre cer unde dădeau târcoale avioanele germane. Acest sfârșit lamentabil este ultima manifestare a libertății sartriene, și înțelegem cu ușurință că Jean-Paul Sartre și-a abandonat definitiv ciclul românesc cu acest ratat. El va confirma, de altfel, în 1960, într-un interviu publicat de Madeleine Chapsal în “l'Express”, că cearta sa cu Mauriac romancierul era nedreaptă, că nu avusese dreptate să-i reproșeze intervențiile auctoriale. Îi mărturisea atunci jurnalistei că azi ar fi mai suplu, căci toate metodele sunt trucaje, chiar și metodele americane, și metodele simultaneiste ale lui Dos Passos, pe care el însuși le practicase în *Drumurile libertății*, au condus la un eșec lamentabil.

ÎNTÂMPLAREA a făcut ca fanfaronada tânărului agresor din 1939 împotriva lui François Mauriac să fie urmată de altă fanfaronadă, aceea a tinerilor romancieri, care s-au grupat sub titlul de Noii Romancieri. Vai, vai, vai, de trei ori vai, agresiunea lui Sartre împotriva investigației psihologice în problemele libertății filosofice s-a reinnoit cu același rezultat, atunci când noii romancieri au fost, ca și Jean-Paul Sartre, spirite de sistem, și astfel am intrat, cu Nathalie Sarraute, în era bănuiei. Bănuială față de erou, față de intrigă, față de dialoguri, față de stil. Cum să ne mai mirăm, după toate acestea, că romanul francez s-a prăbușit, și că n-au mai rămas din el decât ruine? Maestrul acestui șantier al îndoielii și al ruinei este Jean-Paul Sartre căci el ne-a făcut să credem în bănuială. Am uitat ce spunea Thibaudet că filosofia nu e românească. De altfel, François Mauriac, spre amurgul vieții sale, declara în *Mémoires Intérieures*, că nu-și apăra tehnica, adăugând: “Într-un anumit fel, sunt dușmanul tuturor tehnicilor.

Jean-Paul Sartre

Toate tehnicile, odată ce au fost declarate, definite, imitate, conștient sau nu, devin false. Acesta este misterul tehnicii românești; ea trebuie să rămână misterul aceluia care o inventează și nu poate servi decât o singură dată”.

ACESTA este secretul libertății lui François Mauriac romancierul în fața acelor “verboten” ale Noului Roman și ale agregatelor în filosofie ca Jean-Paul Sartre, care sunt agregați în filosofie mai mult decât romancieri, și de altfel François Mauriac, într-o gasconadă celebră, spunea că va refuza să citească teza sartriană absconsă din *L'Être et le Néant*, chiar și sub amenințarea revolverului.

FRANÇOIS MAURIAC asculta apelul lui Flaubert, venit din cealaltă lume. “Fără îndoială biata mea Bovary suferă și plânge în acest moment în douăzeci de sate din Franța”. Aceasta este adevărata libertate a romancierului, o libertate de dragoste, așa credea François Mauriac, și se gândea poate la întrebarea insidioasă pe care Jean Amrouche i-o pusese despre Thérèse Desqueyroux, și la care el răspundea: “Thérèse Desqueyroux, sunt eu disperat”. Printr-un răspuns, François Mauriac ieșea din scolastica libertății în care Jean-Paul Sartre încercase să închidă romanul francez.

Dors-tu content, Jean-Paul, et ton hideux sourire

Voltige-t-il encore sur tes os décharnés?

ESTI puțin gelos pe co-frațele tău François Mauriac, pe a cărui eroină, Thérèse Desqueyroux, o acuzi că este o “vrăjitoare”, o “posedată”. Totuși, cititorii lui Mauriac iubesc mult această “față de arșă de vie” și o vor iubi mereu. În timp ce tu, dragă Jean-Paul, tu știi că cititorii tăi sunt obosiți de istoriile tale despre Mathieu, profesorul de filosofie care trage cu pușca în cer. Ei sunt și mai obosiți de istoriile din *Greața* unde eroul tău Roquentin, o mică javră, meditează sumbru într-un vis desuet și existențial, în fața rădăcinilor unui castan din grădina publică de la Bouville, - o, loc poetic prin excelență al universului sartrian.

N.B.: François Mauriac trebuie să ne privească de acolo de sus, cu un surâs complice, amintindu-ne că a salutat deja în *Bloc-Notes* din 30 martie 1961 importanța capitală a “mictiunii sartriene” pe mormântul lui Chateaubriand, adăugând că “începea o eră de pipi și de scuipat pe morminte”. Dragă François Mauriac, ești profetul romanului modern de după Sartre”.

(din “Bulletin de l'Association Européenne François Mauriac”, Intervox, no. 11, décembre 2002)

Traducere de Sonia Cuciureanu

François Mauriac

post-restaurant

de
Constanța Buzea

DOAMNE ferește să vă urmați întocmai gândul de a trimite în scurte rafale la redacție tot ceea ce scrieți, o dată la două săptămâni mici porții de câte două, trei poezii și să și așteptați să vă ia cineva în serios sub acest angajament. Chiar dacă ați fi singura care ne scrie, și tot v-am sfătui să vă țineți cât mai mult *copiii* pe lângă casă, sub strictă observație, aplicându-le la nevoie necesarele corecții, căutând pentru fiecare varianta cea mai bună. Nimeni nu vă poate asista permanent la facerea și la refacerea a ceea ce creați, mai ales că stadiul la care ați ajuns nu vă îndreptățește candoarea. Invocați cu sinceritate, ca majoritatea celor ce se doresc îndrumați, lipsa de comunicare cu lumea și în același timp mediocritatea lumii. Nimeni nu va contrazice că trăiți intens o anume singurătate, dar cel mai bine ar fi să mai căutați. S-ar prea putea ca, la un moment dat, să regretați și, mai dezamăgită de *comunicare și mediocritate*, să trăiți o stranie nostalgie, pentru regăsirea de sine în singurătate. Să zicem că din ce se adună în răstimp de o jumătate de an, să alegeți piesele cele mai reușite și să ni le arătați. Nu vă lipsește inteligența și nici gustul pentru lucrul binișor făcut din prima, dar vă rămâne de muncit, la rece, cu detașare, la eliminarea balastului. Luând cele mai bune două versuri din a dvs. *Scrisoare din nori*, anume: "mă adăp din sete/ mă hrănesc cu foame", ideea a fost de-a lungul vremii sub condeul mai multora. Iar găselnițe de tipul "în sertarul gătlejului meu umed" "suflet în umbra rimelului" sau "în singurătatea nărilor tale parfumate" sunt evident neinspirate și în măsură să altereze orice context onorabil. Trimiteți-ne cu măsură și pe alese, și numai atunci când va fi fost făcut un salt valoric de care nu vă veți îndoi. Pentru lucrul poeziei, singurătatea e aur curat și timp salvat de la tocătorul zilnic. Suntem siguri că înțelegeți, deși ne îndoiim puțin că puteți suporta rigorile ei, cu sacrificiul pe care vi-l impune pentru a vă fi și ea de folos. (*Camelia Popovici*, Turnu-Măgurele) ☒ Mulțumindu-vă pentru culegerea de *poeme haiku* intitulată

Calătorind prin ziua către noapte, apărută în Colecția revistei "Provincia Corvina", în Seria "Șapte plus unu", alunece cu mai mult interes spre cele 12 frumoase sonete, frumoase chiar dacă aerul lor specific impus de forma fixă, de rigoarea ritmului care împinge/ menține cadența în monotonie, cere la început un mic efort de adaptare. Transcriu aici *Noaptea de Sânziene*: "La balul verii, gazdă e vișinul bătrân./ Cu plecaciuni de ramuri primește invitații./ Pe vișine – lumina de pe un alt tărâm./ Amar și dulce gustul, săruturi și libații.../ Tu ai venit cu părul de rouă greu pe umeri./ Veșmânt de sânziene, croit pe trup te-mbracă./ Când soarele apune, minutele le numeri/ Cu ochii către cerul ce stă să se desfacă./ Flămândă de iubire, aștepti să-ți vezi ursitul./ Fluide note urcă desprins din viori./ Îndrăgostit de tine imi profetesc sfârșitul./ Din cap până-n picioare, surprinsă mă măsoară./ Sunt haina ta de ploaie, uitată-n debara./ Sau, sunt un scai netrebnic ce ieri te supăra?" (*Victoria Stoian*, Hunedoara) ☒ Fără gândul de a vă contrazice, transcriu chiar cu plăcere rândurile care însoțesc scurtul poem intitulat *Tresărit multiplu*: "Genunchii. Timizi/ precum mînzul/ primei pășuni./ Le simt nedumerirea./ Încotro să mă răzbată? În sus,/ spre sânul mamei,/ sau în coborâre,/ spre fruntea/ pământului?" Și acum comentariul, prevăzător și elegant cu cititorul care se poate dovedi mai puțin politicoș și mai puțin atent la ce se întâmplă, cu autorul: "Un stil, o poezie, o idee. Fără limite, fără forțări, fără lamentații. Doar un cerc fantasmagolindu-se împreună cu mine. Dacă nu-l vedeți, probabil e un defect de contemplație." Fiți împăcat, vă asigur că l-am văzut. (*Paul Stoica*) ■

Iași: capitala francofoniei

De mai bine de zece ani, universitățile din Europa Centrală și Orientală întrețin relații strânse de colaborare cu universitățile francofone, astfel că s-a simțit nevoia ca, în martie 2003, să se tragă o concluzie asupra realizărilor acestui ultim deceniu de francofonie. S-a născut astfel ideea unui forum de cooperare universitară la Iași. În alegerea orașului gazdă au cântărit greu existența unor excelențe filiere universitare și tradiția incontestabilă, francofonă și francofilă, de care se bucură orașul.

Manifestarea beneficiază de asocierea unor prestigioase instituții ieșene și naționale. Cele cinci universități ieșene, „Al. I. Cuza”, „Gh. Asachi”, „Ion Ionescu de la Brad”, „Gh. T. Popa”, „G. Enescu”, s-au alăturat Centrului Cultural Francez, Bibliotecii Centrale Universitare „M. Eminescu” și Agenției Universitare Francofone, în încercarea de a pune în valoare, prin multiplele teme abordate, valențele francofoniei în domeniul cooperării universitare.

Invitate la această manifestare sunt 47 de universități din țări precum Franța, Belgia, Elveția, Canada, Grecia, Portugalia, Bulgaria, parteneri ale universităților ieșene. Sunt invitați rectorii principalelor universități din Europa Centrală și Orientală, și anume din România, Turcia, Macedonia, Bulgaria, Republica Moldova, Polonia, Ungaria, Albania. Mai bine de două sute de cadre universitare din România și țările menționate vor fi prezente la manifestare, alături de sute de studenți și profesori ieșeni.

Prevăzut a avea loc între 26 și 29 martie, forumul este structurat în conferințe pe diversele teme de actualitate ce privesc francofonie.

Manifestarea va debuta miercuri, 26 martie 2003, orele 17.45, în aula Eminescu a Universității „Al. I. Cuza”, prin deschiderea forumului în prezența autorităților locale și sub patronajul Ministerului Educației și Cercetării din România. Prima zi se va încheia printr-o conferință ce evidențiază rolul și strategia Agenției Universitare Francofone, prin relevarea *Noilor instrumente AUF pentru cooperarea multilaterală și Departamentele universitare de franceză în AUF*.

Ziua a doua va antama o temă de mare actualitate: *Cooperarea și armonizarea europeană*. Vorbitori precum Sorin Eugen Zaharia, din partea Agenției Naționale pentru parteneriatul universităților cu mediul socio-economic APART, sau Christian Odoux, director executiv în cadrul Polului universitar european Lille-Nord Pas de Calais, vor realiza un bilanț prin intermediul *Exemplelor de cooperare universitară fructuoasă*, ce evocă în mod pregnant succesul colaborării francofone. Actualitatea europeană în domeniu, procesul de la Bolonia și noile forme de acordare a diplomelor va fi evocată de vorbitori străini și români: Patrick Benard, consilier al ministrului Agriculturii și expert PHARE, sau Ioan Pânzaru, vice-rector al Universității din București.

Regionalizarea, noțiune importantă în terminologia și strate-

gia Uniunii Europene, va fi analizată în conferința *Poli de excelență regională, un concept pentru viitor*, ca tendință favorabilă în promovarea eficace a francofoniei. Tema va fi susținută de Roger Manière, director general ECO în cadrul AUF, Jean Béneteau, Director al Institutului Francofoniei pentru administrare și gestiune din Sofia și Olivier Gillet, reprezentant al delegației Valonia-Bruxelles la București. A doua temă abordată în cadrul forumului vizează *Întreprinderea și Universitatea* și urmărește punerea în valoare a dimensiunii economice a francofoniei, cu asocierea întreprinderilor franceze și franco-române din România. Mai precis, vor fi analizate debușurile profesionale ale filierelor din învățământ. Ultima conferință tratează o problemă extrem de actuală și de mare interes: *De la exodul inteligent la mobilitățile transfrontaliere*.

În ultima zi a forumului se vor organiza ateliere simultane.

Paralel cu organizarea forumului se va desfășura un „Spațiu de informare” asupra întreprinderilor franco-române, cu standuri ale acestora, și întrunirea asociațiilor studenților francofoni din România, inițiată de Asociația Studenților Francofoni din Iași și de Centrul Cultural Francez.

Urmare a unui deziderat de veritabilă coerență, forumul constituie aspectul principal al unui ansamblu de manifestări denumit „Zilele francofoniei”, ce se derulează în toată luna martie. ■

voci din public

Stimate domnule director,

Vă rog să reluați aceste rânduri în chip de mică notă la rubrica cititorilor. Precizez că

relativ lungă listă, azi aproape deloc fierbinte, de autori epurați din bibliotecă în iunie 1988, apărută în articolul meu din *Mozaicul*, nu a fost întocmită de un inspector școlar din

județul Dolj, cum a menționat Cronicar în *RI*. Cel puțin eu, în articol, n-am scris astfel. Mă aflam atunci, când am notat-o, la Târgu Jiu, în Gorj. În articol n-am menționat nici un județ. Și nici nu i-am atribuit inspectorului acela de limba română alt rol decât de a fi citit-o. Nu cred că el era mai mult decât un instrument servil al puterii. De altfel, convingerea mea a rămas, de atunci, că „acțiunea” cuprindea toată România socialistă. Mă surprinde, prin urmare, că nu apar și alte semnalări. Toți bibliotecarii ar trebui să aibă lista aceasta. (Dar cineva ar putea, cum am sugerat și în articol, să-i dea de urmă într-o arhivă. Poate chiar la Ministerul Învățământului de pe atunci.) Pentru școli ar trebui să fie ca secretul lui Polichinelle. Dar nu, e unul stupefiant de rezistent. Într-atât că devine un mic fapt simptomatic pentru inerția care încă ne domină.

Cu respect,
Marian Victor Buciu

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

tel.: 210.89.08, 210.89.28 sales@prior.ro

Encyclopaedia Universalis editia 2002

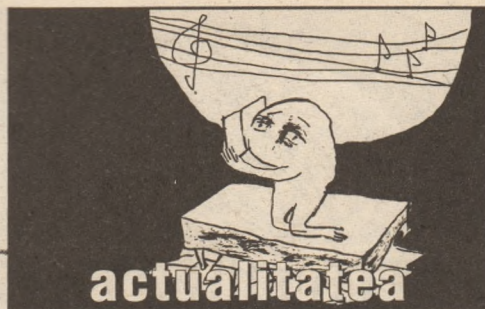
Cea mai importanta enciclopedie de limba franceza

28 de volume, 50 000 de articole

**REDUCERE DE PRET 25%
in limita stocului disponibil**

www.ebookshop.ro

scrisori portugheze

de Mihai Zamfir

Carol II și Portugalia

ATRACTII aparent inexplicabile între un om și o țară, alta decât țara lui, pot descifra sensul unei vieți. Ia astfel naștere, fără motivație aparentă, aproape irațional, o simpatie adâncă între cei doi; iar la ora bilanțului se observă cu uimire că respectiva țară a modelat, din umbră, existența îndrăgostitului.

Așa s-au petrecut lucrurile cu Regele Carol II și Portugalia. Fără să fi însemnat la prima vedere nimic special în viața prințului născut la Peleş, în luna octombrie 1893, Portugalia i-a vegheat lui Carol destinul. Nimeni, probabil, nu mai știe astăzi cum de a ajuns Regele tocmai în Portugalia atunci când, izgonit din țară în septembrie 1940, fusese obligat să ia drumul exilului. Franco, atotputernicul dictator, îl obligase să rămână în Spania ca prizonier, la cererea guvernului legionar român; starea de rege fără regat și de ostăteac pe termen nelimitat amenința să se prelungească. Hitler a cerut apoi oficial ca regele român, care îndrăzise să i se opună deschis, să fie trînis în Germania – și era posibil ca Franco să fi cedat pînă la urmă injoncțiilor puternicului său aliat. Ce soartă l-ar fi așteptat pe Carol în mîinile germanilor e ușor de imaginat. Era în primele

luni ale anului 1941 și Hitler stăpînea Europa.

În acel moment crucial, Carol a primit sprijinul Portugaliei, adevărat colac de salvare aruncat în plină mare! Nu numai că

Regele Carol al II-lea și fiul său Mihai

Salazar a fost de acord cu venirea lui Carol II la Lisabona, dar – cu ajutorul consulului portughez de la Sevilla și a doi contrabandiști – Regele și Elena Lupescu au fugit, de sub nasul poliștilor spanioli care-i păzeau, și au trecut fraudulos granița. Soția consulului portughez de la Sevilla, acum o doamnă de vîrstă respectabilă, mi-a povestit în urmă cu cîțiva ani rocambolescul episod. O dată ajuns la Lisabona, Suveranului român i s-au dat toate onorurile datorate unui

șef de stat, a fost primit de Președintele Carmona și de Primul-ministru Salazar. În nici una dintre țările pe care avea să le parcurgă de-a lungul durerosului și nefericitului său exil, Regele nu s-a mai bucurat de asemenea primire. Nu-i de mirare că, după terminarea războiului, cînd a trebuit și el să se fixeze undeva, Carol II a ales fără șovăire Portugalia.

Aici, la Estoril, lîngă Lisabona, în mijlocul unor oameni blînzi și amabili, înconjurat de simpatia vecinilor și ducînd o viață retrasă și-a trăit Carol II ultimii ani. Contemporanii săi (adolescenți la începutul anilor '50, pensionari astăzi) își amintesc încă de un domn impozant, care se plimba cu soția lui pe străzile din Estoril ca un simplu burghez, mergea la cinematograf, bea o cafea pe terasa cofetăriei și îi saluta pe toți cordial.

Funerariile Regelui Carol II în aprilie 1953, organizate de Salazar însuși, au fost grandioase: mai mulți regi și reprezentanți regali au condus cortegiul pînă la necropola dinastiei de Bragança, minăstirea-palat São Vicente de Fora, unde sicriul a fost așezat, sub un imens sarcofag de tip roman, în marea sală a familiei regale portugheze.

O "mină portugheză" discretă a protejat destinul terestru al Regelui României. A fost, probabil, mîna Infantei Dona Antónia, uitată sa bunică, mama regelui Ferdinand și fiica timidă a reginei Maria a II-a a Portugaliei (1834-1853), "exilată" la rîndul ei, dar prin căsătorie în friguroasa Germanie, unde și-a sfîrșit zilele. Buna Dona Antónia și-a pus o amprentă ciudată, dar indelebilă, asupra lui Carol: s-ar zice că, obligată să părăsească Lisabona la o vîrstă fragedă, ea și-a lăsat aici umbra, pentru a-i purta de grijă nefericitului ei nepot. ■

la microscop

de Cristian Teodorescu

Medicul de familie al dlui Năstase

ITIND un editorial de Cristian Tudor Popescu, iritat-plictisit să tot scrie despre conflictul dintre dnii Iliescu și Năstase, mi-am recunoscut, amuzat, propria mea sațietate de a mai pune instrumentul optic al acestei rubrici asupra nesfîrșitei serii de contre dintre cei doi.

De ce o fac totuși? Dintr-un interes mai degrabă epic față de acest subiect.

S-au așezat deja cîteva interpretări ale disputei premier-președinte. Unii își inchipuie că sîntem spectatorii unui meci de uzură care se va încheia la egalitate. Nu cred. Alții vad în acest schimb de replici un spectacol aranjat dinainte, pentru a da presei și opiniei publice cu ce să-și ocupe timpul și să mai uite de serialul notelor de plată la întreținere – tot mai năucitor! – și de drama concedierilor de la firmele nerentabile ale statului. Această idee e ingenioasă, dar nu-l văd pe dl Iliescu învățînd pe de rost replici fabricate în laboratorul de scenarii al ministrului Dincu. Mai există ipoteza că între Cotroceni și Palatul Victoria se duce un război pentru putere între grupările din jurul premierului și din curtea președintelui. Deși interesantă, nici această teorie nu cred că stă foarte bine pe picioare. Și asta tot din "vîna" dlui Iliescu, căruia nici prin cap nu cred că-i trece să facă pe cloșca unui grup de interese după ce a deschis ușa mare a istoriei. Dl Iliescu așteaptă să se parafeze intrarea României în NATO și a făcut prea mulți pași pe drumul reconcilierilor de tot felul pentru a se încurca jucîndu-se de-a puterea de grup cu premierul Năstase. Spre deosebire de urmașul său la conducerea PSD-ului, președintele Iliescu n-are nevoie să se uite în permanentă în jurul său ca să vadă cine îl urmează. De aceea, d-sa are avantajul de a-și putea alege colaboratori apropiați pe motive de fidelitate personală, nu de friptură politică. De la FSN încoace, dl Iliescu a tot năsit politic persoane care au devenit personalități ale României. Petre Roman, Theodor Stolojan, Nicolae Văcăroiu – ca foști premieri

– Adrian Năstase, Teodor Meleșcanu – ca foști miniștri de Externe – nu mai lungesc lista, deși dacă ne gîndim la începuturile politice ale lui Traian Băsescu tot la Ion Iliescu ajungem. Toți aceștia au fost inventați de patriarhul de la Cotroceni, încît se explică atitudinea paternalistă de toate felurile pe care dl Iliescu o are față de pupii săi politici. Pe vremuri, mai năvalnic, fostul și actualul președinte vorbea pe șleau despre nerecunoștința unuia sau a altuia. Acum, ajuns la vîrsta înțelepciunii, dl Iliescu nu mai ia măsuri radicale împotriva apropiatilor nerecunoscători, dar e limpede că îl privește pe dl Năstase ca pe un fiu obraznic pe care trebuie să-l pună periodic la punct. Din aproape în aproape, conflictul de putere între premier și președinte s-a transformat într-o afacere personală a celor doi. Dl Iliescu nu mai pare dispus să-l ierte pe premier pentru ieșirile sale și îl atacă la persoană și la imagine. Spunînd că premierul are nevoie de doctor și de vitamine pentru că s-a surmenat, dl Iliescu îl face pentru prima oară de doi bani pe cel căruia i-a încredințat partidul de guvernămînt și Palatul Victoria.

Replica dlui Năstase că are medic de familie în persoana lui Sorin Oprescu, chirurg și director al Spitalului Universitar dovedește că dl Năstase n-are, legal, medic de familie. Dacă premierul vrea un bilet de trimitere la specialist sau o rețetă compensată, el nu se poate adresa dlui Sorin Oprescu, fiindcă, potrivit legislației în vigoare, acesta nu este medic de familie. Mi se va spune că mă leg de amănunte. Iarși nu cred. Cînd premierul nu e în stare să răspundă exact unei acuzații privitoare la surmenarea sa, el nu are altă soluție decât să provoace scandal – cum a și încercat – sau să facă ciocol mic. Cred însă că aflat la timona acestui scandal virtual, patriarhul de la Cotroceni își va lăsa, deocamdată, fostul protejat să zburde. Peste cîteva luni însă, adică după intrarea României în NATO, mă tem pentru dl Năstase că nu va face față tirului, de la om la om, prin care dl Iliescu se va strădui să schimbe și fața partidului în care se va întoarce. ■

Consiliul Uniunii Scriitorilor

28 februarie 2003

În ziua de 28 februarie, a avut loc ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor, prima din acest an. Președintele Eugen Uricaru a prezentat o informare asupra activității Uniunii Scriitorilor de la ultima ședință de Consiliu și cîteva acțiuni mai importante din perioada următoare. Printre acestea: organizarea în luna mai, la Sinaia, a Colocviului Național de dramaturgie și în luna iunie, la Herculan, a Colocviului Național de poezie. Au fost prezentate apoi raportul Comisiei de cenzori și raportul Comisiei sociale. Directorul economic al U. S., Mi-

hai Chicuș, a prezentat Execuția bugetului de venituri și cheltuieli în 2002 și Proiectul bugetului de venituri și cheltuieli pe 2003. După discuții pe marginea lor, amîndouă materialele au fost aprobate prin vot. Consiliul a aprobat de asemenea propunerea de a se efectua unele reduceri de posturi în schema administrativă a Uniunii Scriitorilor. A fost aprobată înființarea unui site al Uniunii Scriitorilor pe rețeaua Internet. Consiliul a decis să fie pusă în aplicare prevederea din statut privind obligativitatea plății cotizației de către membri U. S. Se

vor trimite înștiințări în care se va atrage atenția că neplata cotizației într-un anume termen atrage după sine pierderea calității de membru al Uniunii Scriitorilor.

Consiliul Uniunii Scriitorilor i-a ales prin vot secret pe cei 11 membri ai juriului de premii pentru aparițiile editoriale din 2002. Decernarea premiilor va avea loc în ziua de 2 iunie 2003 în cadrul unei festivități. Cărțile autorilor doritori să candideze pentru premii vor fi depuse la biblioteca Uniunii Scriitorilor pînă în ziua de 28 martie 2002. ■

Les Faux-Monnayeurs

ÎN REVISTA 22 (nr. 677), două recenzii remarcabile la două cărți care au făcut epocă acum câteva decenii: Mihai Zamfir la *Fragmente despre cuvinte* de Toma Pavel, 1968, reeditată la Ed. Paralela 45 în 2002, și Mircea Iorgulescu la *G. Călinescu și "complexele" literaturii române* de Mircea Martin, 1981, reeditată la aceeași editură și în aceeași colecție, tot în 2002. Cît privește ideea Paralelei 45 de a relua cărți considerate de referință în anii '60-'80 ai secolului trecut, ea s-ar cuveni discutată mai pe larg. ● O notă absolut stupefiantă publică în *TIMPUL* de la Iași din februarie A.C.(?). Intitulată *Sarcofagul de hirtie*, nota ajunge la concluzia că, dacă, solidari în lupta contra comunismului, scriitorii români postbelici n-ar fi acceptat compromisul de a tipări cărți în condițiile cenzurii și opresiunii, nu s-ar fi întâmplat nici o nenorocire: "Dacă ne eliberăm de prejudecățile consolidate de discursul naționalist și de varianta sa culturală, protocronismul, atunci ar trebui să recunoaștem că [...] nu avem scriitori comparabili cu Dostoievski, Thomas Mann, Kafka, Camus, Marquez, Sienkiewicz. [...] De aceea la întrebarea care mi/ni se aruncă destul de des, «Ar fi fost mai bine să fie demni și să nu scrie?», răspund, liniștit, că absența unor scriitori români din literatură n-ar fi o pierdere ireparabilă. Slavă Ceru-

lui putem citi Biblia, epopeile, tragediile grece, Platon, Sf. Augustin, poezia orientală, romanticii germani, misticii spanioli, proza rusească. N-ar fi de ajuns pentru o viață de om? Și, pînă la urmă, cu sau fără revizuiți, tot pe Musil îl prefer lui Breban, tot pe Kafka lui E. Barbu, tot pe T. S. Eliot și Valéry lui E. Simion etc..." Ce ar mai fi de zis? Revista ieșeană pare a se fi specializat în detractorii și detractări. De unde oare atîta frustrare? Întrebăm și noi ca să ne aflăm în treabă. Știm prea bine de unde. ● De tot hazul este o observație pe care o face în *ACADEMIA CATAVENCU* dl Cornel Ivanciuc, după ce a citit într-un ziar serios următoarea afirmație: "Dacă falsificau monede romane (după cum arată șase stante de fier și bronz de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei) folosite pentru confecționarea denarilor romani și [care] aveau pe ele anii 126 î.e.n., 68 î.e.n. și 14 e.n.". Iată observația: "Conform logicii vizionare a autorului articolului, ne aflăm, pentru prima dată în istoria universală, în fața unor monede antice cu o datare absolută. Cum au reușit dacii să-și dea seama că se aflau în anul 126 înainte de Cristos [...] rămîne totuși un mister de nepătruns." Ca să vezi ce strămoși plini de perspicacitate avem! Cum au ghicit ei anul exact al Nașterii Mintuitorului! Și noi care, după două milenii, nu sîntem siguri care a fost! ● Tot în nr. 8 al *Academiei Căvencu*, dl I.T. Morar comentează cu umor trecerea prin emisiunea lui Teo de la PRO TV a "prințesei" Lia, soția "prințului" Paul Lambrino. Nimeni nu i-a explicat lui Teo (care-i tot dădea cu "prințesă") că fiul unui bastard nu poate fi prinț, nici soția lui, prințesă: "E ca în bancul cu valetul (scrie dl I. T. M.) care, avînd o legătură cu stăpîna, îi face Lordului doar

lorzi, pe cînd Lordul, încurcat cu soția valetului, îi umple acestuia casa cu pui de valet".

Orbetele parlamentar

PREȘEDINTELE Iliescu a fost cadorisit de ziua lui de *ROMÂNIA LIBERĂ* cu știrea că și-ar datora energia unor injecții cu steroizi anabolizanți "furnizate cu generozitate de medicii chinezi trimiși de la Beijing". Președintele a dezmințit știrea, pe bună dreptate. Steroizii anabolizanți ajută la creșterea mușchilor, nu sporesc energia celor care se tratează cu așa ceva. Iar vitalitatea la persoanele de vîrsta dlui Iliescu e cadou de la Dumnezeu – sau mai științific, face parte din bagajul genetic al acestora. Așa nu e opinia Cronicarului. Citind știrea din *România liberă* și răspunsul dlui Iliescu am dorit să aflăm ce spun specialiștii. Medici care nu se numără printre simpatizanții președintelui ne-au spus că dacă dl Iliescu ar face cură cu anabolizanți nu l-ar mai încăpea hainele la minci și atîta tot. ● Pe de altă parte însă, Cronicarul remarcă un lucru, că dl Iliescu – bugetar ca salarizare – a luat grija salariilor firmelor private mixte sau străine care cîștigă peste zece mii de dolari în România, vrînd să-i impoziteze progresiv. Ce să-i mai impoziteze, fiindcă oricum firmele care îi plătesc dau statului român o groază de bani impozit pentru aceste salarii. A pune două impozite pe același salariu, doar ca să moară și capra vecinului – sau mai degrabă să-și ia tîlpășița din România – nu ni se pare cea mai bună metodă de a-i ajuta pe cei care n-au. ● Venit la București într-o vizită fulger, secretarul NATO, lordul George Robertson, a avertizat autoritățile să

se ocupe serios de corupție și să aibă grijă pe mîna cui încap informațiile clasificate ale Alianței Nord-Atlantice, în țara noastră. Deși în discursul pe care l-a ținut în Parlament, Robertson a spus în românește "Bine ați venit în NATO!", la Palatul Victoria el a avertizat că Bucureștiul nu trebuie să privească ratificarea adimterii României în Alianță ca pe o formalitate. Oricum, *ZIUA* titrează dramatic pe prima pagină: "NATO ne cere să oprim corupția". N-ar fi prima oară, dar împrejurarea delicată politic în care lordul Robertson a repetat acest lucru ar trebui să dea de gîndit autorităților. ● De-abia au încăput zerourile într-un titlu din pagina întâi a *EVENIMENTULUI ZILEI*: "PNA a calculat totalul sumelor de pe filele CEC emise de PECO-Arad pentru baronul PSD de Arad arestat: 2.000.000.000.000 comoara lui Medințu "Aproape inimaginabilă în lei, fraudă lui Medințu e de speriat și în dolari, peste 60 de milioane, la cursul zilei. Cînd ajung să calculeze asemenea sume e de înțeles de ce procurorii PNA iau în serios încercările de intimidare și amenințările care li se trimit. ● Cîteva cotidiane centrale anunță că la cererea PSD Prea Fericitul Părinte Teoctist i-a dezlegat pe copiii care beneficiază de programul guvernamental "Cornul și laptele" să bea lapte și în Postul Paștelui. Potrivit ziarului *Ziua* de această dezlegare n-ar beneficia decît elevii bucureșteni, fiindcă prefectul Capitalei ar fi cerut numai pentru ei dispensă. Dacă prefectul ar fi cunoscut cît de cît cum e cu asemenea dezlegări, nu s-ar mai fi aflat în treabă cerînd încuviințarea Patriarhului. Biserica Ortodoxă acordă oricum copiilor dezlegare la lapte în Postul Paștelui. Că prefectul nedus la biserică a cerut această dezlegare e treaba lui. Regretabil ni se pare

că Prea Fericitul Teoctist nu l-a pus la punct, lăsînd astfel de înțeles că dacă n-ar fi fost intervenția PSD, n-ar mai fi putut bea copiii lapte în post, periclitînd astfel continuitatea programului guvernamental. ● *Evenimentul zilei* a aruncat o nadă imaginară unora dintre parlamentarii români cerîndu-le să ia parte la o dezbatere organizată la sediul NATO de la Bruxelles de organizația "17 Noiembrie". În loc să întrebe cu ce se mîncă această organizație, s-au găsit parlamentari care au confirmat de participare, deși "17 Noiembrie" e recunoscută pentru acțiunile sale teroriste și pentru orice om cît de cît informat ar fi cu neputință ca NATO să accepte să aibe de-a face cu această organizație. Comentînd aceste semnături de participare, Cornel Nistorescu scrie: "Ce politică externă serioasă și credibilă poate face România cînd, într-un moment cheie al istoriei noastre, aleșii poporului – pentru cîteva mareafeți, pentru un hotel de lux și o plimbare cu vaporul "Mațe fripte" semnează pentru o organizație teroristă și sînt dispuși să țină discursuri antiamericane?" Dînd în totalitate dreptate editorialistului de la *Evenimentul*, Cronicarul se miră de mirarea dlui Nistorescu. Cînd avem atîția parlamentari care nu știu prea bine cum au ajuns printre aleșii neamului, de ce ne-am mai mira că unii dintre ei semnează ca orbeții pentru organizația "17 Noiembrie"?

Cronica

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cec la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.